

AALBORG UNIVERSITET

Kamp på forskellige frontlinjer:

En teoretisk analyse af udsendelsens påvirkning på danske militære parforhold

Af Alma Sofie Wammen

Rapportens samlede antal tegn
(inkl. mellemrum & fodnoter): 167.957

Svarende til antal normalsider á 2400 tegn: 69,9

Alma Sofie Wammen

Studienummer: 20195619

Vejleder: Alfred Sköld

10. Semester, Psykologi

Kandidatspeciale

Aalborg Universitet

Dato: 31. maj 2024

Abstract

This thesis investigates the impact of military deployment on Danish couples, and how this manifests in their everyday lives during deployment. The thesis is a theoretical analysis and draws upon Sternberg's (1986) triangular theory of love, Giddens' (1994) transformation of intimacy theory, and Heiselberg's (2017, 2018, 2019, 2023) empirical studies on Danish military families. Sternberg's (1986) theory suggests that love is based on mutual dependence and a promise of 'forever', similar to Giddens' (1994) concept of romantic love. However, Giddens argues that contemporary society is dominated by confluent love, which requires constant communication and immediate gratification of needs. These differing theoretical perspectives reveal inconsistencies in how deployment affects relationships.

The thesis indicates that the experiences of intimacy, passion, and decision/commitment are significantly impacted during deployment, affecting relationship satisfaction. Using Sternberg's (1986) framework, it appears that intimacy strengthens, commitment remains steady, and passion slightly decreases however stabilizes through digital communication. Conversely, Giddens' (1994) theory suggests that maintaining these components is challenging due to the physical absence inherent in deployment. Moreover, Sørensen & Heiselberg (2019) argues that digital communication may facilitate the maintenance of the components of love. Meanwhile, it can also be perceived as a disruption to newly established routines or hinder the establishment of such.

The thesis also examines the normative ideals and expectations of society, noting a clash between the norms of the military environment, which emphasize availability, loyalty, and stability, and the norms of the broader society, which focus on gender equality and individualism. This dissonance can lead to dissatisfaction within relationships as couples struggle to reconcile these conflicting ideals. Confrontation with these normative ideals and expectations can also be perceived as ignorant and, consequently, push the individual towards social isolation or further integration into the military environment, where they feel better understood.

Finally, the study suggests that societal expectations only can be met if the relationship is based on confluent love, while military expectations require romantic

love. This highlights the near impossibility for couples seeking gender equality, frequent communication, and immediate fulfillment of their needs, to maintain a successful relationship during deployment. Given the unchanging nature of military structures, the thesis proposes that society may need to evolve to accommodate a merger or coexistence of different types of love.

Indholdsfortegnelse

1.0 INDLEDNING	1
1.1 AFGRÆNSNING OG BEGREBSAFKLARING	2
1.1.1 Udsendelse	3
1.1.2 Parforhold	3
1.1.3 Hverdag	5
2.0 BAGGRUND FOR UNDERSØGELSE	5
2.1 LITTERATURSØGNING	5
2.1.1 Valg af søgedatabaser	6
2.1.2 Inklusions- og eksklusionskriterier	6
2.1.3 Søgestrategier	7
2.1.4 Screening af søgeresultater	8
2.2 EKSISTERENDE FORSKNING	9
2.2.1 Partneren	9
2.2.2 Psykiske efterreaktioner	11
2.2.3 Støttetilbud	12
2.2.4 Overgangsfasen	13
2.2.5 Dansk forskning	14
2.2.6 Opsummering af eksisterende forskning	14
2.3 DET SÆRLIGE VED DANMARK	15
3.0 METODOLOGI	17
3.1 FORSKNINGSFORMÅL	17
3.2 DEN TEORETISKE AFHANDLING	19
3.3 VIDENSKABSTEORI OG UDVÆLGELSE AF TEORIER	21
4.0 TEORI	23
4.1 DEN TRIANGULÆRE KÆRLIGHEDSTEORI	24
4.1.1 Kærlighedstrekanten	24
4.1.2 Intimitet	25
4.1.3 Lidenskab	26
4.1.4 Beslutning/Engagement	27
4.1.5 Trekantens geometri	28
4.1.6 Forskellige trekanter	29
4.1.7 Opsummering af den triangulære kærlighedsteori	30
4.2 KÆRLIGHED I DET SENMODERNE SAMFUND	31
4.2.1 Individet & Samfundet	31

4.2.2	<i>Plastisk seksualitet</i>	32
4.2.3	<i>Det rene forhold</i>	32
4.2.4	<i>Intimitet vs. Afhængighed</i>	33
4.2.5	<i>Opsummering af kærlighed i det senmoderne samfund</i>	34
4.3	DEN IDEALE MILITÆRFAMILIE	34
4.3.1	<i>Identitet og familie</i>	35
4.3.2	<i>Moralsk økonomi af hjemmet</i>	35
4.3.3	<i>Kvindens oplevelse</i>	36
4.3.3.1	<i>Militarisering</i>	37
4.3.3.2	<i>Intensivt moderskab</i>	38
4.3.4	<i>Mandens oplevelse</i>	39
4.3.4.1	<i>Far vs. Soldat</i>	39
4.3.4.2	<i>Frihedens morale</i>	41
4.3.5	<i>Opsummering af den ideale militærfamilie</i>	41
5.0	ANALYSE	42
5.1	INTERNE DYNAMIKKER	42
5.1.1	<i>Intimitet</i>	42
5.1.2	<i>Lidenskab</i>	44
5.1.3	<i>Beslutning/Engagement</i>	46
5.1.4	<i>Opsummering af interne dynamikker</i>	48
5.2	OMVERDENENS REAKTION	48
5.2.1	<i>Kvindens oplevelse</i>	49
5.2.2	<i>Mandens oplevelse</i>	52
5.2.3	<i>Opsummering af omverdenens reaktion</i>	55
5.3	FORSVARET VS. SAMFUNDET	55
5.3.1	<i>Krigens natur</i>	56
5.3.2	<i>Samfundets natur</i>	58
5.3.3	<i>Opsummering af Forsvaret vs. samfundet</i>	60
6.0	DISKUSSION	61
6.1	IMPLIKATIONER	61
6.1.1	<i>Psykoedukation</i>	62
6.1.2	<i>Forsvarets implikationer</i>	64
6.1.3	<i>Separation via. militære udsendelser</i>	65
6.2	BEGRÆNSNINGER OG PERSPEKTIVERING	65
6.2.1	<i>Forskelle mellem individer og parforhold</i>	66
6.2.2	<i>Kvantificering af relationer</i>	67
6.2.3	<i>Andre parforholdskonstellationer</i>	68

7.0 KONKLUSION.....	69
REFERENCELISTE.....	71
BILAG 1 – SØGEPROTOKOL	
BILAG 2 – ILLUSTRATIONER AF TREKANTSPAR	

1.0 Indledning

I et afsides ørkenlandskab sidder en soldat, omgivet af støv og uvished. I hånden holder han et krøllet håndskrevet brev fra sin elskede derhjemme. Beroligende ord om hjemmets tryghed og hendes urokkelige kærlighed udfolder sig foran ham, og en følelse af ro og håb fylder hans krop. På den anden side af kloden sidder en kvinde i Danmark, omgivet af hverdagens forpligtigelser. Med et brev fra soldaten i hånden mærker hun trøst i skrevne forsikringer om hans sikkerhed og forestående hjemkomst. Et løfte om fortsat sammenhold og uendelig kærlighed står klart og et glimt af håb oplyser hendes sind, mens hun spændt afventer deres næste ugentlige telefonsamtale. I en lang periode var dette omfanget af kommunikationen mellem en udsending og hans partner hjemme i Danmark (Heiselberg, 2023).

Siden 1948 har det danske Forsvar udsendt flere en 60.000 soldater. Af disse var 26.000 udsendt mellem 1992-2009, og adskillige var udsendt af flere omgange. Soldaterne, der var udsendt i perioden 1992-2009, var i gennemsnit 27 år ved deres første udsendelse, hvoraf 95 % udgjorde mænd og 20 % var enten gift eller levede i et registreret partnerskab. Disse statistikker stammer imidlertid fra administrative registre, hvorfor de ikke angiver, hvor stor en andel af soldaterne der indgik i ikke-registrerede parforhold. Antallet af parforhold må derfor formodes at være højere. Et delstudie af 447 hjemvendte soldater indikerer desuden, at størstedelen af soldaterne var gift, levede i et registreret partnerskab eller havde en kæreste. Det tyder således på, at en stor del af danske soldater lever i parforhold (Greve & Fentz, 2020; Kofod et al., 2010; Lyk-Jensen et al., 2012). Parforholdet spiller en central rolle i adskillige aspekter af en persons liv og har stor betydning for individets og parrets generelle trivsel. Talrige studier har dokumenteret, at tilfredsheden med ens parforhold er en afgørende faktor for ens livskvalitet, og at uoverensstemmelser og utilfredshed i parforholdet kan have alvorlige negative konsekvenser for individets fysiske såvel som psykiske helbred og trivsel (Bradbury & Karney, 2014; Greve & Fentz, 2020; Sternberg, 1986; Whisman et al., 2006)

Nutidens udsendelser opererer under andre forudsætninger end det gjorde sig gældende for blot nogle årtier siden. Globalisering, industrialisering og den teknologiske udvikling betyder, at det nu, i højere grad end tidligere, er muligt for par at have hyppig og kontinuerlig kontakt (Giddens, 1994; Sørensen & Heiselberg, 2019).

Derudover foregår nutidens udsendelser i en anden samfundsnormativ kontekst. Det tyder på, at der er et øget fokus på individet særligt ift. identitetsudviklings samt akut behovstilfredsstillelse, og at der i det danske samfund eksisterer en idealisering af kønslig ligestilling (Giddens, 1994; Heiselberg, 2017; Heiselberg 2018a). Disse samfundsmæssige ændringer er væsentlige at overveje, da de rammesætter udsendelsens betingelser. I forlængelse af krigen i Ukraine, er det desuden blevet tydeligt, at den globale sikkerhedspolitiske situation atter spidser til. Kriser kan føre til optrapning af retorik og provokationer med fredsbevarende indsatser til følge- og i enkelte situationer endda til direkte krig. Dette kan potentielt medføre flere udsendelser for danske soldater indenfor en nær fremtid (Struwe, 2022; Wammen, 2024).

Der eksisterer en betydelig mængde forskning omhandlende udsendelsers påvirkning på parforholdet. Denne forskning er imidlertid hovedsageligt amerikansk og formår ikke tilstrækkeligt at adressere den aktuelle sikkerhedspolitiske situation eller de aktuelle danske normative idealer og forventninger til individer og parforhold. Desuden har forskningen et stort fokus på støttetilbud og andre interventionsformer, som særligt fokuserer på at afhjælpe vanskeligheder forbundet med overgangsfasen efter soldatens hjemkomst (Ahmadi & Green, 2011; Greve & Fentz, 2020; Heiselberg, 2017; Knobloch et al., 2018; Sautter et al., 2011). Der er således begrænset litteratur, der omhandler de dynamikker, der udspiller sig under udsendelsen for aktuelle danske par. Med udgangspunkt i ovenstående refleksioner, har jeg opstillet følgende problemformulering, hvilken vil danne grundlag for nærværende afhandling:

Hvordan påvirker udsendelse danske militære parforhold, og hvordan kommer dette til udtryk i parrenes hverdag under udsendelsen?

1.1 Afgrænsning og begrebsafklaring

I dette afsnit afgrænses problemformuleringen, og der præsenteres en begrebsafklaring af problemformuleringens væsentligste elementer.

Formålet med aktuelle afhandling er at give et teoribaseret bud på, hvordan konsekvenser af udsendelse kommer til udtryk i danske militære pars hverdag under udsendelsen. Problemformuleringen søges besvaret gennem undersøgelse af parrets fælles oplevelse, heri de særlige dyadiske dynamikker, der er på spil, når man er

separeret gennem udsendelse. Samtidig undersøges soldatens og partnerens individuelle oplevelser af, at være separeret, og hvordan dette påvirker deres hverdag både i en praktisk forstand, men ligeledes på et identitetsplan.

1.1.1 Udsendelse

I denne afhandling forstås *udsendelser* som internationale missioner, hvilke alle militær- og civilansatte¹ i det danske Forsvar og Beredskabsstyrelse kan blive beordret på eller have et ønske om at komme på. Missionstyperne kan variere f.eks. fra rådgivnings-, undervisnings- og træningsopgaver til intensive kampopgaver. Længden af en udsendelse varierer ligeledes, men er typisk mellem 3-6 måneder. Udsendelser adskiller sig fra *udstationeringer*, hvilke er tjenesteophold af længere varighed, hvor der kan være mulighed for ledsagelse af ens familie (Den Danske Ordbog, 2024a; Forsvaret, 2024a; Forsvaret, 2024b). I afhandlingen anvendes termene ”udsending” eller ”soldat” om den udsendte partner. Derudover er undersøgelsen afgrænset til, hvordan parforholdet påvirkes under udsendelsen, altså hverken før eller efter. Der skelnes yderligere ikke mellem, hvorvidt en soldat er udsendt af Forsvaret eller Beredskabsstyrelsen, hvorfor ”Forsvaret” anvendes som overbegreb for begge styrelser for overskuelighedens skyld.

1.1.2 Parforhold

Parforhold defineres i denne afhandling som den almindelige romantiske relation mellem en mand og en kvinde, begge uden psykiske lidelser, hvor manden er udsendt af Forsvaret, og kvinden er civil. I det følgende beskrives hvert delelement af definitionen yderligere. I afhandlingen anvendes termene ”livspartner” eller ”partner” til at beskrive deltagerne i forholdet og ”parforhold” eller ”romantisk relation” til at beskrive relationen mellem de to deltagere. Betegnelsen ”familie” anvendes yderligere, men udelukkende i relation til par, der har børn.

Det *almindelige* parforhold skal i denne sammenhæng forstås som den type romantiske relation, som størstedelen af militære par har. Forskning definerer

¹ At være *civil* betyder, at man er uden tilknytning til militæret. Imidlertid kan man være *civil ansat* indenfor Forsvaret, hvor man kan gøre karriere inden for ens særlige specialisering f.eks. som håndværker eller akademiker (Den Danske Ordbog, 2024b; Forsvaret, 2024c).

imidlertid en *romantiske relation* på meget forskellig vis. Der findes forskellige afgrænsninger for at opfylde 'kriterierne' for at være i en romantisk relation, f.eks. at man skal registrere sig selv som partnere, bo sammen eller være gift. Noget forskning skelner klart mellem disse, mens andet ikke tager stilling til denne skelnen (Greve & Fentz, 2020; Lyk-Jensen et al., 2010; Rosen et al., 1993). Af den grund, afgrænser jeg mig ikke til, hvorvidt partnerne er gift, bor sammen eller 'blot' er registrerede partnere, eller hvor lang tid de har været sammen. Jeg afgrænser mig imidlertid til monogame forhold, dvs. parforhold med kun to medlemmer. Den eksisterende forskning ekspliciterer ikke, om de har foretaget denne afgrænsning, men størstedelen tager udgangspunkt i parforhold med to deltagere, hvorfor det tyder på, at det er den mest almindelige konstellation indenfor militære parforhold (Heiselberg, 2017; Johnson et al., 2022; Rossetto & Owlett, 2022).

Fra 1991-2021 har Danmark haft ca. 88.000 udsendelser, hvoraf 35.000 var af unikke udsendte dvs., at flere har været udsendt mere end én gang. Af de 35.000 var ca. 2500 kvinder. Følgelig baserer størstedelen af empirien på området sig på mandlige udsendte med oftest kvindelige partnere (Greve & Fentz, 2020, p. 152). Jeg har derfor valgt at tage udgangspunkt i mandlige udsendte og deres kvindelige partnere. Endvidere tager størstedelen af forskningen udgangspunkt i parforhold, hvor den ene partner er ansat indenfor Forsvaret, og den anden er civil. Det tyder på, at denne konstellation gør sig gældende for størstedelen af militære parforhold, hvorfor jeg foretager samme afgrænsning. Som nævnt i afsnit 1.1.1, kan man imidlertid også være ansat som civil indenfor Forsvaret, men jeg afgrænser mig til kvindelige partnere, der ikke arbejder indenfor Forsvaret, da størstedelen af forskningen tager udgangspunkt heri (Heiselberg, 2018a; Lapp et al., 2010). I afhandlingen refereres der derfor nogle gange til den kvindelige partner som "den civile partner".

En væsentlig del af forskningen indenfor feltet undersøger begge partnerses psykiske reaktioner på udsendelsen f.eks. posttraumatisk stresslidelse (PTSD) og depression. Dette beskrives yderligere i afsnit 2.2.2. Mens disse reaktioner er af alvorlig karakter og har betydningsfulde konsekvenser for de påvirkede, vurderer Veterancenteret at det, ifølge 2019, 'blot' er 10 % af danske udsendte, der oplever PTSD eller depression efter endt udsendelse (Ptsdidanmark, 2019). Da jeg først og fremmest er interesseret i at undersøge, hvad der sker under udsendelse, og ikke efter, og dernæst er interesseret i det almindelige parforhold, afgrænser jeg mig ligeledes til det 'almindeligt fungerende' parforhold, dvs. hvor psykiske lidelser ikke bidrager til udsendelsens

påvirkning på parforholdet. Det er imidlertid væsentligt at understrege, at tanker, følelser og oplevelser, der opstår under udsendelse, kan være tæt forbundet med tanker, følelser og oplevelser relateret til livet før og efter udsendelsen. Eksempelvis kan savn og længsel efter, hvad der eksisterede før udsendelsen og frygt om hjemkomstens følger påvirke hvordan udsendelsen opleves (Heiselberg, 2018a; Sternberg, 1986; Theiss, 2023; Sørensen & Heiselberg, 2019). Derfor inddrages perspektiver omhandlende erfaringer før og efter udsendelsen, når det synes relevant.

1.1.3 Hverdag

I aktuelle afhandling skal *hverdag* forstås som ”den almindelige daglige livsførelse for et bestemt menneske eller for mennesker i et bestemt miljø” (Den Danske Ordbog, 2024c). Det vil sige, at jeg undersøger, hvordan udsendelsen påvirker både de praktiske elementer af parrets livsførelse, men ligeledes hvilke mekanismer og dynamikker, der er på spil under udsendelsen. Dette vedrører således både parrets fælles oplevelse og dertilhørende dyadiske dynamikker, men ligeledes deres individuelle erfaringer.

2.0 Baggrund for undersøgelse

I bestræbelsen på at besvare problemformuleringen, synes det væsentligt først at afdække hvilken forskning, der allerede eksisterer om udsendelsens påvirkning på militære parforhold. Hensigten er således at afgrænse mit emne, placere min forskning i det eksisterende landskab af viden samt tydeliggøre, hvad aktuelle afhandling tilføjer til feltet. Derfor præsenteres i dette afsnit en litteraturgennemgang af den eksisterende forskning indenfor feltet. Indledningsvis skitseres metoden, hvormed litteratursøgningen foregik. Dernæst præsenteres de generelle tematikker for den eksisterende litteratur. Afslutningsvis diskuteres, hvorfor det er væsentligt at undersøge fænomenet i en specifik dansk kontekst.

2.1 Litteratursøgning

I dette afsnit præsenteres metoden, hvormed litteratursøgningen foregik. I forlængelse heraf præsenteres valg af søgedatabaser, inklusions- og eksklusionskriterier, søgestrategier samt screening af søgeresultater.

2.1.1 Valg af søgedatabaser

I det indledende projektarbejde foretog jeg frisøgninger for at orientere mig indenfor feltet og dets terminologi mhp. at vurdere, om emnet var aktuelt og for senere at kunne opstille relevante søgekriterier. Jeg anvendte søgedatabaserne *Primo*, *Google Scholar*, *Aalborg Bibliotekerne* og *Veterancenterets Forskningsportal*. Jeg valgte disse søgedatabaser, da Primo er tilgængelig via Aalborg Universitet og har en bred faglig og indholdsmæssig dækning; Google Scholar er en multidisciplinær søgedatabase af videnskabelig litteratur; Aalborg Bibliotekerne indbefatter ti biblioteker og har derfor en bred vifte af litteratur; Veterancenterets Forskningsportal har specialiseret indhold fokuseret på det danske Forsvar. Jeg anvendte søgeord som *spouse*, *marriage*, *military*, *army* og *deploy* mfl. Derudover kontaktede jeg en ansat fra Veterancentret. Hun forklarede hvilken forskning, der i hendes erfaring mangler på feltet og foreslog ligeledes en række forfattere, jeg kunne læse ind i. Herefter anvendte jeg *PsychInfo*, *Scopus* og *Danmarks Forskningsportal* til at foretage den endelige litteratursøgning. Jeg valgte at anvende PsychInfo, da denne indeholder specialiseret indhold fokuseret på forskning indenfor det psykologiske felt samt relaterede områder. Derudover giver databasen mulighed for tesaurusøgninger² og anvendelse af avancerede filtre, der f.eks. gør det muligt at fravælge artikler, der ikke er fagfællebedømt. Scopus er en multidisciplinær database bestående af fagfællebedømt litteratur og har avancerede filtre (Forrester, 2012, pp. 84f). Danmarks Forskningsportal giver mulighed for udforskning af specifikt dansk forskning og har avancerede filtre.

2.1.2 Inklusions- og eksklusionskriterier

For at gøre litteratursøgningen så relevant som mulig opstillede jeg en række inklusions- og eksklusionskriterier. Jeg forsøgte således at opnå en balance mellem bredde og specificitet, da man ved en for bred søgning risikerer en overvældende, og måske irrelevant, mængde litteratur, mens man ved en for specifik søgning risikerer at frasortere væsentlig litteratur (Forrester, 2012, p. 90; Shaw, 2019, p. 82). Kriterierne præsenteres nedenfor i tabel 1 og diskuteres efterfølgende.

² En *tesaurus* er en liste af ord til indeksering, hvor ordene er organiseret efter emne og betydning. En tesaurusøgning muliggør således søgning efter litteratur, der indeholder specifikke emneord (indeksord) (Den Danske Ordbog, 2024a).

Inklusionskriterier	Eksklusionskriterier
- Fagfællebedømt litteratur - Sprog: Dansk, Engelsk eller Norsk	Litteratur ikke relateret til alle emnerne parforhold, Forsvaret og udsendelse samt litteratur, der ikke er af ønsket dokumenttype (f.eks. ikke er artikel, bog, bogkapitel eller review).

Tabel 1: Inklusions- og eksklusionskriterier for litteratursøgning.

Jeg fokuserer på fagfællebedømt litteratur, da fagfællebedømmelse bidrager til at opretholde kvaliteten af forskningslitteratur gennem vurdering af både validiteten, signifikansen og originaliteten (Author Services, 2024; Wiley Author Services, 2024). Jeg anvender ligeledes udelukkende litteratur, der er skrevet på dansk, engelsk og norsk, da disse er sprog, jeg kan orientere mig indenfor. Problemformuleringen lægger op til, at litteraturen skal indeholde elementerne: parforhold, Forsvaret og udsendelse, hvorfor jeg ekskluderede litteratur, der ikke relaterede sig til alle tre emner. For yderligere at specificere søgningen og sikre den videnskabelige kvalitet af litteraturen, anvendte jeg databasernes avancerede filtre til at ekskludere litteratur, der ikke var af ønskede dokumenttype, f.eks. ikke var en artikel, en bog, et bogkapitel eller et review. Jeg ekskluderede f.eks. noter fra konferencer, tilbagetrukne artikler, breve mv. Under screeningsprocessen måtte jeg imidlertid løbende indskærpe kriterierne yderligere, hvilket beskrives i afsnit 2.1.4.

2.1.3 Søgestrategier

I bestræbelsen på at udlede den mest relevante litteratur indenfor feltet, havde jeg en mere systematisk tilgang til søgeprocessen, hvorfor jeg bl.a. tog afsæt i en systematisk søgeprotokol (se bilag 1). Søgeprotokollen sammenfatter en række informationer og assisterer med at skabe overblik. Den indeholder f.eks. søgeord, valg af søgedatabaser, inklusions- og eksklusionskriterier, endelige søgekæder og antal søgeresultater. Da problemformuleringen indbefatter tre elementer, var søgningen tredelt. At opdele sin søgning kan hjælpe til at afgrænse og indsnævre sit emne (Forrester, 2012, pp. 84f). Med udgangspunkt i ovennævnte søgekriterier, samt indledende orientering i feltets terminologi, opstillede jeg således en række søgeord for hver af de tre emner. PsychInfos thesaurus blev desuden anvendt til at undersøge synonymer eller temaer, der

kunne bidrage til at gøre søgningen skarpere. Søgningen foregik på engelsk på alle databaser udover på Danmarks Forskningsportal, hvor den både var på engelsk og dansk. Jeg anvendte ligeledes wildcards og boolske udtryk³, for at gøre søgningen mere specifik (Forrester, 2012, pp. 84f). Søgeordene og de endelige søgekæder præsenteres i søgeprotokollen (se bilag 1). Resultaterne blev overført til referenceværktøjet Refworks, som frasorterede dubletter. Screening- samt udvælgelsesprocessen af resultaterne beskrives nedenstående.

2.1.4 Screening af søgeresultater

Ved screening af søgeresultaterne dannede jeg overblik over litteraturens indhold med udgangspunkt i overskrifter og abstracts. Jeg sorterede litteraturen i ”Ja”, ”Måske” og ”Nej” mapper i RefWorks. Jeg var desuden fortsat opmærksom på søgekriterierne, da jeg erfarede, at der trods af den systematiske søgning, fortsat fremkom litteratur, der lå udenfor søgekriterierne. Screeningsprocessen var mindre systematisk, da jeg løbende tilpassede kriterierne og undertiden tilvalgte litteratur, der lå udenfor disse, idet jeg vurderede, at det ville være aktuelt eller interessant at inkludere. Nedstående kriterier er således et udtryk for løbende tilpasning.

I ”Ja-mappen” fokuserede jeg på litteratur, der behandlede alle tre temaer. Det vil sige, at jeg f.eks. frasorterede litteratur, der handlede om parforhold i Forsvaret, men ikke direkte om udsendelsesaspektet. Det er imidlertid væsentligt at understrege, at jeg inkluderede tekster, der handlede om hhv. soldatens og partneres individuelle oplevelser af udsendelsens konsekvenser. Derudover frasorterede jeg litteratur, der specifikt omhandlede forældreskab eller udsendelses påvirkning på børn. Det er imidlertid væsentligt at anerkende, at forældreskab samt barnets velvære kan have indflydelse på parforholdet under udsendelse. Derfor kan denne forskning ikke fuldstændigt udelukkes, hvorfor den inddrages, når det synes relevant. I ”Måske-mappen” var kriterierne en smule løsere, hvorfor jeg her inkluderede forskning, der syntes relevant, om familieprocesser, parret før og efter udsendelse samt diverse støttetilbud. I ”Nej-mappen” placerede jeg al litteratur, der ikke mødte kriterierne af de to andre mapper. Imidlertid blev litteratur, der mødte de andre kriterier, sorteret i

³ *Wildcards* og *boolske udtryk* er koder, hvilke benyttes til at specificere en søgning i en søgedatabase (f.eks. *, OR, AND og NOT) (Forrester, 2012, p. 84).

denne mappe, hvis det specifikt omhandlede situationer udenfor 'normalen' f.eks. Covid-19. Efter denne indledende sortering orienterede jeg mig yderligere indenfor ja- og måske-mappen, hvilket gjorde det muligt at observere en række tendenser indenfor forskningsfeltet. Disse beskrives i følgende afsnit.

2.2 Eksisterende forskning

I min litteratursøgning erfarede jeg hurtigt, at der eksisterer en overvældende mængde forskning omhandlende Forsvarets indflydelse på parforholdet. Forskningen relaterer sig både til Forsvaret generelt, de livsbetingelser ansættelse i Forsvaret- eller dét at være pårørende til en i Forsvaret medfører, men relaterer sig også specifikt til udsendelsens betingelser. Derudover er forskningen hovedsageligt amerikansk. Ud over den omfattende kvantitet udviser litteraturen ligeledes en betydelig tematisk mangfoldighed. Litteraturen omfatter f.eks. forskning inden for en bred vifte af emner, herunder ægteskabskvalitet, partnervold, skilsmisse, selvmord, tilknytning, forældreskab, børnevold, graviditet, mental sundhed, identitet, søvnvanskeligheder, tandlægeforsikring, sociale medier og militærkultur. Det fremgår således, at der forekommer adskillige temaer, hvorfor jeg i dette afsnit foretager en bred skitsering af de primære tendenser inden for feltet. I forlængelse heraf præsenteres forskning vedrørende partneren til soldaten, psykiske efterreaktioner, støttetilbud og overgangsfasen. Herefter præsenteres kort den eksisterende danske forskning, og afslutningsvis identificeres områder inden for feltet, hvor yderligere forskning synes nødvendig.

2.2.1 Partneren

Den tydeligste tendens på tværs af forskningen er fokuset på soldatens (kvindelige) partner. Den tidligste forskning er fra slut 80'erne til midt 90'erne og fokuserer i høj grad på stressorer og det emotionelle velvære af partnere til udsendte soldater. Litteraturen analyserer partnernes tilpasningsmønstre i relation til særlige militære livsbetingelser, konceptet om at befinde sig "i venteposition", og hvordan forskellige stressfaktorer påvirker ægteskabstilfredsheden. Forskningen antyder, at adskillige partnere oplever symptomer på depression samt følelser af ensomhed og usikkerhed, hvilket i flere tilfælde resulterer i utilfredshed i ægteskabet. Den tidligste forskning fokuserer desuden primært på specifikke udsendelsesperioder især i forbindelse med

Golfkrigen (Messecar & Kendall, 1998; Rosen et al., 1993; Rosen et al. 1994; Schumm et al., 1996; Wood et al., 1995).

Gennem 2000'erne har forskningen et mere copingorienteret fokus. Litteraturen undersøger således i højere grad resiliens, beskyttende faktorer og sundhedsfremmende adfærd. Det tyder på, at problemfokuserede copingstrategier er relateret til reducerede negative fysiske- og psykiske symptomer hos partnerne. En aktiv og konfronterende type coping med fokus på ”at holde sig i gang” synes således mest effektivt. Håndtering af problematikker, som udsendelsen kan medføre. På tværs af forskningen identificeres adskillige faktorer, hvilke kan karakterises som sundhedsfremmende f.eks. fysisk aktivitet, positiv tænkning, god kost, social adfærd og hvile/søvn (Blank et al., 2012; Dimiceli et al., 2010; Lapp et al., 2010; Padden et al., 2011). Imidlertid indikerer anden forskning at soldaters partnere, under udsendelse, anvender copingstrategien *protective buffering*, som indebærer at lægge skjul på egne bekymringer og problematikker for at skåne soldaten. Dette tyder på at kunne medføre øgede stressniveauer samt negativ ægteskabstilfredshed (Joseph & Afifi, 2010). Endvidere tyder det på, at der er forskel på copingstrategi fra person til person. Padden et al. (2011) indikerer f.eks. at partnere, der er opvokset i militære familier og/eller har tidligere erfaringer med udsendelser, oplever mindre emotionel stress under udsendelse end partnere, der oplever de militære livsbetingelser og udsendelse for første gang (pp. 247, 249).

Den nyeste forskning indenfor feltet er mere samfundsfokuseret og undersøger, hvordan identitet, samfundsnormer og forventninger påvirker den militære partner. Et eksempel er DaLomba et al. (2021), der fænomenologisk undersøger oplevelsen af at være en højtuddannet partner til en udsendt soldat, og hvordan dette påvirker vedligeholdelsen samt progressionen af ens karriere. Page et al. (2024) undersøger, hvilken betydning ”militærkulturen” har for partnerens tilpasning til livet som militærpartner. Tilsvarende undersøger Johnson et al. (2022) arketyperiske profiler af militære hustruer, samt hvilke normer der eksisterer for ”den gode militære hustru”. I samme forbindelse undersøger Page et al., (2023), hvordan den civile partners identitet har indflydelse på, hvordan de copes med soldatens udsendelse. Derudover undersøger nyere forskning sociale medier som en positiv såvel som negativ ressource til coping med de militære livsbetingelser. Sociale medier beskrives som støtteressourcer, der kan medføre en øget følelse af forbundethed med soldaten, men kan også have en

række negative konsekvenser, som desuden diskuteres i afsnit 5.0 (Marini et al., 2019; Rossetto & Owlett, 2022).

Det fremgår således tydeligt, at der eksisterer en stor mængde litteratur om soldatens partner, hvilken har ændret fokus gennem de seneste årtier. Partnerens emotionelle velvære har altid været central indenfor feltet, men der er sket en udvikling således, at feltet har et mere coping- samt samfundsorienteret fokus.

2.2.2 Psykiske efterreaktioner

Inden for forskningsområdet er det velkendt, at udsendte soldater har øget risiko for at udvikle psykiske lidelser som PTSD og depression. Tilsvarende oplever en betydelig del af hjemvendte veteraner psykiske efterreaktioner, særligt i de første uger efter deres hjemkomst. Disse symptomer kan opleves belastende for dem selv, deres omgivelser og særligt deres livspartner (Greve & Fentz, 2020; Lyk-Jensen et al., 2010; Lyk-Jensen et al., 2012). En stigende mængde, hovedsagelig amerikansk, forskning indikerer, at veteraners PTSD udgør en enorm udfordring for parforholdet også længe efter hjemkomsten. Greve & Fentz (2020) forklarer desuden, at flere undersøgelser indikerer, at graden af PTSD-symptomer er positivt associeret med kommunikationsproblemer samt konflikter i parforholdet og negativt associeret med parforholdstilfredshed (p. 151).

Derudover tyder det på, at disse psykiske efterreaktioner kan medføre aggressivitet, hvilket kan komme til udtryk i form af partnervold samt alkohol- og stofmisbrug både hos soldaten og deres partner. Park et al. (2021) foreslår, at militære par oplever en højere frekvens af ”intimate partner violence” (IPV) på grund af de særegne omstændigheder, som militærtjeneste indebærer. Park et al. (2021) indikerer at disse omstændigheder bl.a. indebærer stressende begivenheder (f.eks. udsendelse), ægteskabsuenigheder samt job- og familierelaterede konflikter. Derudover indikerer de, at størstedelen af både fysisk og verbal vold er gensidigt mellem partnerne. Dette står i kontrast til en potentiel klassisk fordom om, at det i højere grad er soldaten, der udøver partnervold som reaktion på stressende begivenheder oplevet under udsendelse. Tilsvarende tyder det på, at militært personale samt deres partnere har øget i risiko for alkohol- og stofmisbrug end deres civile modparter. Denne risiko øges desuden for partneren, hvis soldaten har været eller er udsendt (Vest et al., 2018). Videre tyder det på, at særligt længerevarende udsendelser, kan medføre disse negative

reaktioner, hos de efterladte partnere (Ahmadi et al., 2011, p. 129). Derudover er der stærke associationer mellem PTSD og alkoholmisbrug hos begge partnere (Vest et al., 2018). I den forbindelse indikerer Ames & Cunradi (2004), at alkohol og andre stoffer ofte anvendes som copingstrategier mod stress, kedsomhed og ensomhed (p. 252).

Det tyder således på, at der, særligt i overgangsfasen, kan forekomme relationelle vanskeligheder i parforholdet bl.a. pga. veteranens og partnerens psykiske efterreaktioner på udsendelsen. Det er interessant, at der er så stort fokus på efterreaktioner og ikke på oplevede konsekvenser under selve udsendelsen. I den forbindelse kan man undre sig over, om dette skyldes, at der reelt opstår flere problematikker efter hjemkomsten, eller om det 'blot' er nemmere at indsamle data og undgå recall bias⁴, når soldaten er hjemvendt. Da nærværende afhandling fokuserer på parrets erfaringer under udsendelse, kan afhandlingens indikationer således anvendes til at sammenholde konsekvenserne under og efter udsendelse.

2.2.3 Støttetilbud

Gennem de seneste år ser det ud til, at der indenfor den kliniske forskning er sket en stigning i den internationale interesse for udvikling af parterapeutiske behandlinger til militære par. Dette kan skyldes, at forskning indikerer, at veteraner i PTSD-behandling har dårligere udbytte af behandlingen, hvis de samtidig er i konfliktfyldte forhold. Derudover tyder det på, at et individ ikke opnår forbedringer i parforholdet på trods af forbedringer af PTSD-symptomer. Der eksisterer således en stor mængde forskning, der undersøger forskellige behandlingsmetoder til militære par, særligt ift. PTSD (Greve & Fentz, 2020, p. 151; Meis et al., 2010; Sautter et al., 2011). Et eksempel er Sautter et al. (2011), der observerede høje niveauer af emotionel stress og PTSD som følge af udsendelser i Irak og Afghanistan. De argumenterer for, at dette havde negative konsekvenser for parforholdet, hvorfor de udviklede den parbaserede PTSD-behandling, der hedder Structured Approach Therapy (SAT).

Udover individuelle tilbud til soldater og veteraner, har man i Danmark siden 2015 oprettet tilbud til militære par via Veterancenteret (Greve & Fentz, 2020, p. 151). I øjeblikket tilbyder Veterancenteret parterapi med fokus på konflikter og problemer i

⁴ *Recall bias* opstår, når deltagere i en undersøgelse ikke nøjagtigt kan huske en tidligere begivenhed eller oplevelse (National Cancer Institute, 2024).

parforholdet, der kan opstå som konsekvens af tidligere, nuværende eller forestående udsendelser. Derudover tilbyder de parterapi specifikt fokuseret på behandling af PTSD (Veterancenteret, 2020). Veterancenteret tilbyder ligeledes parforholdskurset *PREP*. PREP er en forkortelse for ”Praktiske redskaber til et engageret parforhold”, og er et to-dags intensivt forløb der, via praktiske og håndgribelige samtalemetoder og øvelser, forsøger at udvikle parrets evner til at kommunikere bedre i forholdet. Kurset tilbydes til nuværende samt tidligere ansatte i Forsvaret (Veterancenteret, 2021; Veterancenteret, 2024). Det tyder således på, at der gennem de senere år, både nationalt og internationalt, er skabt en forøget opmærksomhed på at forske i- og oprette støttetilbud til de par, der oplever problemstillinger relateret til militære livsbetingelser.

2.2.4 Overgangsfasen

Som det fremgår af ovenstående, synes der indenfor feltet at være et stort fokus på overgangsfasen mellem hjemkomst og ”almindelig hverdag”. Udover copingstrategier, psykiske efterreaktioner og støttetilbud fokuserer litteraturen på dyadiske dynamikker, og hvordan disse påvirkes i overgangsfasen. En stor del af forskningen tager afsæt i Solomons (2016) *relationelle turbulens teori*, hvilken søger at identificere de mekanismer, som udfordrer de relationelle betingelser, der udspringer fra relationelle overgange (Theiss, 2023). Solomon et al. (2016) fremhæver ”relationel usikkerhed” samt ”forstyrret gensidig afhængighed” som to parametre, der særligt påvirker par i overgangsfasen. Førstnævnte relaterer sig til manglende forudsigelighed og tydelighed i forholdet. Efter hjemkomsten skal nye funktionelle kommunikationsmønstre genoprettes, hvorfor par kan opleve usikkerhed vedrørende den andens følelser, forventninger, intentioner og adfærd. Dette kan være vanskeligt at navigere i og kan derfor skabe relationel usikkerhed. Sidstnævnte omhandler den selvstændighed, begge partnere sandsynligvis har tilegnet sig under udsendelsen. Begge individer har måttet tilpasse sig omstændighederne og derved oprette nye rutiner, sociale bånd og støttesystemer for at opfylde deres behov. Ved genforening kan det derfor opleves vanskeligt at tilpasse sig til sin partner samt dennes personlige ændringer og nye rutiner (Knobloch & Theiss, 2018; Theiss, 2023; Solomon et al., 2016). Det tyder således på, at en væsentlig del af forskningen fokuserer på

overgangsfasen efter hjemkomst og tager desuden afsæt i Solomons (2016) relationelle turbulens teori.

2.2.5 Dansk forskning

Som nævnt tidligere i afsnittet er størstedelen af forskningen indenfor feltet amerikansk. Der eksisterer dog dansk forskning indenfor feltet, som det f.eks. fremgår af afsnit 2.2.3, men det er en begrænset mængde. Den danske forskning af udsendelsens påvirkning på parforholdet tager imidlertid hovedsageligt afsæt i de samme tendenser som ovenfor beskrevet; psykiske efterreaktioner og/eller generel psykisk velvære, støttetilbud og overgangsfasen (Greve & Fentz, 2020; Kofod et al., 2010). Maj Hedegaard Heiselberg er et navn, der ofte dukker op i forskning om Forsvaret og parforhold. Indenfor feltet har Heiselberg undersøgt både familiedynamikker, forældreskab og karriere mfl., men har også bedrevet forskning, der fokuserer eksklusivt på hhv. soldaten og partneren. Hun fokuserer overvejende på de generelle militære livsbetingelser, men har også forskning, der specifikt undersøger udsendelse (Heiselberg, 2017; Heiselberg, 2018a; Heiselberg, 2018b; Heiselberg, 2023). Heiselberg er en af mine udvalgte teoretikere, hvorfor hendes forskning ikke yderligere udfoldes i dette afsnit (se afsnit 5.3).

2.2.6 Opsummering af eksisterende forskning

Forskningen om udsendelsens påvirkning på parforholdet er primært amerikansk og omhandler soldatens partner, psykiske efterreaktioner og støttetilbud. Desuden fokuserer den hovedsageligt på overgangsfasen efter soldatens hjemkomst. Der eksisterer en begrænset mængde dansk litteratur indenfor feltet og det, der findes, adresserer ikke tilstrækkeligt de dyadiske dynamikker, der foregår under udsendelsen, og hvordan disse kommer til udtryk i parrets hverdag. Forskningen fokuserer desuden ikke tilstrækkeligt på soldatens oplevelse i parforholdet. Aktuelle afhandling undersøger derfor danske parforhold under udsendelsen og udforsker oplevelsen hos både soldaten og partneren samt deres indbyrdes dynamikker. I det følgende diskuteres, hvorfor det er relevant og nødvendigt, at have et specifikt dansk fokus ved undersøgelse af fænomenet.

2.3 *Det særlige ved Danmark*

I dette afsnit diskuteres, hvorfor aktuelle afhandling har et specifikt dansk fokus. I den forbindelse præsenteres en række praktiske og værdimæssige forskelle mellem det danske og det amerikanske forsvar. Det er indledningsvis væsentligt at påpege, at der i dette afsnit ikke udelukkende tages udgangspunkt i omstændighederne direkte relateret til udsendelse. Årsagen er, at Heiselberg (2017), beskriver udsendelse som en ”livsbetingelse”, hvilken er med til at danne grundlaget, hvorpå soldater og deres familier lever. Udsendelse kan således ikke forstås i et vakuum, men må betragtes som påvirkende omkringliggende betingelser, hvilke er med til at forme militære pars liv og hverdag (p. 1480f). Dette beskrives yderligere i afsnit 4.3.3.

Det er sandsynligt, at der er en række af tendenser, der går igen på tværs af geografi, og trods den overvejende mængde af amerikansk forskning på området, tager nærværende opgave afsæt i den danske forskning. Duncanson & Woodward (2017) argumenterer nemlig for, at forskellige militære etableringer er ”nationale institutioner” med en ”geografisk specificitet angående de måder, hvorpå de fungerer” (p. 2). Ydermere har forskellige lande som udgangspunkt varierende kulturer, værdisæt, normer mv. (Heiselberg, 2018a, p. 88). Derfor argumenterer jeg for, at den påvirkning, udsendelsen har på pars hverdag, ligeledes må være geografisk og kulturelt betinget og derfor varierende, hvorfor konsekvenserne skal forstås og undersøges indenfor en specifik dansk kontekst.

Som beskrevet i afsnit 1.1.1 kan længden af en udsendelse gennem det danske forsvar variere, men den er typisk mellem 3-6 måneder. Forsvaret tilstræber desuden, at der skal gå tre år mellem den enkelte soldats udsendelser. Størstedelen af danske udsendelser er frivillige, men man kan også blive beordret afsted, måtte det være nødvendigt (Forsvaret, 2024d; Lyk-Jensen et al., 2010, pp. 24-26). Sammenligneligt med Danmark varierer også amerikanske udsendelser i type og længde, men den typiske udsendelse er længere, nemlig 6-12 måneder. Derudover flytter en soldat typisk hvert 2-3 år enten pga. udsendelse eller ’blot’ pga. relokalisering indenfor egne lands grænser (Clever & Segal, 2013, p. 20). Ved relokalisering er det normen, at familien flytter med. Pr. 2014 er der således under 10 % af amerikanske familier, der ikke relokaliserer, når soldaten flytter. Da USA er et stort land, vanskeliggør det således muligheden for, at soldaten kan arbejde ét sted og bo et andet. Dette kan medføre et øget pres på kvinden om at tilsidesætte personlige mål og interesser for at

relokalisere sammen med sin partner og eventuelle børn, hvis ikke hun ønsker et langdistanceforhold (Clever & Segal, 2013, p. 14; Heiselberg, 2018a, p. 88).

Danske familier bor sædvanligvis i civile områder, og danske soldaters partnere har ingen- eller begrænsede forpligtigelser overfor Forsvaret. Derudover er Danmark et geografisk lille land, hvorfor pendling i højere grad er en mulighed i stedet for, at partneren flytter med, når soldaten får job eller skal videreuddannes et andet sted i landet (Heiselberg, 2018a, p. 88). Desuden er Danmark et land med ca. 72,8 % af kvinder mellem 16-64 år i arbejde, hvoraf 26,6 % arbejder på deltid og 73,4 % arbejder fuldtid. Det kan derfor argumenteres, at det kan betragtes som normen at arbejde fuldtid i Danmark (Danmarks Statistik, 2023; Neergaard, 2023). I afsnit 5.0 diskuteres, hvordan normen om fuldtidsarbejde påvirker oplevelsen af udsendelsen. I afsnit 4.0 præsenteres yderligere kønslige normative forventninger til aktuelle parforhold samt specifikt danske militære parforhold. For amerikanske militærfamilier er det typisk at bo på en base, hvor der er skoler, handlemuligheder, træningsfaciliteter mv. Hermed er den kvindelige partner en del af et miljø, hvor der er mulighed for at søge støtte fra andre, der kender til hendes situation eller selv har livspartnere, der er udsendt. Det samme gør sig gældende for eventuelle børn, der går i skole med andre børn af militære par. Det er sandsynligt, at dette kan fungere som en beroligende faktor for soldaten, mens han er udsendt, da han ved, at der er umiddelbar hjælp og støtte at finde på hjemmefronten (Clever & Segal, 2013, p. 14; Heiselberg, 2018a, p. 88).

Endvidere eksisterer der i USA en stor tradition for ”partnervelgørenhed”, hvoraf soldaters partnere forventes at deltage i- og bidrage til det militære fællesskab gennem diverse ’frivillige’ opgaver. Eksempler herpå kan være at hjælpe på børnenes skole, deltage i kurser eller give social støtte til andre livspartnere mv. Det er sandsynligt, at dette kan medføre et øget forventningspres mht., hvordan man skal være som partner til en soldat, men kan også hjælpe til tryghed i form af et fællesskab (Clever & Segal, 2013, p. 14; Heiselberg, 2018a, p. 88). Derudover har partnere ofte mulighed for at anvende ”military discounts” som er tilbud, hvilke mange firmaer udbyder til soldater og deres nærmeste familie. Disse tilbud eksisterer som en ”tak” for soldatens tjeneste overfor hjemlandet. Dette fungerer som en stor økonomisk støtte i mange militære familier (Defence Discount Service, 2024; Guina, 2023). Det er således tydeligt, at den militære kultur i høj grad er integreret og synlig i militære pars hverdag i USA.

USA kan betragtes som en krigsførende nation og en stormagt, dvs. en stat, som besidder en væsentlig international magt og har militær, økonomisk og/eller

diplomatisk styrke til at udøve indflydelse på andre stater og internationale systemer (Wæver & Björnsson, 2023). Man kan derfor forestille sig, at denne rolle anses som fundamental for landet og dets befolkning, hvilket kan forklare, hvorfor den militære kultur er dybt integreret i amerikansk kultur og dermed særligt synlig i militære pars hverdag. Dette samfundssyn påvirker sandsynligvis soldaters og deres partners psykologiske reaktioner under udsendelse. Da denne integration af Forsvaret i samfundskulturen adskiller sig fra danskernes, må oplevelsen af udsendelse også antages at variere (Sørensen & Heiselberg, 2019). Der er imidlertid tegn på, at danskernes opfattelse af Forsvarets betydning i stigende grad nærmer sig den amerikanske, hvilket diskuteres i afsnit 6.3.

Med udgangspunkt i ovenstående bliver det således tydeligt, at der eksisterer en række både praktiske samt værdimæssige forskelle mellem f.eks. det danske og amerikanske forsvar, hvilket nødvendiggør en adskilt analyse af udsendelsens påvirkning på parforholdet. Da der er en begrænset mængde dansk litteratur og en stor mængde amerikansk, inddrages også amerikansk forskning i nærværende afhandling, men fundene fra disse analyseres ud fra en dansk kontekst.

3.0 Metodologi

I dette afsnit præsenteres metodologiske overvejelser samt refleksioner om metodevalg ift. besvarelse af afhandlingens problemformulering. Indledningsvis diskuteres afhandlingens forskningsformål, og hvordan dette har betydning for metodevalg. Herefter præsenteres overvejelser forbundet med at skrive et teoretisk projekt. Afslutningsvis diskuteres afhandlingens videnskabsteoretiske udgangspunkt.

3.1 Forskningsformål

I den indledende fase af forskningsarbejdet er det væsentligt at afklare, hvad ens forskningsformål er, da dette har indflydelse på ens metodologiske overvejelser samt metodevalg. I aktuelle afhandling ønsker jeg at undersøge, hvordan udsendelse påvirker danske militære parforhold, og hvordan dette kommer til udtryk i parrenes hverdag under udsendelsen. I afgrænsningen (se afsnit 1.1.) udspecificeres yderligere, at jeg er interesseret i at undersøge parrets fælles oplevelse, herunder de særlige dyadiske dynamikker, der er på spil, når man er separeret gennem udsendelse samt udsendingens og den civile partners individuelle oplevelser af at være separeret.

Forskningsformålet og dertilhørende afgrænsninger er desuden udformet ud fra observerede mangler eller videnshuller fra tidligere forskning på området og mhp. at bidrage med ny viden til feltet.

Det er muligt at undersøge afhandlingens problemformuleringen på flere forskellige måder. Indledningsvis overvejede jeg f.eks. at tage udgangspunkt i den fænomenologiske tradition og anvende en kvalitativ metode i form af interviews. Der er flere forskellige retninger indenfor fænomenologien, men overordnet beskæftiger traditionen sig med, hvordan individet oplever verden. Viden om disse oplevelser udledes gennem udforskning af individets livsverden (opfattede virkelighed) (Langdridge, 2007, p. 11). Interview fremstår som en effektiv måde at indsamle denne information, da det giver individet mulighed for detaljeret at fremlægge dettes oplevelse- og forståelse af undersøgte fænomen (Tanggaard & Brinkmann., 2020a, p. 284). Derudover kan fænomenet undersøges etnografisk gennem deltagerobservation. Etnografi er læren om kultur og mennesker, og traditionen interesserer sig for at undersøge sociale processer og menneskelige handlinger i de kontekster, hvori disse udspiller sig (Sociologisk Institut, 2015). En etnografisk undersøgelse via deltagerobservation kunne således potentielt bidrage med at identificere egenskaber inden for fænomenet, der ikke nødvendigvis erfares af deltagerne selv, samt hvorfor disse egenskaber forekommer i netop denne kontekst (Szulewicz, 2020). Man kunne ligeledes tage udgangspunkt i den positivistiske tradition og anvende en kvantitativ metode f.eks. i form af en spørgeskemaundersøgelse. Denne forskningsmetode kunne evt. bidrage med at generalisere en række egenskaber inden for fænomenet f.eks. hvor mange militære par der bliver skilt efter en udsendelse, og hvorvidt militære par generelt oplever udsendelsen som havende hovedsageligt positive eller negative konsekvenser for parforholdet (Coolican, 2019 p. 42).

Hver for sig eller i kombination, kunne ovenstående fremgangsmåder bidrage med spændende viden til feltet. Imidlertid er der, gennem en teoretisk analyse, mulighed for at undersøge komplekse dynamikker af et fænomen, hvilke kan være skjulte for deltagerne selv og derfor ikke er tilgængelige via empirisk dataindsamling.

Derudover er det, ift. valg af fremgangsmåde, væsentligt at overveje omfanget af undersøgelsen samt tilgængelige ressourcer. For denne afhandlings vedkommende er der en tidsbegrænsning på omtrent fire måneder, og jeg udfører forskningen alene, dvs. der er kun én person til at indsamle data og udforme projektet. Ift. en kvalitativ fremgangsmåde ville det sandsynligvis kræve minimum 4-6 interviews eller

observation af minimum 2-3 par for at opnå et mætningspunkt⁵. Spørgeskemaundersøgelser er hurtigere at udføre end f.eks. interviews og deltagerobservation, og det er muligt at få mange respondenter og derfor teste en større befolkningsgruppe. Imidlertid har respondenterne ikke mulighed for at stille spørgsmål eller udfolde deres svar, hvorfor man risikerer at gå glip af interessante og væsentlige aspekter af fænomenet (Tanggaard & Brinkmann et al. 2020b; Coolican, 2019, p. 205).

Udover ovenstående refleksioner havde jeg forud for valg af fremgangsmåde gjort mig en række overvejelser ift. aspekter af fænomenet, som jeg syntes var aktuelle og interessante. Den nuværende verdenssituation ift. ukrainekrigen, teknologisering og skilsmissekulturen stod f.eks. som klare interessante og aktuelle emner, der kunne have indflydelse på parforholdet under udsendelse. Desuden indikerede den indledende litteratursøgning, at disse emner ikke var omfattende undersøgt i den eksisterende litteratur indenfor feltet. Med afsæt i ovenstående overvejelser valgte jeg således en teoretisk tilgang til besvarelse af problemformuleringen, hvilken beskrives i følgende afsnit.

3.2 Den teoretiske afhandling

En teoretisk afhandling muliggør en dybdegående og nuanceret forståelse af et fænomen. Den giver mulighed integration af varierende perspektiver fra forskellige teoretikere, hvilket fremmer en mere omfattende indsigt i fænomenet. En teoretisk analyse kan således afdække interessante aspekter af et fænomen, som efterfølgende kan undersøges empirisk, hvorfor teoretiske analyser kan bidrage til at forme og udvide den empiriske forskning indenfor det aktuelle felt. Desuden er der reduceret risiko for forskellige typer bias ved analyse af allerede indsamlet empiri (f.eks.

⁵ *Mætningspunkt*: Man interviewer ideelt set indtil materialet når et mætningspunkt, hvilket betyder, at man vurderer, at yderligere interviews ikke ville give flere relevante oplysninger om undersøgte fænomen (Tanggaard & Brinkmann, 2020b, p. 37).

selektionsbias⁶, observatørbias⁷ og responsbias⁸). Jeg indsamlede således ikke empiri, men anvendte imidlertid empiriske studier til at underbygge analysen.

Da der i et teoretisk projekt ikke indsamles empiri til at belyse problemformuleringen, er det væsentligt at være særligt selektiv med valg af teorier, da disse danner grundlag for hele analysen. Aktuelle problemformulering og dertilhørende afgrænsning angiver forskellige fokuspunkter, som udvalgte teorier skal være i stand til at behandle: Parforholdet, individet og hverdagen. Først og fremmest skal en eller flere af teorierne belyse parforholdet dvs. de interne dynamikker, der er med til at vedligeholde et parforhold. Dernæst skal de belyse individaspektet, dvs. hvordan individet oplever situationen, og hvordan dets identitet påvirkes af denne situation. Afslutningsvis lægger problemformuleringen op til anvendelse af teorier, der beskriver parrets hverdag, dvs. parrets daglige forpligtigelser og rutiner samt de faktorer, der påvirker disse. Det er imidlertid væsentligt at understrege, at disse faktorer gensidigt påvirker hinanden, hvorfor de ikke kan behandles fuldstændigt isoleret i en analyse.

Derudover valgte jeg at anvende teoretiske udlægninger fra teoretikere, der har forskellige videnskabsteoretiske udgangspunkter. Teorier med ens videnskabsteoretiske udgangspunkt ville sandsynligvis bidrage til en mere homogen analyse og en dertilhørende ensformig konklusion. Jeg valgte imidlertid forskellige udgangspunkter, da dette kan være med til at nuancere analysen. Desuden giver denne fremgangsmåde mulighed for at dykke dybere ned i fænomenet gennem analyse og diskussion af teoriernes overensstemmelser og uoverensstemmelser. Teorierne er således udvalgt med afsæt i ovenstående overvejelser og præsenteres kort i følgende afsnit.

⁶ *Selektionsbias*. Ideelt set ønsker man, i en undersøgelse, at ens sample er så repræsentativt som muligt dvs. hverken over- eller underrepræsenterer dele af population. Selektionsbias betegner således den skævhed, der kan opstå ved valget af deltagere til en undersøgelse (Aarhus Universitet, 2024).

⁷ *Observatørbias* opstår, når forskeren (ofte ubevist) påvirker eller forvrænger observationerne grundet egne forventninger eller holdninger (Bhandari, 2023).

⁸ *Responsbias* referer til forskellige faktorer (f.eks. normer og forventninger), der kan få en deltager til at respondere eller opføre sig falskt eller anderledes i undersøgelsen (Nikolopoulou, 2023).

3.3 Videnskabsteori og udvælgelse af teorier

Første anvendte teori er Robert. J. Sternbergs (1986) triangulære kærlighedsteori. Formålet med teorien er at kortlægge de grundlæggende dynamikker, der er til stede i forskellige kærlighedsrelationer. At kortlægge Sternbergs videnskabsteoretiske udgangspunkt kan imidlertid forekomme vanskeligt, da hans ontologiske udgangspunkt synes at variere fra hans epistemologiske udgangspunkt. Sternbergs (1986) teori centrerer sig omkring, hvordan individer oplever kærlighed i deres relationer og påpeger at adskillige uoverensstemmelser oftest skyldes, at individerne i relationen ikke evner tilstrækkeligt at udtrykke deres kærlighed overfor hinanden. Han understreger yderligere, at den enes oplevelse af den andens kærlighed for dem har afgørende betydning for tilfredsheden i forholdet. Fra et ontologisk udgangspunkt læner denne forståelse af kærlighed sig op af den fænomenologiske tradition, hvor man tror på, at virkeligheden medieres gennem den subjektive erfaring (Langdridge, 2007, p. 11). Imidlertid tyder det på, at Sternberg placerer sig indenfor en anden tradition, epistemologisk. Sternberg forsøger nemlig delvist at kvantificere kærlighed ved at inddele den i målbare komponenter. Dette læner sig op ad den positivistiske tradition, som betragter viden som objektiv og observerbar, og søger efter generaliserede lovmæssigheder i det sociale liv (Boolsen & Jacobsen, 2015, pp. 101-132). Jeg har valgt at inddrage Sternbergs (1986) teori i aktuelle afhandling, da den adresserer de grundlæggende interne dynamikker, der relaterer sig til vedligeholdelsen af et succesfuldt parforhold. Jf. Sternberg (1986) tyder det desuden på, at den triangulære kærlighedsteori subsumerer adskillige andre kærlighedsteorier og at den kan anvendes til at forklare en række empiriske fund i forskningslitteraturen. Det kan således argumenteres, at teorien giver en omfattende basis for at forstå mange aspekter af den kærlighed, der ligger til grund for tætte relationer, hvorfor den synes væsentlig at anvende.

Næste anvendte teori er Anthony Giddens' (1994) teori om *intimitetens forandring*. Teorien fremstiller en forståelse af kærlighed og intime relationer i det senmoderne samfund⁹. Giddens er sociolog, hvorfor hans teori tilsvarende udspringer af den

⁹ Giddens (1994) definerer senmoderniteten som en periode fra slutningen af 1970'erne kendetegnet ved globalisering, refleksivitet og hastig forandring, hvor traditionelle institutioner og identiteter opløses og rekonstrueres. Det senmoderne samfund kan imidlertid også (på et mere generelt plan) referere til

sociologiske tradition. Denne søger at undersøge og forstå sociale fænomener og strukturer, herunder menneskelig adfærd, interaktioner, institutioner og samfundsforandringer. Yderligere kan hans teori betragtes som underordnet strukturationsteorien. Strukturationsteorien undersøger, hvordan personer skaber- og er skabt af social orden. Den søger at identificere og analysere de strukturer, der ligger til grund for forskellige aspekter af menneskelig adfærd og samfundsorganisering. Dette kan omfatte undersøgelse af sprog, symbolske repræsentationer, sociale institutioner, og kulturelle normer (Inglis & Thorpe, 2012, pp. 1-12, 208f). Derfor synes det naturligt, at Giddens forståelse af individet og dets seksualitet baserer sig på analyser af romaner samt inddragelse af studier om seksualitet, herunder både af heteroseksuelle og homoseksuelle individer. Giddens teori eksisterer desuden som et modsvar til positivismen og dens søgen efter generaliserede lovmæssigheder i det sociale liv. Ifølge Giddens (1994) eksisterer sådanne lovmæssigheder ikke, da han er enig med den hermeneutiske tradition, der mener at mennesker er tænkende, vidende og kreative og opfører sig på måder, der ikke kan forudsiges. Giddens tager således afstand til positioner som funktionalisme, strukturalisme og ortodoks marxisme, da han påstår, at de nedprioriterer menneskelig agens. Jeg har valgt at inddrage Giddens' (1994) teori, da den bidrager med en fremstilling af det senmoderne parforhold, der inkluderer betydningen af samfundsændringer og disses påvirkning på individet. Dette perspektiv muliggør en undersøgelse af den gensidige påvirkning mellem individet og samfundet, samt hvordan dette kan påvirke parforholdet. Derudover vurderedes det som væsentligt at inddrage en teori, der specifikt analyserer senmoderne par, så den i højere grad kan anvendes til at analysere oplevelsen hos aktuelle danske par.

Sidste anvendte teoretiker er Maj Hedegaard Heiselberg. Hun undersøger danske militærfamilier ud fra et kritisk antropologisk perspektiv. Antropologien beskæftiger sig med mennesket, dets kultur og sociale liv, mens kritisk teori søger at forstå og udfordre samfundsmæssige strukturer og magtforhold (Den Danske Ordbog, 2024e; Langergaard & Sørensen, 2015, p. 253f). Heiselberg har desuden et socialkonstruktivistisk udgangspunkt, da hun påstår, at der eksisterer en lang række samfundsnormative idealer og forventninger, hvilke karakteriseres afgørende for, hvordan personer forstår dem selv. Ifølge socialkonstruktivismen er fænomener, som

nutidens samfund, hvorfor det er væsentligt at være opmærksom på, at Giddens' opfattelse af det senmoderne samfund kan variere fra det nuværende.

ellers betragtes som 'naturligt' eksisterende, socialt konstrueret og opretholdt igennem forskelle sociale samfundsmæssige praksisser (Collin, 2015, p. 325). Heiselberg baserer sin forskning på etnografisk feltarbejde (deltagerobservationer og interviews) blandt danske soldater og deres familier under udsendelse mellem 2015 og 2016 (Heiselberg, 2017, 2018a, 2018b, 2019, 2023). Jeg har valgt at inddrage Heiselberg, da hun bidrager med en kritisk forståelse af diverse normative forventninger til individet og parforholdet fra hhv. det generelle samfund samt forsvarsmiljøet. Hun bidrager yderligere med beskrivelser af parrets hverdag under udsendelse f.eks. daglige forpligtigelser og rutiner samt faktorer, der påvirker disse.

Analysen (se afsnit 5.0) er struktureret mhp. at belyse alle tre tematikker (individ, parforhold og hverdag) og tager afsæt i de udvalgte teoretiske udlægninger samt deres videnskabsteoretiske ophav. I første afsnit analyseres de grundlæggende interne dynamikker, der relaterer sig til vedligeholdelse af et succesfuldt parforhold. I næste afsnit analyseres og diskuteres, hvilke konsekvenser omverdenens reaktion på udsendelsen, kan have for den individuelle oplevelse af udsendelsen. I sidste afsnit diskuteres, hvorvidt det er Forsvaret, der ikke formår at omfavne og imødekomme behovene af senmoderne parforhold eller om det er samfundets normative forventninger og idealer, der vanskeliggør tilfredshed med ens parforhold under udsendelse.

4.0 Teori

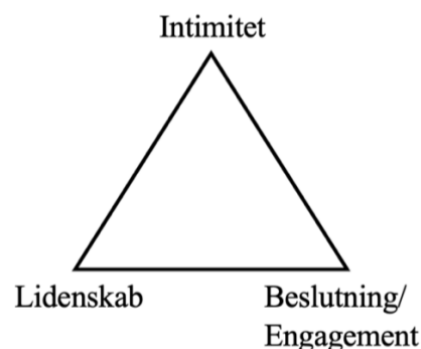
I dette afsnit præsenteres teorierne, som danner grundlag for den senere analyse. Indledningsvis skitseres Sternbergs (1986) triangulære kærlighedsteori, der tager udgangspunkt i komponenterne intimitet, lidenskab og beslutning/engagement. Derefter præsenteres trekanternes geometri samt forskellige typer trekanter. Efterfølgende fremstilles Giddens' (1994) teori om intimitetens forandring, hvilken anvendes til at skitsere en forståelse af senmoderne kærlighed og intime relationer. Med udgangspunkt i Heiselberg (2017, 2018a, 2018b, 2019, 2023) fremstilles afslutningsvis den ideale militærfamilie, heri hvilke normer, regler og forventninger der eksisterer for danske parforhold, samt manden og kvinden individuelt både ift. 'almindelige' kønsroller og i militær sammenhæng.

4.1 Den triangulære kærlighedsteori

I dette afsnit præsenteres Sternbergs (1986) *triangulære kærlighedsteori*. Indledningsvis præsenteres kærlighedstrekanten, hvorefter trekantens komponenter intimitet, lidenskab og beslutning/engagement beskrives. Afslutningsvis præsenteres trekanternes geometri samt forskellige typer trekanter.

4.1.1 Kærlighedstrekanten

I 1986 præsenterede Sternberg sin *triangulære kærlighedsteori*. Formålet med teorien er at kortlægge de grundlæggende dynamikker, der er til stede i forskellige kærlighedsrelationer. Teorien rammesætter således kærlighedens 'natur' i hverdagen. Ifølge Sternbergs teori består kærlighed af tre komponenter: *intimitet*, *lidenskab* og *beslutning/engagement*. Disse illustreres i figur 1 og beskrives yderligere i det følgende. Mængden af kærlighed et individ oplever er afhængig af styrken af disse tre komponenter. Derudover er typen af kærlighed afhængig af komponenternes relative indbyrdes styrke. De tre komponenter interagerer med hinanden danner de flere forskellige former for kærlighedserfaringer. Sternberg understreger imidlertid, at selvom kærlighed, ligesom mange andre psykologiske fænomener, kan opdeles i forskellige komponenter, er det vigtigt ikke at glemme, at kærlighed er kompleks. Delene udgør ikke nødvendigvis helheden, men en teori om kærlighedens dele kan assistere til at forstå bredden- og opbygningen af fænomenet (Sternberg, 1986, p. 119, 134).

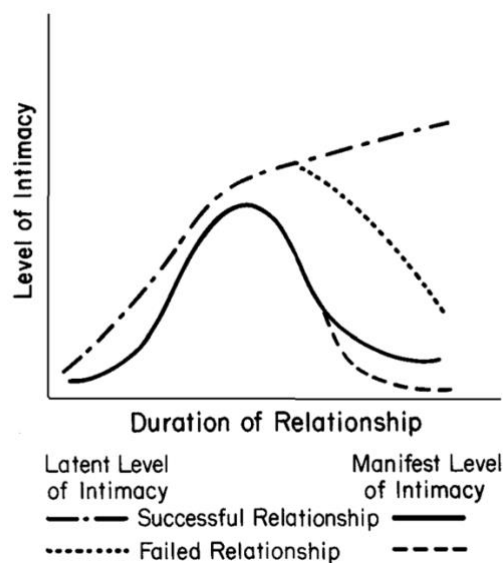

Figur 1: Illustration af Sternbergs (1986) tre kærlighedskomponenter: intimitet, lidenskab og beslutning /engagement.

4.1.2 Intimitet

Intimitet omfatter følelse af nærhed, forbindelse og fortrolighed. Med udgangspunkt i Berscheids (1983) teori om emotioner i tætte forhold beskriver Sternberg (1986), hvordan intimiteten i kærlighedsrelationer udvikler sig over tid. Berscheid (1983) påstår, at emotioner i kærlighedsrelationer udelukkende opleves som resultat af en sekvens af forstyrrelser af parrede handlingssekvenser eller scripter¹⁰. Sternberg (1986) forklarer, at forstyrrelser forekommer hyppigere i starten af forholdet, hvor der typisk eksisterer usikkerhed om forholdet og manglende forudsigelighed i partnerens handlinger, emotioner og motivationer. Som forholdet udvikler sig, falder antallet af disse forstyrrelser, da parterne bliver mere forudsigelige for hinanden og samtidig afhængige af den andens forudsigelige handlinger. Ifølge Berscheids teori reduceres mængden af oplevede emotioner derfor, når mængden af forstyrrelser falder (Berscheid, 1986; Sternberg, 1986, pp. 119, 126). I denne sammenhæng skelner Sternberg mellem *manifest-* og *latent intimitet*. Førstnævnte relaterer sig til oplevelsen af intimitet og dertilhørende emotioner. Sidstnævnte relaterer sig til de emotioner, der ikke nødvendigvis mærkes, men som arbejder i baggrunden af forholdet og skaber interpersonel tilknytning mellem partnerne. I takt med at antallet af forstyrrelser falder vil den latente intimitet derfor fortsat styrke parrets interpersonelle tilknytning, men den manifesterede intimitet falder. Denne proces illustreres på figur 2. Sternberg (1986) påpeger, at en reduktion i oplevet intimitet kan have både positive og negative konsekvenser. På den positive side, forklarer han, at en reduktion i oplevet intimitet må betragtes som resultat af øget interpersonel tilknytning, hvilket er afgørende i differentieringen af succesfulde og mislykkede forhold. På den negative side, påpeger han, at manglen på manifest intimitet kan gøre det vanskeligt at afgøre, om man har en tæt relation eller ingen relation. I lyset af dette påpeger han, at den mest åbenlyse måde at afgøre mængden af intimitet i et forhold på, er ved at generere en forstyrrelse, f.eks. ved separation gennem udsendelse af den ene partner. Ændring i etablerede rutiner f.eks. gennem fælles ferie, jobskifte eller ankomst af børn, kan ligeledes medvirke til at afgøre graden af intimitet i et forhold.

¹⁰Parrede handlingssekvenser eller scripter referer til en persons viden om den forventede rækkefølge af begivenheder i en bestemt situation eller den forventede reaktion af en bestemt person (Schank & Abelson, 1977).

Figur 2: Intimitetens forløb som funktion af forholdets varighed (Sternberg, 1986, p. 126).

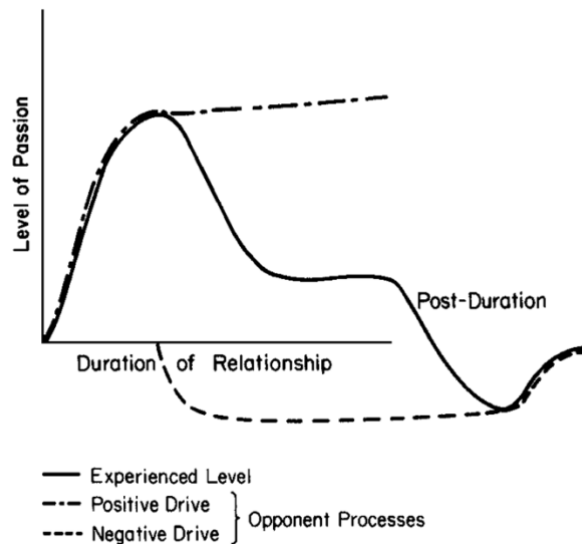
4.1.3 Lidenskab

Lidenskab omfatter de drifter, der fører til romantik, fysisk tiltrækning og begær, hvorfor det indebærer en vis form for motivation mod ens partner. Med udgangspunkt i Solomons (1980) *Opponent-process theory of acquired motivation* beskriver Sternberg (1986), hvordan lidenskaben i kærlighedsrelationer udvikler sig over tid. Ifølge Solomons (1980) teori opstår motivationen for en anden person som resultat af to sameksisterende men modstridende processer: en hurtigt stigende og aftagende positiv proces og en langsomt udviklende og aftagende negativ proces (se figur 3). Den positive proces, der indledningsvis hurtigt fører til høje niveauer af oplevet lidenskab, når sit højdepunkt lige inden, den negative proces, der gradvist reducerer den oplevede lidenskab, begynder. Dette resulterer i en stabilisering af niveauet af lidenskab over for partneren. I tilfældet af et tab¹¹ af ens partner, falder lidenskabsniveauet ikke 'blot' tilbage til basisniveau, fra før man kendte sin partner, men falder under. Dette skyldes, at den positive kraft forsvinder (personen, du elsker forsvinder), mens den negative kraft fortsætter (effekterne af manglen mærkes fortsat). Denne dynamik kan sammenlignes med afhængighed af euforiserende stoffer, hvor brugen fører til et 'høj', efterfulgt af habituering¹² og abstinenssymptomer, hvis brugen

¹¹ Tab af en partner skal i denne sammenhæng forstås som en afsluttet kærlighedsrelation. Dette kunne både være ifm. et 'almindeligt' brud eller dødsfald af partner (Sternberg, 1986, p. 126f).

¹² *Habituering* referer til at vænne sig til en situation (Sternberg, 1986).

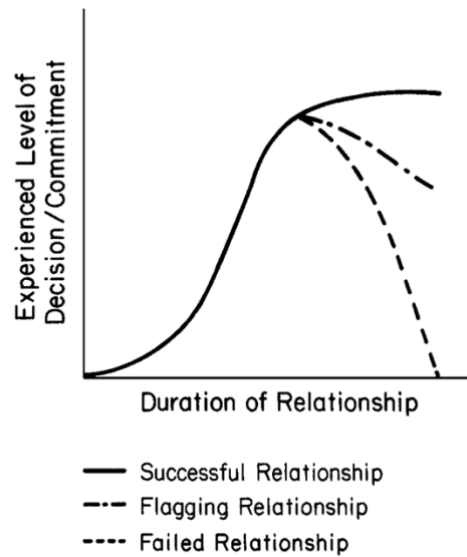
stoppes. Tab af ens partner kan således resultere i en periode med ubehagelige psykologiske og nogle gange somatiske symptomer som følelser af depression, længsel, ubehag og irritabilitet, før man vender tilbage til basislinjen (Solomon, 1980; Sternberg, 1986, pp. 119, 126f).

Figur 3: Lidenskabens forløb som funktion af forholdets varighed (Sternberg, 1986, p. 127).

4.1.4 Beslutning/Engagement

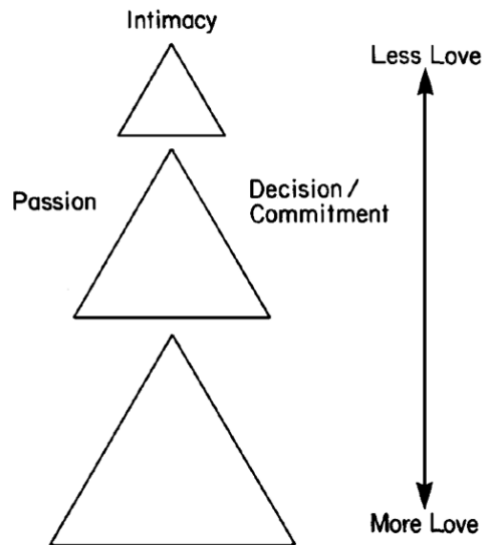
Beslutning/engagement refererer kortsigtet til beslutningen om at elske en anden, og langsigtet, til forpligtelsen om at opretholde kærligheden til denne anden. Denne komponent indebærer således de kognitive elementer, der er involveret i beslutningstagning om eksistensen af- og den potentielle langsigtede forpligtigelse til en kærlighedsrelation. Ift. det tidmæssige perspektiv, starter niveauet af engagement ved et nulpunkt, før mødet med partneren, og accelererer derefter gradvis i stigende retning, hvis der er tale om et langsigtet forhold. Ved succes stabiliseres engagementet og danner en S-kurve, som illustreret på figur 4. Ved et svigtende forhold daler engagementet, og ved fiasko falder det tilbage til basisniveauet. Sternberg (1986) påpeger imidlertid, at alle tre modeller ikke tager højde for kærlighedsrelationers naturlige op- og nedture, hvilke kan skabe ujævnheder i engagementets forløb. Figurerne illustrerer således 'blot' en idealiseret kurve uden de typiske 'bump', der næsten uundgåeligt opstår i et forhold (pp. 119, 127).

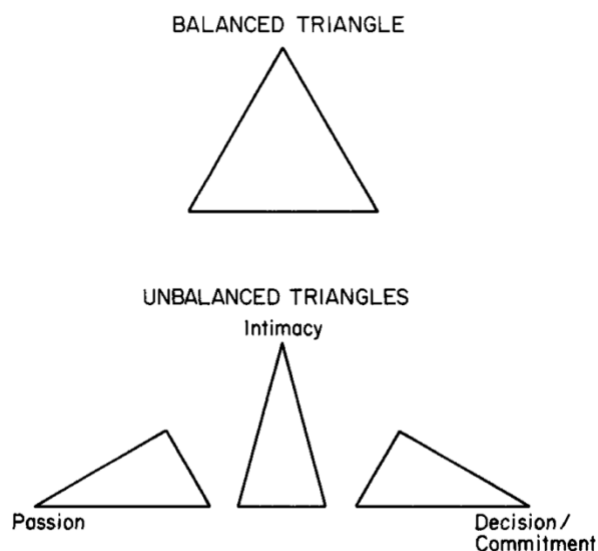
Figur 4: Beslutningens/Engagementets forløb som funktion af forholdets varighed
(Sternberg, 1986, p. 127).

4.1.5 Trekantens geometri

Sternberg (1986) forklarer, at kærlighedstrekanten kan variere i geometri afhængig af *mængden* af kærlighed og *balancen* af kærlighed (mellem de tre komponenter) i forholdet. Førstnævnte kommer til udtryk i størrelsen af trekanten (se figur 5), hvilken er tilsvarende mængden af oplevet kærlighed. Sidstnævnte kommer til udtryk i formen på trekanten (se figur 6). Nederst på figur 6 illustreres tre ubalancerede trekanter, hvor forskellige af komponenterne er mere fremtrædende end de øvrige. Øverst på figuren ses en ligesidet trekant, som repræsenterer en balanceret kærlighed, hvor alle tre komponenter opleves nogenlunde ligeligt. Denne repræsenterer således den optimale kærlighedsrelation, mens de ubalancerede trekanter repræsenterer andre typer relationer f.eks. en spontan seksuel interaktion, hvor lidenskab vægtes højt og intimitet og engagement vægter mindre (Sternberg, 1986, p. 128).

Figur 5: Størrelsen af trekant som indeks for mængden af kærlighed (Sternberg, 1986, p. 128).

Figur 6: Form på trekanten som funktion af type af kærlighed (Sternberg, 1986, p. 128).

4.1.6 Forskellige trekanter

Sternberg (1986) påpeger, at kærlighed ikke blot involverer én trekant, men et utal af forskellige trekanter. Han præsenterer således tre trekantspar. Overlappende områder mellem de to trekanter i parrene er forbundet med tilfredshed i kærlighedsforholdet, mens ikke-overlappende områder er forbundet med utilfredshed. Først og fremmest forklarer han at man, udover at have en trekant der repræsenterer ens kærlighed til ens partner i et forhold, også har en trekant, der repræsenterer ens idealer for samme forhold. Derudover oplever hver person i forholdet deres egen kærlighedstrekant, hvor

både mængde og balance af kærlighed kan variere. Afslutningsvis skelner Sternberg (1986) mellem den selvoplevede- og andreoplevede trekant. Der kan således være forskel på den kærlighed, den ene partner oplever fra den anden, og den kærlighed, den anden opfatter, at de giver den ene. Da graden af uoverensstemmelse mellem de to trekanter i trekantssparrene er afgørende for tilfredsheden i ens parforhold, opstår konflikter oftest pga. manglende overlap mellem trekantene (pp. 128-130). For at se illustrationer af de tre ovenstående trekantsspar, se bilag 2.

Med udgangspunkt i 48 Yale studerende undersøgte Sternberg et al. (1995) de tre trekantsspar i sammenspil med hinanden mhp. at vurdere, hvilken betydning de havde for tilfredshed i ens kærlighedsrelation. Sternberg et al. (1995) angiver, at den største indikator for tilfredshed i en romantisk relation er forskellen mellem, hvordan den ene opfatter, at den anden føler om dem, og hvad de idealt set ønsker at den anden føler om dem. Med andre ord, man er mest tilfreds i sin romantiske relation, når måden man opfatter at ens partner føler for en, stemmer overens med ens eget ideal om, hvordan vedkommende bør føle om en og vice versa. Derudover indikerer studiet, at en persons opfattelser af den andens følelser mod én selv har ca. lige så stor betydning for ens tilfredshed som ens egne følelser mod den anden. Det vil sige, at man i en evaluering af ens forhold tager ca. lige stor højde for ens egne følelser mod den anden og ens opfattelse af den andens følelser mod en selv (Sternberg, 1983, p. 130f).

Afslutningsvis påpeger Sternberg (1986), at adskillige uoverensstemmelser i kærlighedstrekantene oftest skyldes, at individerne i forholdet ikke evner at udtrykke de tre komponenter overfor hinanden. Måden hvorpå man udtrykker sin kærlighed varierer mellem individer og mellem forhold, men Sternberg understreger, at handling er et afgørende element i succes af en romantisk relation. Handling former den måde, vi (og andre) tænker og føler, på samme måde som vores tanker og følelser former den måde vi handler (p. 131f).

4.1.7 Opsummering af den triangulære kærlighedsteori

Sternberg (1986) præsenterer sin triangulære kærlighedsteori, hvilken forsøger at kortlægge de grundlæggende dynamikker, der er til stede i forskellige kærlighedsrelationer. Ifølge teorien består kærlighed af tre komponenter: intimitet, lidenskab og beslutning/engagement. Mængden og typen af kærlighed, en person oplever, afhænger af styrken og balancen mellem disse komponenter. Intimitet

refererer til nærhed og fortrolighed, lidenskab til fysisk tiltrækning og begær og engagement til beslutningen om at elske og forpligte sig til en anden. Der findes forskellige trekanter og graden af overensstemmelse mellem disse er afgørende for ens tilfredshed med/i parforholdet. Desuden skyldes uoverensstemmelser i kærlighedstrekanterne oftest, at individerne i forholdet ikke evner at udtrykke de tre komponenter overfor hinanden.

4.2 Kærlighed i det senmoderne samfund

I dette afsnit præsenteres udvalgte teorier fra Giddens' (1994) "Intimitetens forandring". I denne forbindelse introduceres begreberne *institutionel refleksivitet*, *ontologisk tryghed*, *plastisk seksualitet*, *det rene forhold*, *romantisk- og konfluerende kærlighed* samt forskellen mellem afhængighed og identitet med den hensigt at beskrive senmoderne romantiske relationer.

4.2.1 Individet & Samfundet

Giddens (1994) fremstiller en forståelse af kærlighed og intime relationer i det senmoderne samfund. Med afsæt i den hermeneutiske tradition¹³ betragter Giddens individer som vidende, frie og aktive agenter, der er med til at skabe og genstabe de strukturer, de lever i. Der er således, hos Giddens, et stort fokus på individets refleksivitet og autonomi. Han anvender desuden begrebet *institutionel refleksivitet* til at beskrive den gensidige proces, hvorved sociale strukturer både former og er formet af individers handlinger. Begrebet rammesætter både individets aktive rolle, men anerkender også individets begrænsninger, som samfundsmæssige strukturer og diskurser kan pålægge dem (Giddens, 1994, p. 36; Inglis & Thorpe, 2019, pp. 225-232). Udover det dynamiske samspil mellem individer og samfund, hævder Giddens at tilstanden af det senmoderne samfund, kan forklares gennem den stigende geografiske mobilitet, globalisering, industrialisering og den teknologiske udvikling mfl. (Giddens, 1994, pp. 17-21).

¹³ Hermeneutik handler om, hvordan kulturer indlejrer værdier, hvilke er udformet af individers handlinger (Inglis & Thorpe, 2012, p. 31).

4.2.2 Plastisk seksualitet

Giddens (1994) beskriver det senmoderne samfund som underminerende for de premoderne former for *ontologisk tryghed*. Ontologisk tryghed refererer til en oplevelse af kontinuitet og orden i hverdagen både i den fysiske- og sociale verden, der grundlægger en fundamental tillids- og tryghedsmekanisme i selvet. Giddens forklarer, at ontologisk tryghed undermineres gennem *re-traditionalisering*, hvilket indebærer destruktionen af ældre sociale normer og 'regler', f.eks. at man bliver gift, får børn, eksisterer i et monogamt forhold, afgrænser sig til et af to forudbestemte køn, indordner sig klassiske kønsroller osv. Han forklarer, at den senmoderne agent er reflektiv og konstant engageret i at skabe et sammenhængende selv, hvorfor samfundet, som følge, er karakteriseret ved usikkerhed og konstant skiftende grænser. I denne forbindelse præsenterer Giddens (1994) begrebet *plastisk seksualitet*, der beskriver, hvordan seksualitet er blevet frigjort fra dens førtidige sammensmeltning mellem forplantning og slægtskab. Gennem re-traditionalisering og fremkomsten af præventionsmidler er individet i stand til frit at udforske sin seksualitet uden forpligtigelse eller frygt forplantning og dertilhørende forældreskab. Denne "seksuelle revolution" har sat seksuel autonomi og nydelse i fokus. Seksualitet er noget man "har" eller dyrker, og ikke længere en naturlig tilstand, som individet accepterer som forud fastlagt. I stedet er det et bearbejdeligt træk ved selvet og et væsentligt forbindelsesled mellem krop, identitet og sociale normer (p. 24f, 35, 118).

4.2.3 Det rene forhold

Af seksualitetens frigørelse udspringer *det rene forhold*. Det rene forhold kan beskrives som en social relation mellem to individer, hvor begge indgår i relationen udelukkende for deres egen skyld, og relationen er betinget af, at begge parter er tilstrækkeligt tilfredsstillet i forholdet (Giddens, 1994, p. 62). Giddens (1994) skelner, i denne sammenhæng, mellem *romantisk kærlighed* og *konfluerende kærlighed*. Førstnævnte relaterer sig til ønsket om at finde 'den eneste ene' og er afhængig af *projektiv identifikation*. Projektiv identifikation betyder, at individet projicerer specifikke følelser eller adfærd over på partneren, hvilke ønskes opfyldt. Projektionen skaber, hos den pågældende partner, en følelse af at udgøre et hele sammen med den anden. Denne følelse forstærkes ofte af de fastslåede forskelle mellem traditionel maskulinitet og femininitet. Partnerne 'fastlåser' således hinanden i deres opfattelse

af, hvordan den anden bør være og 'kender' således den andens karaktertræk intuitivt, hvilket skaber ontologisk tryghed (p. 66f).

Mens projektiv identifikation er nødvendigt for udviklingen af den romantiske kærlighed, kan det i andre henseender komme på tværs af forhold, hvis fortsættelse beror på intimitet. Intimitet er nemlig en forudsætning for *konfluerende kærlighed* og er, ifølge Giddens (1994), en afgørende komponent i senmoderne kærlighedsrelationer. Intimitet indebærer følelsesmæssigt engagement, hvor to personer deler deres inderste tanker, følelser og ønsker med hinanden, hvilket medfører en følelse af dyb forståelse og forbundethed mellem parterne. Intimitet er en dynamisk proces, der udvikler sig over tid og kræver konstant kommunikation, tillid og engagement for at opretholde og styrke båndet mellem de involverede parter. Konfluerende kærlighed er en aktiv, betinget kærlighed og er derfor i disharmoni med det traditionelle romantiske kærlighedskompleks. Ønsket om at finde en 'eneste ene' erstattes således af ønsket om at finde det 'specielle forhold'. Giddens forklarer, at nutidens "separations- og skilsmissemøder" kan betragtes som resultat af opstandelsen af konfluerende kærlighed. Opretholdelsen af konfluerende kærlighed forudsætter ligestilling mht. følelsesmæssig given og tagen. Kærlighed udvikler sig derfor kun i samme omfang som intimiteten, hvilket vil sige i det omfang hvori begge parter er villige til- og indstillet på at røbe og dele bekymringer og behov. Da denne kærlighed ikke er betinget af traditionelle løfter om 'for evigt', bliver konceptet om 'indtil videre' styrende. Konfluerende kærlighed er betinget af nærmest øjeblikkelig og konstant behovstilfredsstillelse. En partner kan være tilfredsstillet 'indtil videre', men mangel på- eller manglende udsigter til opfyldelse af behov, kan medføre søgen mod andre eller andet, der kan imødekomme ens ønsker. Giddens erkender, at 'prototypen' for en romantisk relation varierer mellem kulturer, men forklarer, at den seksuelle revolution har medført idealiseringen af den konfluerende kærlighed i den vestlige verden (pp. 18, 66-68).

4.2.4 Intimitet vs. Afhængighed

En væsentlig del af Giddens' (1994) teori er hans skelnen mellem intimitet og afhængighed i et forhold. Giddens argumenterer for, at *sam-afhængighed* udelukker udforskning af selvidentiteten. En sam-afhængig person er et individ, hvis kerneidentitet er ukendt eller uudviklet. De opretholder en falsk identitet, som er

konstrueret på baggrund af afhængighed af ydre kilder dvs. andres handlinger og behov (projektiv identifikation). Det er nemt for disse personer at 'smelte sammen' med deres partner, fordi afhængighed er den primære kilde til ontologisk tryghed. Imidlertid påstår Giddens, at fastsættelse af personlige grænser har altafgørende betydning for et forhold. Grænser er med til at afgøre, hvem man hver især er, og danner derfor en modvægt til den projektive identifikation. Klare grænser er således afgørende for opretholdelsen af konfluerende kærlighed og intimitet. Intimitet er derfor ikke at lade sig opsluge af den anden, men i stedet at kende den andens karakteregenskaber og gøre sine egne gældende. Dette kræver en balance mellem åbenhed, sårbarhed og tillid, hvilket er med til at fremme kommunikationen i forholdet (pp. 92-99).

4.2.5 Opsummering af kærlighed i det senmoderne samfund

Giddens (1994) præsenterer en forståelse af kærlighed og intime relationer i det senmoderne samfund, hvor individet betragtes som en fri og aktiv agent, der er med til at skabe og genstabe de strukturer, det lever i. I det senmoderne samfund eksisterer plastisk seksualitet, hvilket refererer til frigørelsen af en persons seksualitet fra traditionelle krav og forventninger om f.eks. reproduktion. Seksualitetens frigørelse har medført fremkomsten af det rene forhold, hvor fokus er på ligestilling og nærmest øjeblikkelig og gensidig behovstilfredsstillelse. Kærligheden i det rene forhold er konfluerende og er således aktiv og betinget af den dynamiske udvikling af intimitet, hvilket kræver konstant kommunikation, tillid og engagement.

4.3 *Den ideale militærfamilie*

I dette afsnit fremlægges hvilke normative regler og forventninger, der eksisterer for danske familier samt manden og kvinden individuelt. Dette er både ift. 'almindelige' kønsroller i det danske samfund, men også i specifik militær sammenhæng. Afsnittet tager udgangspunkt i Heiselbergs undersøgelse af soldater og deres familier under udsendelse mellem 2015 og 2016. Indledningsvis præsenteres, hvilken betydning familien og hjemmet har for ens identitet. Herefter præsenteres kvindens oplevelse af at være partner til en udsending. I forlængelse heraf introduceres begreberne *militarisering* og *intensivt moderskab*. Efterfølgende fremlægges mandens oplevelse

af at være udsending med en familie derhjemme. I forlængelse heraf introduceres konceptet om far vs. soldat samt *moralitet af frihed*.

4.3.1 Identitet og familie

Heiselberg (2017) forklarer, at familierelationer er centrale for en persons perception af dem selv. Med udgangspunkt i tankerne fra antropolog David Schneider, som har et socialkonstruktivistisk standpunkt, understreger Heiselberg, at der eksisterer en lang række normative idealer og forventninger associeret med familierelationer. Disse karakteriseres som afgørende for, hvordan personer forstår dem selv i livets mange roller f.eks. som individ, partner, forælder mfl., men kan også skabe spændinger, konflikter og følelser af ambivalens. Heiselberg (2017) påstår, at den ideale familierelation i Danmark er karakteriseret ved tæthed, solidaritet og intimitet. At være en (god) forælder, vurderes ud fra ens evne til at deltage aktivt (og helst fysisk) i hverdagens aktiviteter og specielle begivenheder, som konstituerer familieliv. Ifølge Heiselberg (2017) tyder det yderligere på, at der, blandt danske militære par, eksisterer et ideal og en enighed om kønslig ligestilling ift. husholdningsrelaterede opgaver samt børneopdragelse. Hun understreger, at selvom ca. halvdelen af danske ægteskaber ender i skilsmisse, består kernefamilien¹⁴ som det normative ideal – et ideal, som udsendelse gennem Forsvaret potentielt udfordrer. Derudover påstår Heiselberg, at der eksisterer en samfundsmæssig forventning til begge køn, om at ”kunne det hele” og at udfylde alle livets roller dvs. både være en god forælder, en god partner, have en succesfuld karriere og opnå personlige og sociale mål (Heiselberg, 2017, p. 72; Heiselberg 2018a).

4.3.2 Moralsk økonomi af hjemmet

Heiselberg (2018a) forklarer, at ændringerne i hverdagens familielivsrutiner forårsaget af militære udsendelser sætter fokus på balancen mellem de individuelle ambitioner og de kollektive behov, som forhandles i det private hjemme- og familieliv. I denne forbindelse introducerer hun konceptet *moralsk økonomi af hjemmet*, hvilket beskriver

¹⁴ *Kernefamilie* har refereret til flere forskellige familie konstellationer gennem årene, men i denne sammenhæng skal det forstås som en familie med en mor, en far og mindst ét barn, hvor der er kønslig ligestilling ift. huslige pligter og børneopdragelse (Heiselberg, 2017; Nissen, 2012).

den sociale orden og balance i familielivet. "Hjemmet" er ikke blot et sted, hvor opgaver og aktiviteter er planlagt og udført. Det er også et forhandlingssted, hvor behov og ønsker balanceres ift. hvem, der får lov til hvad, med hvem og hvornår. Heiselberg (2017) forstår således militær udsendelse som en moralsk sag, der har indflydelse både på udsendingen og den civile partners sociale position. Hun forklarer at udfordringer, koblet til at balancere arbejds- og hjemmeliv, som regel diskuteres og forhandles mellem de involverede parter i den industrialiserede verden. Desuden tyder det på, at husligt arbejde og børnepasning er associeret med intimitets- og identitetsproblematikker, hvorfor den moralske økonomi af hjemmet er væsentlig at være opmærksom på (p. 90).

4.3.3 Kvindens oplevelse

Heiselberg (2018a) påpeger, at den konstante frygt for udsendingens sikkerhed, kan betragtes som en væsentlig negativ konsekvens oplevet af den efterladte partner. Imidlertid har Danmark på nuværende tidspunkt ingen igangværende højrisiko missioner, og har ikke haft det siden krigen i Afghanistan i 2014 (Heiselberg, 2018a; Forsvarsministeriet, 2024a). Af samme grund tager Heiselbergs (2018a) undersøgelse udgangspunkt i lavrisiko missioner, og indikerer i den forbindelse, at det sjældent var soldatens sikkerhed, der fyldte hos de efterladte partnere. Partnerne udtrykte, at udbredelsen af digitale medier havde muliggjort øget kontakt, hvilket delvist reducerede deres uvished og frygt. Heiselberg (2018a) indikerer derimod, at der opstår problematikker hos kvinderne ift. foreningen af arbejdsliv og privatliv med hverdagens ansvar som midlertidig enepartner og/eller eneforælder. På trods af at der eksisterer et ideal om kønsligestilling, kan realiteten imidlertid adskille sig signifikant. Det tyder nemlig på, at Forsvaret lægger et særligt pres på kvinderne, om at være exceptionelt fleksible, adaptive og stabile, for at få familielivet til at fungere under udsendelsen, hvilket diskuteres yderligere i afsnit 4.3.3.1.

I sin udforskning af militærfamilier trækker Heiselberg (2023) på Janet Kohen, professor i kvindestudier, der tager et feministiske perspektiv på militærfamilier. Kohen forklarer, at der gennem årene er blevet oprettet en lang række støtteprogrammer for pårørende til udsendte. Isoleret set kan dette betragtes som en positiv udvikling, men Kohen betragter disse programmer som reaktive og ikke proaktive. Hun diskuterer, at de er oprettet med hensigten at producere og forme

'perfekte' militærfamilier, så Forsvaret har mulighed for at kræve fuld loyalitet af dets medlemmer (og deres familier) uden at tage hensyn til sociale ændringer i det større samfund, med skiftende kønsroller og balancen mellem arbejds- og familieliv (p. 172).

4.3.3.1 Militarisering

På tværs af sin forskning referer Heiselberg til sociolog Mady Segal, der betragter Forsvaret og familien som to lige "grådige institutioner", som hver især konkurrerer om udsendingens tid og energi. Det er ikke ualmindeligt at opleve det vanskeligt, at balancere arbejds- og privatliv, men både Heiselberg og Segal argumenterer for, at dette yderligere problematiseres, når man selv- eller ens partner arbejder i Forsvaret (Heiselberg, 2023). Sørensen & Heiselberg (2019) forsvarer denne påstand ved, at militæret 'gennemsyrer' flere aspekter af ens (og ens families) liv. Dette kommer f.eks. til udtryk gennem tilstedeværelsen af militære artefakter, som medaljer, billeder af soldaten i uniform eller soldaterdukker i hjemmets fællesområder. Der opstår således en normalisering af den fysiske tilstedeværelse af militære symboler i det civile rum, som ikke umiddelbart giver plads til den naturlige adskillelse mellem job og hjem, hvilken er mulig indenfor mange andre professioner (pp. 34-37). Der foregår det, som Heiselberg (2017) referer til som *militarisering*. Militarisering vedrører de processer, hvorved en person, et sted eller en situation kontrolleres af militæret eller er afhængige af militaristiske idéer for at være velfungerende. Det er en subtil proces, der, ofte ubemærket, trænger sig ind i hverdagsrutiner og begivenheder (Heiselberg, 2017, p. 73; Sørensen & Heiselberg, 2019).

Heiselberg adresserer særligt denne militarisering ift. den civile partners liv og identitet. I daglig tale betegnes udsendingenes pårørende ofte som "militærfamilie" eller "militærpartner". Denne kategorisering understreger tydeligt deres tilhørsforhold til Forsvaret. Dette er væsentligt, da Sørensen & Heiselberg (2019) påstår, at omverdenens kategorisering af en person, kan have afgørende betydning for personens selvidentifikation. Tilsvarende, oplever mange militære kvinder at kategoriseringen "pårørende" har en negativ konnotation, nemlig at de opfattes som forladte, svage og hjælpeløse og behandles tilsvarende. På samme måde påpeger Sørensen & Heiselberg (2019), at det udadtil fremstår som om, at kvinder "efterlades" i hverdagslivet, mens mændene er ude og kæmpe for en større sag. Konceptet "hverdagsliv" forstås typisk i kraft af rutiner, gentagelser og reproduktion hvilket medfører, at dertilhørende

aktiviteter kan blive taget for givet. Modsat bliver mandens indsats betragtet som ”heroisk” og som exceptionel, modig og et stort offer (pp. 23f, 29f).

Derforuden indikerer Sørensen & Heiselberg (2019) at støtten fra udsendingens familie betragtes som havende afgørende betydning for udsendingens velbefindende og hermed succesen af missionen. Derfor gør Forsvaret en stor indsats for at forberede partnerne på deres mands udsendelse. Dette foregår bl.a. gennem netværksmøder og møder med en forbindelsesofficer¹⁵. Her introduceres kvinderne til grundlæggende militærterminologi og forberedes på- og informeres om deres nye sociale rolle som pårørende til en udsendt. Derudover lærer de, hvordan de bør kommunikere med deres udsending. Her opfordres kvinderne til ikke at dele hverdagsproblematikker eller bekymringer, som en ødelagt vaskemaskine eller en bilregning. Sådanne retningslinjer retfærdiggøres pragmatisk: ”De (udsendingen) kan alligevel ikke gøre noget ved det”. Sørensen & Heiselberg (2019) påstår, at Forsvaret i denne forbindelse, demonstrerer dominans ved at antage, at man som pårørende har tænkt sig at lære og anvende den nye militære terminologi. Kvinderne i Heiselbergs forskning har udtrykt, at det opfattes som et tegn på engagement, hvis man interagerer med kulturen, men omvendt som manglende engagement, hvis man nægter. I den forbindelse betragter Heiselberg Forsvaret som en ”total institution”, der transformerer den sociale identitet af dens ”fanger” gennem separation og disciplin. Familiens forbindelsesofficerer, familiesammenkomster, netværksgrupper, hjemkomstparader, mindedage mv. er alle åbninger for disciplinære praksisser og forhandlinger. Tilsvarende bemærker flere kvinder, at Forsvaret, overfor kvinderne, tiltaler de udsendte som en delt entitet: ”Vores soldat”, hvilket synes yderligere at understrege Forsvarets dominans over familien. Derudover tyder det på, at kvinder, der oplever at Forsvaret forlanger for meget af deres partnere og familier, er bange for at italesætte dette, da de frygter konsekvenserne for deres partners karriere (Sørensen & Heiselberg, 2019, pp. 23-31).

4.3.3.2 Intensivt moderskab

Som nævnt i afsnit 2.3 arbejder de fleste kvinder i Danmark på fuld tid. Dette kan vanskeliggøre den ekstra husholdnings- og eventuelle børnepasningsbyrde, der opstår

¹⁵ En *forbindelsesofficer* er officer, der fungerer forbindelsesled mellem militære enheder og andre enheder f.eks. familie, allierede eller udenlandske militære enheder (Den Danske Ordbog, 2024f; Nielsen, 2009).

under udsendelse. Forsvaret anbefaler derfor, at kvinden rækker ud til sit netværk, for at få hjælp med huslige pligter og børnepasning. I nogle kulturer betragtes det som helt almindeligt, at det er en kollektiv opgave mellem venner og familie, at opdrage og passe et barn. I Danmark, og andre industrialiserede dele af verden derimod, opfattes det hovedsageligt som forældrenes rolle. I Danmark er ligestilling mellem køn og involverede fædre stigende, men der eksisterer stadig differentierende og kønnede opfattelser af forældreskab. I denne forbindelse introducerer Heiselberg begrebet *intensivt moderskab* (Heiselberg, 2018a; Sørensen & Heiselberg, 2019). Intensivt moderskab refererer til en kønnet forventning om, at kvinder skal tilbringe en betydelig mængde tid og energi på at være sammen med- og opdrage deres børn. Kvinderne oplever en moralsk obligation til at ofre egen tid og personlige interesser, for at tage sig af sine børn. Heiselberg (2018a) indikerer, at nogle kvinder endda føler sig som en dårlig forælder, ved at placere sine børn i en situation, hvor deres far ikke er en tilstrækkelig del af deres opvækst eller i værste fald kan dø (p. 93). Heiselberg (2018b) indikerer yderligere, at mænd i højere grad end kvinder er åbne overfor idéen om, at andre hjælper til med børneopdragelse. Der kan således eksistere modstridende idealer om, hvad der konstituerer et 'godt' familieliv og hvordan man er en god forælder.

4.3.4 Mandens oplevelse

Da Heiselberg (2018b), understreger, at der i højere grad i dag eksisterer idealer om kønnet ligestilling ift. familieliv (se afsnit 5.3.1), synes det derfor ligeledes væsentligt at undersøge, hvordan manden oplever at være udsendt med en familie derhjemme.

4.3.4.1 Far vs. Soldat

I sin undersøgelse af militære familier oplevede Heiselberg, at "far" og "soldat" blev ved med at opstå som moralske figurer, som mænd forstod dem selv i relation til. At være en 'god' far og en 'god' soldat kan derfor forstås som definerende komponenter for den moralske rammesætning af mandens identitet. Heiselberg forklarer yderligere, at både dét at være far og soldat, kan betragtes som kønnede praksisser defineret af specifikke maskuline idealer (Heiselberg, 2018b).

I løbet af krigen i Afghanistan fra 2006 til 2014, hvor danske tropper kæmpede mod Taliban-styrker, etablerede Danmark sig som et militært aktivt land, både internationalt og i øjnene af den danske befolkning. Som følge af dette, er danskere,

gennem adskillige platforme og sociale arenaer, blevet konfronteret med "soldaten" som en social kategori. Heiselberg (2018b) forklarer at soldater indenfor den vestlige verden, betragtes som repræsenterende en specifik form for maskulinitet karakteriseret ved træk som vold, aggression og styrke. Dette på trods af både akademiske og sociale indsatser for at nuancere "soldaten" mod "flere forskellige typer maskulinitet" (p. 1477). Gennem sit feltarbejde opdagede Heiselberg (2018b) desuden, at udsendelse var et altafgørende element i mandens selvidentifikation som soldat. Med andre ord, man er ikke en 'god' eller 'rigtig' soldat, hvis man ikke har været udsendt mindst én gang. Heiselberg foreslår således, at rollen som soldat er et definerende element for den moralske ramme, hvorefter mændene forstår sig selv som individer. Hun forklarer yderligere, at denne rolle som soldat eksisterer som en kønnet moralsk diskurs skabt af en række institutioner og offentlige kanaler indenfor et samfund, hver med differentieret magt til at opretholde den. Derfor kan soldaternes anstrengelser desuden betragtes som en offentlig sag, hvor både civile individer og staten har holdninger til ens rolle og indfrielsen af denne. På et mere personligt niveau, giver disse morale diskurser udsendingen mulighed for at opleve, hvad Heiselberg (2018b) referer til som, *eksistentiel tryghed* – de kender deres rolle og de efterlever denne. Denne tryghed kan imidlertid ophøre i en mulig konflikt mellem en anden kønnet moral diskurs, nemlig faderskab (pp. 1476-1478).

Gennem de seneste årtier er faderskab blevet et emne karakteriseret ved fornyet diskussion i det danske samfund. I forlængelse af kvindernes indtræden på arbejdsmarkedet i 60'erne og 70'erne samt den feministiske bevægelse i 70'erne, udfordredes traditionelle 'maskuline' normer, hvori huslige opgaver og børnepasning blev betragtet som sekundære opgaver overfor det at fungere som familiens forsørger. I dag er det almindeligt, og endda et mål i sig selv, at mænd deltager på lige fod med deres kvindelige partnere, særligt ift. at opbygge emotionelle intime relationer med deres børn. Dette kan betragtes som "det nye faderideal". Det nye faderideal møder støtte fra offentlig diskurs og institutioner, når problematikker som forældreorlov og sager om forældremyndighed fanger offentlighedens opmærksomhed, som den har over de senere år (p. 1478f).

Så, hvis det at være en god soldat kræver, at man er villig til – eller endda ønsker – at forlade sin familie, og det at være en god far kræver, at man fysisk er til stede og emotionelt involveret i ens barns opdragelse, er det så overhovedet muligt at opnå begge? Dette diskuteres i afsnit 5.2.2.

4.3.4.2 Frihedens morale

Heiselberg (2018b) påpeger, at der, i situationer hvor moralske domæner er i konflikt, opstår en mulighed for moralsk refleksion og beslutningstagning. Hun referer til dette som *frihedens morale*. Under disse omstændigheder bliver en person bevidst om dennes moralske forpligtigelser og evne til at vælge specifikke veje fremfor andre. Imidlertid er det nogle gange for vanskeligt at prioritere et domæne frem for et andet, hvorfor der kan opstå en vedvarende moralsk konflikt. Dette kan medføre en oplevelse af *moralsk intensitet* – en ubehagelig følelse, der kan beskrives som indre moralsk dissonans. Heiselberg (2018b) påpeger imidlertid, at personer ikke træffer isolerede moralsk betingede beslutninger vedr. adfærd, men at beslutningerne altid er situerede i personens nuværende oplevelser i relation til potentielle fremtider samt allerede oplevede fortider. Derfor kan kulturelle normer fungere som retningsvisende, men de kan ikke afgøre, hvordan f.eks. forældreskab udspiller sig på forskellige tidspunkter i personers liv. Individer evner at sætte spørgsmålstejn ved- og forhandle typisk accepterede normer, kategorier og idealer, når de ikke længere fungerer som retningsgivende for den moralske ramme af den verden de oplever. På den måde kan en person skabe alternative narrativer om deres rolle f.eks. som ”den gode far” eller ”den gode soldat” og dermed delvist undgå oplevelsen af moralsk intensitet (pp. 1481-1483).

4.3.5 Opsummering af den ideale militærfamilie

Med udgangspunkt i sin forskning af militære familier fra hhv. 2017-2023, forklarer Heiselberg, at familierelationer er centrale for en persons perception af dem selv, og at denne kan påvirkes af normative idealer og forventninger til en familie. Hun påpeger, at der eksisterer et ideal om kønslig ligestilling ift. husholdningsrelaterede opgaver og børneopdragelse. Idealet er imidlertid ofte anderledes end realiteten, da det tyder på, at der eksisterer kønnede forståelser af, hvad der konstituerer et godt familieliv. Derudover kan Forsvaret og familien betragtes som to lige grådige institutioner, der begge sætter høje krav om tid og engagement til både udsendingen og hans familie. Som resultat kan kvinder opleve en militarisering af deres liv, hvor Forsvaret og dets betingelser synes altomsluttende. Manden kan opleve et moralsk dilemma i forhold til sin rolle som hhv. far og soldat og som følge heraf en moralsk intensitet og hermed en oplevelse af ubehagelig indre dissonans.

5.0 Analyse

Med afsæt i afhandlingens tre teoretiske positioner analyseres og diskuteres, i dette afsnit, hvilken påvirkning udsendelse har på danske militære parforhold, og hvordan dette kommer til udtryk i parrenes hverdag under udsendelsen. Indledningsvis analyseres og diskuteres, hvordan udsendelsen påvirker de grundlæggende interne dynamikker, der relaterer sig til vedligeholdelsen af et succesfuldt parforhold. Efterfølgende analyseres og diskuteres, hvilke konsekvenser omverdenens reaktion på udsendelsen, kan have for ens egen oplevelse af udsendelsen. Med afsæt i de to foregående afsnit diskuteres afslutningsvis, hvorvidt det er Forsvaret, der ikke formår at omfavne og imødekomme behovene af senmoderne parforhold, eller om det er samfundets normative forventninger og idealer, der vanskeliggør tilfredshed med ens parforhold under udsendelse.

5.1 *Interne dynamikker*

I ovenstående teoretiske udlægninger (se afsnit 4.0) præsenteres en række grundlæggende interne dynamikker, som er væsentlige for udviklingen- og vedligeholdelsen af succesfulde kærlighedsrelationer. Med afsæt i Sternbergs (1986) kærlighedskomponenter diskuteres, i dette afsnit, på hvilken måde dynamikkerne i et parforhold påvirkes under udsendelse. Først analyseres og diskuteres komponenten intimitet, efterfulgt af lidenskab og afslutningsvis beslutning/engagement.

5.1.1 Intimitet

Ifølge Sternberg (1986) udvikles intimitet over tid og opleves udelukkende som resultat af en sekvens af forstyrrelser i parrede scripter. I takt med at parret bliver mere forudsigelige for- og afhængige af hinanden falder antallet af forstyrrelser, hvorfor den latente intimitet fortsat styrker parrets interpersonelle tilknytning, men den manifesterede (oplevede) intimitet falder. Derfor kan man, på den ene side, argumentere for, at udsendelse kan betragtes som en positiv forstyrrelse der, gennem savnet til den anden partner, kan styrke oplevelsen af intimitet. Dette skyldes at der igen, som i starten af forholdet, eksisterer en grad af uforudsigelighed ift. partnerens handlinger, emotioner og motivationer pga. ændringer i etablerede rutiner. På den anden side, kan forstyrrelsen afsløre, at forholdet i virkeligheden ikke har særlig meget latent intimitet,

hvilket Sternberg (1986) påstår er afgørende for succesen af forholdet. Man kan forestille sig, at denne erfaring kunne medføre genovervejelser om forholdets fremtid, men ligeledes kunne betragtes som en mulighed for at styrke intimiteten på ny f.eks. ved at kommunikere indre følelser, udvise empati for partneren eller tilbyde emotionel støtte til denne (p. 132).

Det kan imidlertid diskuteres, hvorvidt det kan lade sig gøre at styrke intimiteten på en tilfredsstillende vis under udsendelse. På den ene side indikerer Sørensen & Heiselberg (2019), at digitale medier giver øget mulighed for kontakt mellem partnerne, hvilket kan fremme vedligeholdelsen af intimitet. På den anden side, indikerer de ligeledes, at øgede mulighed for digital kontakt kan medføre forventninger om øget kontakt hvilket, for begge partnere, kan opleves som et forstyrrende brud med nyetablerede rutiner eller vanskeliggøre etableringen af nye rutiner. Kvinderne kan f.eks. opleve, at det er vanskeligt at balancere deres privatliv med de nye opgaver som enepartner og/eller eneforælder samtidig med jævnlige at skulle interagere med deres partner online. Mændene kan opleve, at størstedelen af deres fritid bruges på at interagere med deres familie, hvorfor de har mindre tid til at knytte bånd med deres kollegaer, hvilket desuden kan være væsentligt for deres personlige velvære såvel som missionens succes. Desuden har udsendingene som regel et hjemmebesøg ca. halvvejs gennem missionen, hvilket ligeledes tyder på at være forbundet med ambivalente følelser. Besøget kan styrke følelsen af forbundethed, men kan samtidig opleves som et forstyrrende brud på parrets nye hverdag (Heiselberg, 2018a; Heiselberg, 2018b, Sørensen & Heiselberg, 2019).

Det forekommer væsentligt at skelne mellem Sternbergs (1986) og Giddens' (1994) forståelse af intimitet. Sternberg forstår intimitet som omfattende følelser af nærhed, forbindelse og fortrolighed. Giddens påstår at intimitet indebærer følelsesmæssigt engagement, konstant kommunikation og tillid, hvilket medfører en følelse af dyb forståelse og forbundethed mellem partnerne. Deres forståelser er således sammenlignelige, men Giddens forståelse er bredere og indeholder desuden dele af Sternbergs andre komponenter f.eks. ift. engagement. I mellemtiden kan man, med udgangspunkt i Giddens (1994), argumentere imod Sternbergs (1986) påstand om, at latent intimitet er afgørende for succesen af et forhold. Det tyder på, at Giddens' (1994) forståelse af romantisk kærlighed kan sammenholdes med følelserne forbundet med latent intimitet, da romantisk kærlighed er betinget af afhængighed af partnerens forudsigelse handlinger, altså projektiv identifikation. Imidlertid påstår Giddens at

konfluerende kærlighed dominerer postmoderne forhold. Denne kærlighed er betinget af konstant kommunikation og nærmest øjeblikkelig behovstilfredsstillelse. Derfor kan man, med afsæt i Giddens (1994), argumentere for at individerne i et senmoderne forhold er afhængige, udelukkende af manifest, altså oplevet intimitet, for at sikre succes af samme forhold. Som det fremgår ovenfor, forekommer det imidlertid vanskeligt at opnå denne øjeblikkelige behovstilfredsstillelse og konstante kommunikation under udsendelse selv ved anvendelse af digitale medier (Sørensen & Heiselberg, 2019). I denne forbindelse er det væsentligt at pointere, at Giddens teori er fra 1994, hvorfor den er udformet, før det var muligt at kommunikere på tværs af landegrænser via digitale medier (Czaplicki, 2023). Man kan således argumentere for, at den kommunikation Giddens (1994) referer til, udelukkende omhandler fysisk tilstedeværelse og potentielt enkelte telefonopkald, hvorfor det forekommer umuligt at vedligeholde en tilfredsstillende mængde intimitet under udsendelse.

Endvidere opfordres civile partnere til at tilbageholde hverdagsproblematikker og frustrationer med deres udsendte partnere (Sørensen & Heiselberg, 2019). I denne forbindelse påstår Giddens (1994), at opretholdelsen af konfluerende kærlighed forudsætter ligestilling mht. følelsesmæssig given og tagen. Kærlighed udvikler sig kun i samme omfang som intimiteten, hvilket vil sige i det omfang hvori begge parter er villige til- og indstillet på at røbe og dele bekymringer og behov. Vælger de kvindelige partnere således at følge Forsvarets opfordring, kan man argumentere for at intimiteten i parforholdet svækkes. Joseph & Afifi (2010), som undersøger protective buffering hos militære hustruer under udsendelse (se afsnit 2.2.1), indikerer desuden, at tilbageholdelse af bekymringer under udsendelse kan medføre øgede stressniveauer og negativ ægteskabstilfredshed. I kraft af Giddens (1994), kan man således igen argumentere for, at det forekommer umuligt at opretholde intimiteten under udsendelse.

5.1.2 Lidenskab

I forlængelse af Sternbergs (1986) beskrivelse af lidenskab, kan udsendelse forstås som en form for 'tab' af ens partner. Gennem almindelig hverdag og faste rutiner er partnerne blevet afhængige af hinandens handlinger, hvorfor de vil opleve abstinenser ved reduceret 'forbrug'. Det betyder, at begge partnere kan opleve en periode med abstinenssymptomer, hvilke kan komme til udtryk som psykologiske- og nogle gange

somatiske symptomer som følelser af depression, længsel, ubehag og irritabilitet, før de venner sig til deres nye rutiner og dermed igen er habitueret. Da lidenskab, jf. Sternberg (1986), relaterer sig til motivation og omfatter de drifter, der fører til romantik, fysisk tiltrækning og begær, kan man imidlertid argumentere for, at digitale medier, til en vis grad, kan hjælpe til at vedligeholde lidenskaben f.eks. gennem digitale dates og udtryk af begær for hinanden (Sørensen & Heiselberg, 2019). På den ene side, kan det således argumenteres, at 'tabet' af partneren nærmere kan betragtes som en nedtrapning, hvorfor det opleves mindre vanskeligt at skabe en ny hverdag end ved et fuldstændigt 'tab'. På den anden side, og som det fremgår af afsnit 5.1.1, kan begge partnere opleve, at de først netop- eller endnu ikke er habitueret, når hjemmebesøget finder sted (Sørensen & Heiselberg, 2019). Derfor kan man argumentere for at besøget, for en stund, kan styrke lidenskaben, men samtidig vanskeliggøre separationen på ny, når parret adskilles igen.

Giddens (1994) modstiller sig desuden præmissen om, at afhængighed er en nødvendig komponent for en velfungerende parforhold. Han påstår, derimod, at sam-afhængighed udelukker udforskning af selvidentiteten, som er nødvendig for forholdets succes samt generelle individuelle livstilfredshed. Lidenskab er også en væsentlig komponent hos Giddens, men er i stedet karakteriseret ved individuel grænsesætning og kræver en balance mellem åbenhed, sårbarhed og tillid – egenskaber der kommer til udtryk gennem hyppig kommunikation. Det må antages, at den fysiske adskillelse samt vanskelighederne forbundet med integration i nye hverdagsrutiner betyder, at regelmæssig kommunikation kræver mere planlægning og koordinering end førhen. Givet at det overhovedet kan lade sig gøre at opretholde en vis grad af lidenskab gennem digitale medier, kan man derfor, med afsæt i Giddens (1994), argumentere for at tilfredsstillelse af opretholdelsen af lidenskab under udsendelse kan forekomme problematisk, hvis ikke umulig.

Jf. Giddens' (1994) forståelse af plastisk seksualitet og det rene forhold, kan man yderligere argumentere for, at de manglende udsigter til opfyldelse af både seksuelle og andre behov, kan medføre en søgen mod andre, der kan imødekomme ens lyster. Da denne afhandling tager udgangspunkt i monogame forhold, må dette betragtes som utroskab. Balderrama-Durbin et al. (2017), der undersøger utroskab under udsendelse, underbygger Giddens påstand, da de indikerer, at sandsynligheden for seksuel utroskab stiger med ca. 20 % under udsendelse. Denne forskning er imidlertid foretaget på amerikanske udsendte, hvorfor tilsvarende dansk forskning bør foretages i

fremtiden. Utroskab kan påvirke parforholdet på flere forskellige måder. Ved afsløring af utroskab risikerer man, at partneren afslutter forholdet. Skjules affæren derimod kan det, i kraft af Giddens (1994), have negative konsekvenser for opretholdelsen af intimitet, da det begrænser den nødvendige dybe og ærlige kommunikation mellem partnerne. Derudover kan man argumentere for, at bekymringen om, hvorvidt ens partner er en utro, kan påvirke tilliden til partneren og forholdet, som Giddens (1994) anser som væsentlig for forholdets succes. Man kan ligeledes forestille sig, at manglende evne til at opfylde sin partners behov, samt idealet om kønslig ligestilling ift. husholdningsrelaterede opgaver kunne medføre en følelse af utilstrækkelighed, måske særligt hos manden. Dette diskuteres yderligere i afsnit 5.2. I samme forbindelse indikerer Sørensen & Heiselberg (2019), at kernefamilien eksisterer som et ideal, og at relationen til ens partner er særlig central for en persons perceptionen af dem selv. Utroskab strider imod dette ideal, hvorfor man kan argumentere for, at en affære kan have negative konsekvenser for individets forståelse af dem selv samt parforholdet. I kraft af både Giddens (1994) og Sørensen & Heiselberg (2019) forekommer det således problematisk at vedligeholde lidenskab under udsendelse.

5.1.3 Beslutning/Engagement

Jf. Sternbergs (1986) forståelse af komponenten beslutning/engagement afhænger succes af et forhold af en indledende beslutningstagning om eksistensen af- og en langsigtet forpligtigelse til en kærlighedsrelation. Med undtagelse af de naturlige op- og nedture, som et forhold har, vil engagementet stige i starten af forholdet og stabiliseres med tiden. I kraft af denne teori, bør udsendelse således ikke påvirke engagementet, hvis begge individer forud for udsendelsen, har besluttet sig for, at de ønsker en langsigtet relation. Imidlertid understreger Sternberg (1986), at de tre kærlighedskomponenter gensidigt påvirker hinanden. Derfor kan man, på den ene side kan argumentere for, at reduceret intimitet og/eller lidenskab kan have negativ indflydelse på engagementet i forholdet. På den anden side kan det argumenteres, at beslutningen om at blive sammen kan styrke oplevelsen af intimitet og lidenskab. Man kan derfor forestille sig scenarier, hvor udsendelse både kan styrke, reducere eller bevare engagementet i et forhold.

Jf. Giddens' (1994) teori om intimitetens udvikling, kan man argumentere for, at det ved starten af en udsendelse er muligt at tage beslutningen om at blive sammen, og

under udsendelse, vedligeholde engagementet, hvis blot intimiteten er tilfredsstillende og fortsat udvikles. Udviklingen af intimitet kræver imidlertid tillid både til den anden og til parforholdet i sig selv. I kraft af både Giddens' (1994) og Sørensen & Heiselbergs (2019) teorier om behovet for kønslig ligestilling, kan man argumentere for, at det kan forekomme vanskeligt for kvinderne at have tillid til den fremtidige succes af forholdet, da de står alene med hjemmets praktiske opgaver. Der er således ubalance i den moralske økonomi af hjemmet, hvilket desuden kan medføre intimitets- og identitetsproblematikker (Heiselberg, 2018a). Derudover indikerer Sternberg (1986), at kærlighed udtrykkes gennem handlinger. Man kan forestille sig, at disse kunne inkludere hjælp til huslige pligter, hvilket ikke er muligt for manden under udsendelse. I kraft af ovenstående kan man således argumentere for, at det kan forekomme vanskeligt for kvinden at bevare engagementet i forholdet under udsendelsen.

Derudover arbejder de fleste danske kvinder fuldtid, hvorfor de ikke er økonomisk afhængige af deres mandlige partnere. Jf. Heiselbergs (2018a) udlægning af kernefamilien som et ideal, kan man forestille sig, at kvinderne kan have svært ved at forstå og forene sig med præmissen om, at deres partnere forbliver i et job, der vanskeliggør så meget af deres fælles private liv, når det ikke er absolut nødvendigt for familiens velvære. Dette kunne sandsynligvis yderligere problematisere vedligeholdelsen af engagementet. I samme forbindelse indikerer Heiselberg (2018b), at der kan eksistere kønnede forståelser af, hvad der konstituerer et godt familieliv, hvilket kan være med til at forklare, hvorfor kvinden potentielt oplever det vanskeligere at opretholde engagementet end manden. Dette kommer til udtryk f.eks. gennem konceptet intensivt moderskab.

Som nævnt i afsnit 5.1.1 er Sternbergs (1986) forståelse af kærlighed sammenlignelig med Giddens' (1994) romantiske kærlighed, hvor parret er bundet af et løfte om 'for evigt' og projektiv identifikation. Det betyder, at parret ikke har behov for hyppigt at blive bekræftet i, at den anden fortsat er engageret i forholdet. Jf. Giddens (1994) oplever parret stor ontologisk tryghed, hvilket grundlægger en fundamental tillids- og tryghedsmekanisme i selvet, hvorfor det kan argumenteres, at et par, hvis kærlighed kan karakteriseres som romantisk, ikke vil opleve det problematisk at opretholde engagementet under udsendelsen. Samme præmis kan anvendes til at argumentere, hvorfor parret ikke vil frygte utroskab under udsendelse. Imidlertid påstår Giddens (1994), at denne form for kærlighed grundlæggende er problematisk,

da den begrænser individets udforskning af deres selvidentitet, hvorfor man kan forestille sig, at individerne på længere sigt ville føle at forholdet ikke tilstrækkeligt opfylder deres behov.

5.1.4 Opsummering af interne dynamikker

I dette afsnit er der blevet analyseret og diskuteret, hvorledes de grundlæggende interne dynamikker i et parforhold påvirkes under udsendelse. Med udgangspunkt i Sternbergs (1986) triangulære kærlighedsteori, kan det argumenteres, at parret under udsendelse oplever at intimitet styrkes, beslutning/engagement bevares og lidenskab reduceres lidt, men stabiliseres efterhånden ved inddragelse af digitale medier. Komponenterne påvirker imidlertid hinanden gensidigt, hvorfor reduceret eller øget oplevelse af den ene komponent kan påvirke de andre og vice versa. Med udgangspunkt i Giddens' (1994) forståelse af øjeblikkelig behovstilfredsstillelse og konstant kommunikation som en forudsætning for succes af et senmoderne parforhold, kan man argumentere for, at opretholdelsen af alle tre komponenter kan forekomme vanskelig, hvis ikke umulig, da oprettelsen og vedligeholdelsen af nye rutiner, herunder digital kommunikation, tyder på at være problematisk for begge partnere. Sørensen & Heiselberg (2019) indikerer, at anvendelsen af digitale medier og udsendingens hjemmebesøg kan fremme oplevelsen af de tre egenskaber, men kan ligeledes vanskeliggøre etableringen af nye rutiner. I kraft af Heiselberg et. al. (2019) kan man yderligere argumentere for, at militære pars ønske og forventning om kønslig ligestilling i hjemmet, kan problematisere særligt kvindernes opretholdelse af engagement i forholdet.

5.2 *Omverdenens reaktion*

Sørensen & Heiselberg (2019) og Giddens (1994) præsenterer en række normative idealer og forventninger til individet samt de forskellige roller, som individet forventes at udfylde. Disse karakteriseres som afgørende for individets forståelse af sig selv og deres parforhold, men kan også skabe spændinger, konflikter og følelser af ambivalens. I denne forbindelse indikerer Sternberg (1986), at uoverensstemmelser mellem oplevet og ideal kærlighed i et forhold kan have negative konsekvenser for tilfredsheden med samme forhold. Det tyder således på, at omverdenens reaktion på ens situation kan påvirke, hvordan man selv oplever samme situation. Imidlertid kan

der være forskel på omverdenens reaktioner, hvilket yderligere kan skabe konflikter og oplevelser af ambivalens. Med udgangspunkt i afsnit 4.3 synes det f.eks. tydeligt, at der er uoverensstemmelser mellem de overordnede samfundsmæssige idealer og forventninger og dem af forsvarsmiljøet. I dette afsnit analyserer jeg derfor omverdenens reaktion på udsendelsen og diskuterer, hvordan denne påvirker individerne og parforholdet. Indledningsvis analyseres kvindens oplevelse og herefter mandens.

5.2.1 Kvindens oplevelse

Heiselberg (2018a), indikerer, at kvindernes største problematikker under udsendelse omhandler foreningen af arbejdsliv og privatliv med hverdagens ansvar som midlertidig enepartner og/eller eneforældre. Da kvinderne står alene med hjemmets praktiske opgaver, og størstedelen af danske kvinder arbejder fuldtid, har de sandsynligvis ikke tid eller overskud til, på tilfredsstillende vis, at udfylde alle livets roller. Sørensen & Heiselberg (2019) indikerer f.eks. at kvinder, der vælger at prioritere tid med deres børn eller partnere online risikerer at blive kritiseret for at være, og derfor føle sig som, en dårlig ven, datter og kollega mv. Vælger de derimod at få passet deres børn og reducere tiden på online kommunikation med deres partner, risikerer de at opleve følelserne koblet til intensivt moderskab og dermed føle sig som en dårlig partner.

Derudover indikerer Heiselberg (2018a), at kvinder ofte konfronteres med deres valg om at indgå i en romantisk relation med en mand i Forsvaret. Forskningen indikerer, at kvinder ofte møder kommentarer som ”jeg ville aldrig have givet min mand lov til at blive udsendt” og ”jeg forstår ikke, hvordan du kan leve med det”. Sådanne kommentarer antyder, at kvindens parforhold er konstrueret på en forkert måde. Sørensen & Heiselberg (2019) indikerer desuden, at kritikken ikke kommer fra den direkte omgangskreds, men også fra fremmede civile. Da kvinderne i det offentlige rum ofte kategoriseres i kraft af deres association med Forsvaret (f.eks. som ”militærhustru”), oplever de ofte, at de forventes at kunne kommentere på f.eks. Danmarks beslutning om at gå i krig og de skiftende militære taktikker ved frontlinjen. Kvinderne behandles således som en form for ”proxy-soldater” (p. 30). Ønsket om ikke at blive konfronteret med deres, og deres partners, livsbetingelser samt frygten for følelserne som disse konfrontationer kan medføre (f.eks. intensivt moderskab), kan

afholde kvinder fra at bede om (potentielt nødvendig) hjælp fra deres omgangskreds, hvilket kan gøre hverdagen sværere end den er i forvejen (Heiselberg, 2018a; Sørensen & Heiselberg, 2019).

Ifølge Sørensen & Heiselberg (2019) skal individet "kunne det hele". Derudover arbejder de fleste danske kvinder fuldtid. Derfor kan man forestille sig, at en arbejdsplads kan have svært ved at forstå og acceptere en potentielt reduceret arbejdsindsats grundet udsendelsens konsekvenser. Kvinden risikerer således, at der er dårlig stemning, og at arbejdspladsen tilbageholder større opgaver, hvilke kunne være væsentlige for progressionen af hendes karriere eller i værste tilfælde at blive afskediget. I bedste tilfælde er arbejdspladsen forstående og imødekommende overfor hendes nye behov. Da ligestilling i hjemmet er normen, kan man imidlertid forestille sig, at familiens levemåde tilsvarende er afhængig af to indkomster. Nedsat arbejdstid kan betyde nedsat løn, hvorfor kvinderne kan opleve yderligere vanskeligheder ved at skulle indordne sig familiens nye økonomiske omstændigheder. Derfor kan man argumentere for, at udsendelsens betingelser kan have negative konsekvenser for kvindens karriere.

På trods af at nogle kvinder undlader at bede om hjælp fra omgangskredsen, tyder det alligevel på, at de får den tilbudt af både venner, familie og arbejdsplads (Sørensen & Heiselberg, 2019). Desuden tyder det på at kvinder, i samtaler med deres omgangskreds, oplever en 'stakkels dig' indstilling, hvor omdrejningspunktet for samtalerne ofte er udsendelsen og dens negative konsekvenser. Isoleret set kan denne indstilling og disse tilbud betragtes som udtryk for stor kærlighed og omsorg til den civile partner. Imidlertid indikerer Sørensen & Heiselberg (2019), at det kan opleves som et udtryk for militarisering, hvorfor kvinderne oplever at andre dele af deres liv og identitet marginaliseres eller glemmes. Kvinderne oplever desuden, at den negative konnotation, som "pårørende" har, afføder en antagelse om, at de ikke kan være tilfredse med dem selv, deres parforhold eller andre aspekter af deres liv under udsendelsen. Da konceptet "hverdagsliv" typisk forstås i kraft af rutiner, gentagelser og reproduktion oplever kvinderne ligeledes at dertilhørende aktiviteter ofte tages for givet. Modsat betragtes manden som heroisk, og som om han ofrer meget for et større formål. Derfor kan kvinder opleve, at deres indsats, som desuden ofte er på bekostning af personlige mål og interesser, fremstår mindre betydelig end mandens (Sørensen & Heiselberg, 2019).

Sørensen & Heiselberg (2019) indikerer, at disse konfrontationer med omverdenen kan medføre, at kvinderne oplever deres omgangskreds som ignorant overfor, hvordan udsendelsen faktisk påvirker dem, hvilket kan skubbe kvinderne mod social isolation. I samme forbindelse indikerer Heiselberg (2018a), at kvinder ofte oplever, at de mister venskaber og andre relationer under udsendelse. Dette er problematisk, da et stabilt støttenetværk kan have altafgørende betydning både for kvindernes selvforståelse samt deres generelle psykiske velvære under udsendelse (Blank et al., 2012; Dimiceli et al., 2010).

Kvinderne konfronteres både direkte gennem kommentarer og tilbud om hjælp, men også indirekte gennem sammenligning med andre kvinder og parforhold i deres omgangskreds. Jf. Sørensen & Heiselberg (2019) har omgangskredsens normer og forventninger afgørende betydning for ens selvforståelse, hvorfor det må antages, at hyppige konfrontationer med specifikke attituder efterhånden vil internaliseres hos individet. Derfor kan man argumentere for, at kvinderne kan opleve, at deres idealer ændres, så udsendelsens konsekvenser forekommer mere problematiske. Jf. Sternbergs (1986) teori om det ideale vs. det oplevede parforhold, kan man således argumentere for, at denne voksende uoverensstemmelse mellem ideal og oplevelse kan have væsentlige negative konsekvenser for kvindens tilfredshed med parforholdet. Jf. Sternbergs (1986) teori om den selvoplevede- vs. andreoplevede trekant, kan man ligeledes argumentere for, at ændring af idealer kan betyde, at kvindens oplevede kærlighed, dvs. den kærlighed hun oplever, at hendes partner har for hende, ikke stemmer overens med den kærlighed, han føler, at han udtrykker. Dette kan yderligere reducere tilfredsheden med forholdet. I samme forbindelse indikerer Sternberg (1986), at en persons opfattelse af den andens følelser mod én selv har ca. lige så stor betydning for ens tilfredshed som ens egne følelser mod den anden. Hvis kvinden således oplever, at hun gør en større indsats for bevarelsen af forholdet, f.eks. ift. praktiske gøremål i hjemmet, kan det reducere hendes tilfredshed med forholdet. Dette stemmer overens med Heiselberg (2017), der indikerer, at husligt arbejde og børnepasning er associeret med intimitets- og identitetsproblematikker. Man kan således argumentere for, at kvinden kan opleve forholdet mindre tilfredsstillende, da den moralske økonomi af hjemmet er skubbet i en retning, der ikke stemmer overens med hendes idealer.

Sørensen & Heiselberg (2019) indikerer, at omverdenens reaktion ligeledes kan skubbe kvinderne mod yderligere sammenfiltrering med forsvarsmiljøet, da de her føler sig bedre forstået. Man kan således forestille sig at øget integration i dette miljø kan

ændre kvindernes idealer og forventninger til både dem selv og deres parforhold, så de bliver mere realistiske i forhold til udsendelsens betingelser. Jf. Sternbergs (1986) teori om det ideal vs. oplevede parforhold, kan man således argumentere for, at denne yderligere sammenfiltrering kan styrke kvindens tilfredshed med parforholdet. Man kan derimod ligeledes argumentere for, at denne yderligere integration i forsvarsmiljøet kan betragtes som et udtryk for at militarisering fordrer militarisering. I sådanne tilfælde ville Heiselberg (2018a) argumentere, at kvinden er blevet en ”fange” af Forsvaret, der har transformeret hendes identitet gennem separation og disciplin. Dette kan sammenholdes med Giddens’ (1994) forståelse af sam-afhængighed, hvor man opretholder en falsk identitet, som er konstrueret på baggrund af afhængighed af ydre kilder, altså soldatens behov. På den ene side, kan man derfor argumentere for, at marginaliseringen af dele af kvindens liv samt det øgede fokus på mandens behov, kan have negative konsekvenser for kvindens selvforståelse og følgelig hendes tilfredshed med parforholdet. På den anden side, forklarer Heiselberg (2018b), at kendskab til og efterlevelse af faste retningslinjer vedr. ens rolle, kan give eksistentiel tryghed, hvilket kan lette den moralske byrde og tvivl over, om man er en god nok hhv. partner og forælder. Man kan forestille sig, at udsendelsen således ville opleves mindre vanskelig. Eksistentiel tryghed kan imidlertid sammenholdes med Giddens’ (1994) begreb ontologisk tryghed, hvilket udelukker udforskning af selvidentiteten samt opretholdelse af intimitet, hvorfor man kan argumentere for, at denne yderligere integration i forsvarsmiljøet kan have negative konsekvenser for både individet og parforholdet. Afslutningsvis er det væsentligt at understrege, at reaktionen fra forsvarsmiljøet, kan have samme konsekvenser, som reaktionen fra det øvrige samfund. Engagerer kvinderne sig derfor ikke som ’gode nok’ pårørende, f.eks. ved at lære militærterminologien, risikerer de også her at blive kritiseret for- og derfor føle sig som dårlige partnere, hvilket kan føre til social isolation (Heiselberg, 2018a; Sørensen & Heiselberg, 2019).

5.2.2 Mandens oplevelse

På samme måde som det gør sig gældende for deres kvindelige partnere, så oplever mænd også kritik af udsendelsen fra omverdenen. De risikerer derfor også at blive kritiseret for ikke tilstrækkeligt at kunne udfylde alle livets roller. Vælger de at prioritere størstedelen af deres fritid til online kommunikation med deres partner og

børn, risikerer de at blive kritiseret for at være- og dermed føle sig som, en dårlig ven, søn, kollega mv. Vælger de derimod at prioritere mere tid på missionen og med deres kollegaer, risikerer de at blive kritiseret for at være, og derfor føle sig som, en dårlig partner, far, ven, søn mv. (Heiselberg, 2018a; Heiselberg, 2018b).

Da kommunikationsmulighederne er begrænsede og vanskelige at integrere i de nye rutiner, kan man antage at størstedelen af mandens kommunikationstid prioriteres til familien. I sådanne tilfælde kan man forestille sig, at andre tætte relationer kan føle sig nedprioriteret og derfor kritiserer udsendingen og/eller, som resultat, afslutte deres relation. Det kan imidlertid også være, at mændene opfatter omgangskredsen som uforstående og ignorant, hvilket kan skubbe dem mod social isolation, eller søgen mod andre udsendinge, der bedre forstår deres situation. Disse 'gamle' relationer kan imidlertid have væsentlig betydning for mændenes velbefindende både under og efter udsendelse, hvorfor tab af disse relationer kan have negative konsekvenser for soldatens psykologiske velvære under udsendelse og kan sandsynligvis få hjemkomsten til at fremstå angstprovokerende (Sørensen & Heiselberg, 2019).

Da soldaterne fysisk er 'fjernet' fra hjemmefronten og lever i et forsvarsmiljø, erfarer de sandsynligvis ikke lige så hyppige konfrontationer med de generelle samfundsforventninger, som det gør sig gældende for deres kvindelige partnere. Jf. Heiselberg (2018a), eksisterer der imidlertid et ideal om kønlig ligestilling blandt danske militære par, hvorfor det kan antages, at mændene forud for udsendelse er blevet konfronteret med det øvrige samfunds forventninger og har internaliseret disse. Denne ligestilling problematiseres imidlertid af den fysiske adskillelse som udsendelse medfører og påvirker således den moralske økonomi af hjemmet. Man kan således forestille sig at denne manglende realisering af ligestilling i hjemmet kunne forårsage en oplevelse af utilstrækkelighed hos manden. Alligevel er mændene under udsendelse dybt integreret i et forsvarsmiljø, hvor det tyder på at der eksisterer andre normative forventninger end dem der gør sig gældende for det øvrige samfund. Jf. Heiselbergs (2018b) teori om frihedens morale, kan man derfor forestille sig, at mændene på et moralsk plan kan opleve at blive 'trukket' i to forskelle retninger, hvilket kan medføre en ubehagelig oplevelse af moralsk intensitet ift. ikke at være 'god nok' hverken på hjemmefronten eller på arbejdspladsen. Heiselberg (2023) påstår, at Forsvaret og familien kan betragtes som to lige grådige institutioner, hvorfor denne moralske intensitet forekommer nærmest uundgåelig. Heiselberg (2018b) påstår dog ligeledes, at moralsk betingede beslutninger, f.eks. om mængden af tid brugt på job vs. familie,

altid er situerede i personens nuværende oplevelser. Individuer evner således at sætte spørgsmålstejn ved- og forhandle typisk accepterede normer, når de ikke længere fungerer som retningsgivende for den moralske ramme af den verden de oplever. Manden kan således, for at undgå oplevelsen af moralsk intensitet, forsøge at forkaste de idealer, der gør sig gældende i det generelle samfund og i stedet internalisere dem, der gør sig gældende indenfor forsvarsmiljøet. Dette kan være med til at forklare, hvorfor Heiselberg (2018b) indikerer, at mænd og kvinder nogle gange har forskellige opfattelser af, hvad der konstituerer et godt familieliv.

Endvidere indikerer Heiselberg (2018b), at rollen som soldat eksisterer som en kønnet moralsk diskurs, der peger mod en specifik form for maskulinitet, hvor kategoriseringen som en 'rigtig' soldat er synonym med dét at være udsendt. Udsendelse bliver således et definerende element for den moralske ramme, hvorefter mændene forstår sig selv som soldater og grundlæggende individer. Desuden betragtes udsendingene som heroiske og som personer, der ofrer meget for en større sag, nemlig nationens sikkerhed (Heiselberg, 2018a). Disse moralske diskurser giver udsendingen mulighed for at opleve eksistentiel tryghed, da han kender sin rolle- og efterlever denne.

Som det diskuteres i afsnit 5.2.1. kan denne eksistentielle tryghed lette den moralske byrde og tvivl over, om man er en god nok hhv. partner og forælder, hvorfor udsendelsen opleves mindre vanskelig.

Med udgangspunkt i ovenstående diskurs, kan man argumentere for, at mændene kan opleve udsendelsen som en vigtig prioritet, hvilket deres kvindelige partnere bør forstå. Afsnit 5.2.1 indikerer imidlertid, at kvinderne ikke nødvendigvis forstår udsendelsen således. Jf. Sternbergs (1986) teori om forskellige kærlighedstrekanten, kan man derfor argumentere for, at manden kan opleve uoverensstemmelser mellem den kærlighed han oplever, han får fra hans partner og den kærlighed hun reelt har for ham, hvilket kan reducere tilfredsheden med forholdet. Man kan ligeledes argumentere for, at mandens ideelle vs. oplevede kærlighed, er i uoverensstemmelse, hvilket skaber utilfredshed med parforholdet. Man kan forestille sig, at denne utilfredshed yderligere styrkes ved sammenligning med kollegaer, særligt hvis kollegaernes partnere fremstår mere støttende, engagerede og forstående end deres egen.

5.2.3 Opsummering af omverdenens reaktion

I ovenstående afsnit analyseres omverdenens reaktion på udsendelsen, og der diskuteres, hvordan denne påvirker individerne og parforholdet. Det tyder på, at det sociale landskab, hvilket begge partnere navigerer i under udsendelsen, er et minefelt af moralske domme. Det synes særligt vanskeligt at leve op til omverdenens normative forventninger, da forsvarsmiljøets normer og idealer forekommer svært forenelige med dem af det øvrige samfund. Det tyder på, at der er flere forskellige måder, hvorpå omverdenens reaktion kan påvirke parret. Først og fremmest kan de normative forventninger af ens nære omgangskreds internaliseres, hvorfor ens egne idealer til hhv. det 'gode' individ og parforhold ændres. Da kvinden er hjemme, og manden er i et forsvarsmiljø, risikerer de, at deres idealer trækkes i forskellige retninger, hvorfor deres oplevede kærlighed er i uoverensstemmelse. Dette kan skabe konflikter og negativt påvirke parrets tilfredshed med parforholdet. Derudover kan individet opleve deres omgangskreds som ignorant overfor deres situation, hvorfor de skubbes mod social isolation. Dette kan have negative konsekvenser, da et støttende netværk er centralt for både soldatens og kvindens- og for individets psykologiske velvære under udsendelse. Denne oplevelse af ignorance kan imidlertid ligeledes skubbe individet mod yderligere integration med forsvarsmiljøet, hvor de oplever bedre at føle sig forstået. Internalisering af forsvarsmiljøets normative forventninger kan muligvis hjælpe parret med bedre at overkomme udsendelsens vanskeligheder, da disse idealer forekommer mere realistiske ift. udsendelsens betingelser. Imidlertid kan individet også her, som det gør sig gældende i relation til det øvrige samfund, risikere at blive kritiseret for ikke tilfredsstillende at leve op til miljøets forventninger, hvilket kan have negative konsekvenser for individets selvforståelse og følgelig deres parforhold.

5.3 *Forsvaret vs. Samfundet*

Sternberg (1986) fremlægger en teori om kærlighed, der i høj grad minder om dén type kærlighed Giddens (1994) betegner som romantisk kærlighed. Jf. Giddens (1994) er romantisk kærlighed imidlertid, i det senmoderne samfund, erstattet med konfluerende kærlighed. I deres natur er disse to former for kærlighed modstridende. Konfluerende kærlighed er betinget af konstant kommunikation, øjeblikkelig behovstilfredsstillelse og individuel grænsesætning, mens romantisk kærlighed er betinget af projektiv identifikation, interpersonel afhængighed og et løfte om for evigt. Anvendelse af begge

teorier til at analysere udsendelsens påvirkning på parforholdet vil således aldrig kunne producere fuldstændigt ensartede oplevelser. På samme måde tyder det på, at det forekommer umuligt for individet og parret at imødekomme forventningerne af både det generelle samfund og forsvarsmiljøet under udsendelse, da disse ligeledes synes modstridende. Samfundets forventninger om kønslig ligestilling og fokus på individet synes kun mulige at opfylde, hvis parret har et rent forhold med konfluerende kærlighed. Forsvarsmiljøets forventninger om udsendelse og dertilhørende fleksibilitet og stabilitet, synes derimod kun mulige at opfylde, hvis parforholdet er bygget på romantisk kærlighed. Det forekommer således nærmest umuligt for par, der ønsker kønslig ligestilling, konstant kommunikation og nærmest øjeblikkelig behovstilfredsstillelse, at have et succesfuldt forhold under udsendelse. Denne indsigt afføder et interessant spørgsmål: Er det Forsvaret, der ikke formår at omfavne og imødekomme behovene af senmoderne parforhold, eller er det samfundets normative forventninger og idealer, der udelukker tilfredshed med ens parforhold under udsendelse? Dette spørgsmål forsøges besvaret i aktuelle afsnit. Indledningsvis diskuteres, hvorvidt Forsvaret kan imødekomme behovene af senmoderne par gennem en diskussion af krigens natur. Herefter diskuteres samfundets normative forventninger og idealer overfor realiteten af den aktuelle verdenssituation ift. krig.

5.3.1 Krigens natur

Den teknologiske udvikling har, i langt højere grad end for få årtier siden, muliggjort at kommunikere med sin partner under udsendelse. Ifølge Forsvarets Efterretningstjeneste (2020) betyder den teknologiske udvikling imidlertid ligeledes, at alvorlige trusler fra cyberangreb er blevet et grundvilkår. Flere magter forsøger at udføre cyberspionage mod danske interesser og det tyder på, at denne udvikling vil fortsætte i takt med, at flere aktører opbygger og udvikler deres cyberkapaciteter. Derfor er det ikke givet, at der fortsat er mulighed for at kommunikere gennem digitale medier under udsendelsen, hvilket bl.a. er derfor soldaten har et hjemmebesøg ca. halvvejs gennem missionen. Der er desuden ligeledes risiko for dårlig internetforbindelse og varierende tidszoner, hvilket yderligere kan vanskeliggøre digital kommunikation (Forsvaret, 2022; Forsvarets Efterretningstjeneste, 2020; Wammen, 2024).

Da øget digital kommunikation ikke altid er en mulighed, kunne en anden løsning i så fald være, at Forsvaret, i deres rekrutteringsproces, skærper deres søgekriterier, så det kun er individer uden partnere og børn, der må udsendes? I denne forbindelse indikerer Sørensen & Heiselberg (2019) imidlertid, at ens familie fungerer som en beskyttende faktor for soldaten under udsendelsen. Det kan således diskuteres, hvorvidt soldater med familier er bedre rustet til at tackle de udfordringer, som udsendelse kan medføre? Dette kunne passende undersøges i fremtidig forskning. Det forekommer således problematisk for missionen at udelukke individer med partner og børn. Forsvarsministeriet beretter desuden, at de prioriterer en høj grad af mangfoldighed blandt deres ansatte. De påpeger, at når Forsvaret arbejder med mangfoldighed som et mål, så handler det om, at de ønsker at afspejle det omkringliggende samfund, og at individers unikke perspektiver og indsigter bliver sat i spil. De tror på, at dette kan bidrage til organisationens udvikling, succes og trivsel. I et bredere perspektiv og med henblik på et effektivt Forsvar, kan man således argumentere for, at det synes at være til alles fordel at have en organisation, der vægter mangfoldighed (Forsvarsministeriets Personalestyrelse: Koncernfælles Intranet, 2024ab). Desuden kan man argumentere for, at det ville være vanskeligt at efterleve disse skærpede søgekriterier, da Greve & Fentz (2020) indikerer at en stor del af danske soldater lever i parforhold. Det kunne således være vanskeligt at tiltrække nok individer til Forsvaret, hvis man ekskluderer personer med partnere og børn.

Krigen i Ukraine har medført, at krig igen er blevet et centralt emne på den danske dagsorden, hvorfor generalsekretær for Atlantsammenslutningen¹⁶ Lars Bangert Struwe udtrykker, at det er nødvendigt at være forberedt. Jf. Struwe (2022) viser ukrainedkrigen, hvordan ny og gammel teknologi blandes, og hvordan forskellige former for krigsførelse foregår simultant. Der opleves således både krig i cyberspace samtidig med, at kampvogne, infanteri og fly er indsat i felten/luften. I samme forbindelse udtaler stabschef for Specialoperationskommandoen Claus Aksel Wammen, at selv med den avancerede teknologiske udvikling som introduktion af droner, kunstig intelligens og langtrækkende våben, så forbliver krig en reel og farlig fysisk trussel for den enkelte soldat. Han forklarer yderligere, at teknologi ikke har

¹⁶ Atlantsammenslutningen er en sikkerhedspolitisk institution, hvis formål er at facilitere debat og dialog vedrørende aktuelle udenrigs-, forsvars- og sikkerhedspolitiske emner (Atlantsammenslutningen, 2024).

fjernet de fysiske og psykologiske gener, som en person kan opleve under krig, herunder frygt, sorg og tab af elskede. Wammen forklarer desuden, at den teknologiske udvikling fører til en øget afstand mellem dem, der kæmper, og deres ofre, hvilket kan føre til en nedtoning af følelsen af ansvar og forståelse for konsekvenserne af ens handlinger. Dette kan resultere i en dehumanisering af fjenden og dermed øge risikoen for overgreb og krigsforbrydelser. Derudover kan den fortsatte udvikling af teknologi føre til en eskalering af konflikter, da det potentielt reducerer omkostningerne og risikoen ved at engagere sig i krigsførelse. Dette kan skabe en farlig præcedens, hvor konflikter løses gennem vold og magt, snarere end diplomati og forhandling. Wammen understreger således, at på trods af teknologiske fremskridt, forbliver krigens farer en realitet, der påvirker den enkelte på mange niveauer, hvorfor det er afgørende at stræbe efter fredelige løsninger og konfliktforebyggelse, hvilket bl.a. opnås gennem udsendelser af fredsskabende karakter (Wammen, 2024). Det tyder således på, at det, i kraft af krigens natur, er vanskeligt for Forsvaret yderligere at ændre deres struktur ift. udsendelse til bedre at imødekomme behovene af senmoderne parforhold. I forlængelse heraf kan man stille sig kritisk overfor Kohen, der påstår, at Forsvarets oprettelse af støtteprogrammer har til hensigt at producere og forme 'perfekte' militærfamilier uden at tage hensyn til sociale ændringer i det større samfund (se afsnit 4.3.3) (Heiselberg, 2023, p. 172). Man kan således i stedet betragte disse støtteprogrammer som udtryk for, at Forsvaret forstår udsendelsens vanskeligheder og forsøger at gøre alt, hvad de kan for at imødekomme parrenes behov indenfor de rammer, som krigens natur tillader.

5.3.2 Samfundets natur

Jf. Sørensen & Heiselberg (2019) tyder det på, at det almindelige danske par har et ønske om kønslig ligestilling og hyppig kommunikation i deres forhold. Samme tendens tyder desuden på at gøre sig gældende i Giddens' (1994) teori om intimitetens forandring, der imidlertid ikke specifikt tager udgangspunkt i danske par. Man kan således diskutere om Sternbergs (1986) teori om kærlighed er forældet og derfor ikke formår at indfange behovene af senmoderne par. Imidlertid udtrykker Giddens (1994), i sin teori om intimitetens forandring, at det senmoderne samfund er karakteriseret ved usikkerhed og konstant skiftende grænser og Sørensen & Heiselberg (2019) indikerer yderligere, at det opleves vanskeligt for individet tilfredsstillende at udfylde alle livets

roller. Det synes derfor nærmest umuligt selv for almindelige par at leve op til alle samfundets forventninger. Sternberg (1986) anerkender, at idealer kan påvirke tilfredsheden med ens parforhold, hvorfor man også kan argumentere for, at Sternbergs teori måske ikke er forældet, men afspejler et underliggende behov for kærlighed i parforholdet, der i højere grad minder om romantisk kærlighed. Dette potentielle behov kan imidlertid være vanskeligt at anerkende, acceptere og efterleve pga. samfundets normative forventninger der, som det tydeliggøres i afsnit 5.2, har en afgørende betydning for individets tilfredshed med dets aktuelle livsbetingelser.

Så hvad er løsningen? Bør hele den danske befolkning blive romantikere igen? Måske Sternberg (1986) har fat i noget, når han indikerer, at intimiteten i et parforhold styrkes af et brud, og at engagementet kun kan opretholdes, hvis man inden udsendelse har truffet en beslutning om, at forholdet skal være langvarigt. Komponenterne påvirker hinanden gensidigt og udtrykkes gennem handlinger, så måske lidenskab endda også kan opleves opfyldt tilstrækkeligt, hvis intimiteten og engagementet forsat udvikles. I sådanne situationer tyder det på, at et par kunne have et velfungerende forhold under udsendelse. Med afsæt i Giddens' (1994) teori om intimitets udvikling, er svaret imidlertid 'nej'. Den danske befolkning bør ikke blive romantikere igen, da denne type kærlighed hænger sammen med afhængighed af ens partner, hvilket udelukker udforskning af selvidentiteten. Derudover er det i praksis vanskeligt 'bare' at gøre en hel befolkning til romantikere, da normer og idealer udvikles og ændres over tid i takt med at samfundet ændrer sig. Giddens (1994) udtrykker f.eks. at tilstanden af det senmoderne samfund kan forklares gennem den stigende geografiske mobilitet, globalisering, industrialisering og den teknologiske udvikling. Løsningen handler derfor måske i virkeligheden i højere grad om, at samfundet over tid skal bevæge sig i en retning, der giver plads til en sammensmeltning og/eller sameksistens af de forskellige former for kærlighed. 'Problemet' opstår imidlertid ift. det ideale vs. det oplevede forhold. Analysen præsenteret i afsnit 5.2 indikerer nemlig tydeligt, at det ikke er 'nok' at parret internt er indforstået med præmisserne for udsendelsen, da omverdenens reaktion ligeledes har en afgørende betydning.

Ukrainekrigen har gjort krig til en realitet for den danske befolkning. Denne realitet kan betyde, at der gennem de kommende år, vil opstå en større forståelse for udsendelsens betingelser, som kan afhjælpe noget af den kritik både mænd og kvinder møder. Det er imidlertid vanskeligt at forudsige om denne forståelse rækker længere end makroperspektivet. Med det menes, at parrets omverden kan forstå Forsvarets og

udsendelsens stigende rolle i et bredere samfundsmæssigt perspektiv, men kan fortsat have svært ved at forstå, hvad det betyder i mikroperspektivet, altså for parrets hverdag og deres interne dynamikker. Hvis parrets omgangskreds fortsat lever et liv, hvor kønslig ligestilling og nærmest øjeblikkelig behovstilfredsstillelse er nemt realiseret, kan det være svært at sætte sig ind i, at det samme ikke nødvendigvis gør sig gældende for andre, der udadtil eksisterer under samme præmisser som dem selv. Ukrainekrigen har, som sagt flyttet fokus, men der er lang vej endnu. Man kunne tænke, at et skift i diskurs omkring udsendelsens karakter og kvindens kategorisering som ”pårørende” kunne reducere den oplevede ignorance og dermed vanskeligheden ved udsendelsen. Man kunne imidlertid ligeledes forestille sig, at det øgede fokus på krig kunne medføre en ’krigstræthed’ og dertilhørende øget kritik af enhver form for militær aktivitet, som det f.eks. gjorde sig gældende efter de to verdenskrige (Koch, 2023). Det ville potentielt afføde yderligere kritik fra omverdenen af det militære par, hvilket kan have negative konsekvenser for deres selvforståelse og tilfredshed med parforholdet. Det er således vanskeligt at forudsige, hvad fremtiden vil bringe, og hvilken betydning det vil have for livet som par i Forsvaret. I kraft af Giddens’ (1994) teori om institutionel refleksivitet er nuværende sociale strukturer imidlertid både formet af- og former individers handlinger, hvorfor der eksisterer en række normative forventninger til både individet og samfundet, som man kan kritiseres for ikke at leve op til. Giddens (1994) påstår ligeledes, at individer er aktive agenter, hvorfor det er muligt for individer at forme de sociale strukturer, der omringer dem (Giddens, 1994, p. 36; Inglis & Thorpe, 2019, pp. 225-232). Derfor kan det argumenteres, at øget kendskab til udsendelsens konsekvenser kan ændre samfundets forventninger og idealer, hvilket potentielt kan føre til en større sammensmeltning/sameksistens af forskellige kærlighedstyper eller krigstræthed.

5.3.3 Opsummering af Forsvaret vs. samfundet

Det forekommer umuligt for individet og parret at imødekomme forventningerne af både det generelle samfund og forsvarsmiljøet under udsendelse, da disse synes modstridende. Samfundets forventninger synes kun mulige at opfylde, hvis parret har et rent forhold med konfluerende kærlighed og forsvarsmiljøets forventninger synes kun mulige at opfylde, hvis parforholdet er bygget på romantisk kærlighed. Ovenstående afsnit forsøger således at afdække, hvorvidt det er Forsvaret, der ikke

formår at omfavne og imødekomme behovene af senmoderne parforhold, eller om det er samfundets normative forventninger og idealer, der udelukker tilfredshed med ens parforhold under udsendelse. I kraft af krigens natur, og særligt den aktuelle sikkerhedspolitiske situation, fremstår det vanskeligt for Forsvaret yderligere at ændre deres struktur ift. udsendelse, til bedre at imødekomme behovene af senmoderne parforhold. 'Løsningen' handler derfor måske i virkeligheden i højere grad om, at samfundet over tid skal bevæge sig i en retning, der skaber forståelse og giver plads til en sammensmeltning og/eller sameksistens af forskellige former for kærlighed. Dette kunne sandsynligvis reducere omverdenens kritik af det militære par og dermed støtte op om deres selvforståelse og øge deres tilfredshed med deres parforhold. Imidlertid kunne det øgede fokus på krig afføde en 'krigstræthed', hvilket kunne medføre øget kritik af det militære par og følgelig have negative konsekvenser for parrets selvforståelse og tilfredshed med parforholdet.

6.0 Diskussion

I dette afsnit diskuteres indledningsvist implikationerne af aktuelle afhandling. Derefter fremstilles afhandlingens begrænsninger og med afsæt heri præsenteres perspektiverende refleksioner om, hvordan udsendelsens påvirkning på parforholdet videre kan undersøges.

6.1 Implikationer

I dette afsnit præsenteres forslag på implikationer af aktuelle afhandling. Indledningsvis præsenteres et forslag om psykoedukation. Herefter diskuteres mulige implikationer for Forsvaret. Afslutningsvis diskuteres kort det særlige ved separation via. militære udsendelser ift. separation af andre årsager.

Aktuelle afhandling fremstiller et bud på, hvordan udsendelse kan påvirke danske parforhold, og hvordan dette kommer til udtryk i parrenes hverdag. Denne indsigt har flere implikationer, men kan først og fremmest anvendes som udgangspunkt for yderligere forskning indenfor feltet. Der kan f.eks. opstilles empiriske studier (se afsnit 3.1) til at teste, hvorvidt afhandlingens implikationer tyder på at gøre sig gældende for danske par, der netop gennemgår udsendelse. Afhandlingen kan således anvendes som et springbræt for udvidelsen af særligt dansk forskning indenfor feltet. Forslag til yderligere forskning præsenteres i afsnit 6.2.

6.1.1 Psykoedukation

Det står klart af afsnit 2.0, at en væsentlig del af den eksisterende forskning på feltet særligt vedrører psykiske efterreaktioner, støttetilbud og overgangsfasen, når soldaten er hjemvendt. Denne forskning er absolut vigtig, da både udsendingen og dennes partner kan opleve alvorlige både individuelle og relationelle gener efter endt udsendelse (Greve & Fentz, 2020; Park et al., 2021; Theiss, 2023; Veterancenteret, 2020). Imidlertid forekommer det ligeledes aktuelt at forsøge at foregribe nogle af disse efterreaktioner. Aktuelle afhandling præsenterer en lang række konsekvenser, som udsendelsen kan medføre, og hvilke sandsynligvis også spiller en rolle ift. den efterfølgende overgangsfase. Disse kunne anvendes til udformningen af psykoedukation til par og andre pårørende. Formålet med psykoedukation er, at øge viden om den pågældende lidelse f.eks. årsagsfaktorer, symptomer og behandling. Udsendelse er ikke en 'lidelse', men med afsæt i afhandlingens analyse tyder det på, at konsekvenserne heraf kan karakteriseres ved ubehagelige psykologiske og nogle gange somatiske symptomer som følelser af depression, længsel, ubehag og irritabilitet. Derudover tyder det på, at udsendelse kan have alvorlige negative konsekvenser for tilfredsheden med ens parforhold og med ens selvforståelse og identitet, hvorfor det kan antages, at psykoedukation kunne være gavnligt (Giddens, 1994; Heiselberg, 2017; Sternberg, 1986). Der eksisterer en lang række forskning, der indikerer, at psykoedukation er gavnligt ift. symptomlindring. Forskningen indikerer, at psykoedukation kan bidrage med at minimere uvished og til at afmystificere en situation. Det kan samtidigt være med til at almengøre de tanker, følelser og handlinger, der medfølger en situation, hvorfor situationen opleves nemmere både at acceptere og håndtere. Denne forståelse kan yderligere hjælpe personer med at holde sig motiveret gennem et potentielt vanskeligt forløb (Bedre Psykiatri, 2021; Bohni & Bennedsen, 2017, p. 420; Nordentoft & Vandborg, p. 317). Man kan således forestille sig, at psykoedukation inden udsendelse kan have en forebyggende effekt ved at hjælpe både udsendingen og hans partner med at forstå, hvordan den anden kan opleve situationen. Det kunne f.eks. hjælpe kvinden med at forstå, hvordan udsendelse er forbundet med mandens identitet som soldat, hvilke kommunikationsmuligheder han reelt har, og hvorfor han prioriterer, som han gør mens han er afsted. Det kunne hjælpe manden med at forstå, hvilken både praktisk og psykisk byrde det kan være for kvinden at stå alene derhjemme, herunder hvordan det påvirker resten af hendes liv og identitet,

og hvilke behov hun tilsidesætter, mens han er væk. Hvis de forstår disse betingelser, er det måske muligt for dem begge at hvile mere i udsendelsens betingelser. Endvidere kan man forestille sig, at psykoedukation under udsendelse ligeledes kunne hjælpe med håndtering af oplevede konsekvenser. Som det forslås i afsnit 5.3.2, forekommer det nemmere at reagere på en følelse, tanke eller situation, som man på aktuelle tidspunkt oplever eller tidligere har erfaret. Derfor synes psykoedukation både før, under og efter udsendelse væsentlig.

Gennem afhandlingens analyse står det klart, at det, jf. Giddens (1994), synes nærmest umuligt at få sine behov tilstrækkeligt opfyldt under udsendelse, hvorfor man vil opleve utilfredshed med ens parforhold. Imidlertid understreger Giddens (1994) betydningen af åben og ærlig kommunikation og personlig grænsesætning, hvorfor man kan argumentere for, at disse konfrontationer med den anden partners potentielle reaktioner, kan betragtes som meningsfuld kommunikation og grænsesætning. Giddens (1994) ville sandsynligvis ikke betragte disse erkendelser, om udsendelsens potentielle konsekvenser, som 'nok', men det kunne potentielt promovere yderligere åben og ærlig kommunikation under udsendelsen, hvilket kunne styrke udviklingen af intimitet og således tilfredsheden med ens parforhold. Jf. Sternbergs (1986) triangulære kærlighedsteori, kan man desuden argumentere for, at sådanne erkendelser kunne styrke den kærlighed man oplever, at den anden har for en, hvorfor parrets kærlighedstrekanter i højere grad overlapper, og man er mere tilfreds med parforholdet. Det kunne yderligere tænkes, at parrets idealer modificeres ved sådanne erkendelser, hvorfor der også ville være større overlap mellem deres ideale og oplevede kærlighedstrekanter.

I praksis kunne man således forestille sig, at psykoedukation kunne indebære psykoterapeutiske samtaler med partnerne, hvor de hver især kommunikerer deres bekymringer om den kommende udsendelse. Det kunne ligeledes indebære undervisning af begge partnere om, hvordan soldaten kan opleve udsendelsen, hvordan kvinden kan opleve udsendelsen, hvilken indflydelse omverdenens reaktion har på deres individuelle oplevelse osv. Det kunne yderligere være meningsfuldt at inddrage forskning om beskyttende faktorer og faktorer, der opbygger resiliens hos begge af partnerne i forholdet, så de dermed har redskaber de kan søge mod, for at håndtere situationen. En forebyggende faktor tyder desuden på at være et stærk støttenetværk, hvorfor det forekommer væsentligt også at tilbyde andre pårørende psykoedukation (Blank et al., 2012; Dimiceli et al., 2010). Man kan forestille sig, at dette kunne

afhjælpe noget af den stigmatisering og tilhørende ignorance, som både soldat og civil partner kan opleve. Det ville samtidigt hjælpe de andre pårørende ved at give dem en række redskaber til, hvordan de kan håndtere deres eget savn samt tilstanden af både soldaten og hans partner. Indikationerne af aktuelle afhandling, kan således, gennem psykoedukation, potentielt have en forebyggende effekt i forhold de gener, der kan opleves både under og måske endda også efter udsendelse. Imidlertid kan man også forestille sig, at viden om mulige konsekvenser skærper fokus på de disse og dermed risikerer at skabe en selvopfyldende profeti, hvor udsendelse opleves vanskeligere end det potentielt ville have.

6.1.2 Forsvarets implikationer

Det tyder på, at det ville være tæt på umuligt for Forsvaret at ændre betingelserne for militære udsendelser, men måske kan øget indsigt i udsendelsens potentielle konsekvenser motivere Forsvaret til at implementere flere tiltag, der kan støtte vedligeholdelsen af deres ansattes parforhold under udsendelsen. Dette kunne inkludere tilbud om psykoedukation, som ovenfor nævnt samt kommunikationstips, stresshåndteringsstrategier og oplysninger om tilgængelige støtteprogrammer både indenfor og udenfor Forsvaret. Derudover kunne Forsvaret, hvis muligt, overveje at tilbyde fleksible orlovsmuligheder for den udsendte, så disse kan tilbringe kvalitetstid med deres familie og genoprette forbindelsen efter endt udsendelse. Dette kunne potentielt give noget ro under udsendelse, da man ved, at man har tid og redskaber til at genoprette forbindelsen bagefter. I analysen fremgår det desuden, at omverdenens kategorisering af kvinder som pårørende samt centralisering af manden har negativ indflydelse på kvinders selvbillede og påvirker deres parforholdstilfredshed. Derfor handler det måske ikke blot om nye tiltag, men lige så meget om, hvordan information kommunikerer. Der er potentielt behov for, at Forsvaret anerkender kvindens indsats og er proaktive ift. at hjælpe kvinden med opretholdelse af andre væsentlige dele af hendes liv udenfor udsendingen. Ovenstående tiltag kunne potentielt hjælpe med at styrke parforholdet og reducere de negative konsekvenser af militære udsendelse for både parret og individet.

6.1.3 Separation via. militære udsendelser

Afslutningsvist kan afhandlingens indikationer bidrage til at belyse forskellene mellem separation gennem udsendelse i militæret og separation under andre omstændigheder. Militære operationer kan begrænse den udsendte partners muligheder for kommunikation og kontakt med deres partner derhjemme pga. operationelle begrænsninger som risiko for cyberspionage, dårlig internetforbindelse, varierende tidszoner mv. Det adskiller sig fra et 'almindeligt' parforhold, der af forskellige andre årsager ligeledes er adskilt. Sidstnævnte oplever sandsynligvis større fleksibilitet og hyppigere kommunikation f.eks. gennem digitale medier. Derudover kan kvinderne i et militært parforhold opleve en militarisering af deres liv, hvorfor egne interesser opleves tilsidesat. Desuden er der også et frygtrelateret aspekt forbundet med soldatens sikkerhed særligt ift. højrisikokommissioner (Heiselberg, 2017). Dette er blot et par eksempler på, hvordan militære parforhold adskiller sig fra 'almindelige' parforhold. Som det ligeledes fremgår af afsnit 5.3, kan man forestille sig, at denne erkendelse kunne skabe større forståelse for udsendelsens betingelser. Dette kan muligvis afhjælpe noget af den kritik både mænd og kvinder møder fra omverdenen, hvilket i øvrigt synes nødvendigt i forlængelse af den aktuelle sikkerhedspolitiske situation. Man kunne ligeledes forestille sig, at inddragelse af disse indikationer i psykoedukation af parrene, kunne gøre det nemmere for parrene ikke at sammenligne sig selv for meget med par, der er adskilt af andre grunde. Sammenligning kan nemlig, som det fremstilles i afsnit 5.2.1 og 5.2.2, ændre individets forestilling om det ideale parforhold og således negativt påvirke deres tilfredshed med eget forhold.

6.2 Begrænsninger og Perspektivering

I dette afsnit diskuteres afhandlingens begrænsninger og med afsæt heri præsenteres perspektiverende refleksioner om, hvordan udsendelsens påvirkning på parforholdet videre kan undersøges. Indledningsvis diskuteres teoriernes manglende evne til at adressere forskelle mellem individer og parforhold. Herefter diskuteres teoriernes kvantificering af relationer. Afslutningsvis fremstilles et forslag om yderligere forskning af andre parforholdskonstellationer.

6.2.1 Forskelle mellem individer og parforhold

Jeg udvalgte teorier med varierende videnskabsteoretiske udgangspunkter, og som samlet set evnede at belyse alle tre emner, som problemformuleringen lægger op til. Imidlertid evner én teori sjældent at adressere alle aspekter af et fænomen, hvilket heller ikke tilfældet i denne afhandling. Teorierne evner f.eks. ikke at adressere de individuelle forskelle, der kan eksistere mellem forskellige individer og mellem forskellige parforhold, hvilke potentielt kan påvirke oplevelsen af udsendelsens betingelser. Gennem analysen blev det tydeligt, at teorierne har en mere generel tilgang til forståelsen af individets- og parforholdets behov. Giddens (1994) påstår f.eks. at hans teori eksisterer som et modsvar til positivismen og dens søgen efter generaliserede lovmæssigheder i det sociale liv. Alligevel fremstiller Giddens (1994) generaliserede behov for det senmoderne individ og parforhold, som behovet om konstant kommunikation og øjeblikkelig behovstilfredsstillelse. Sternberg (1986) anerkender, at måden hvorpå man udtrykker kærlighed varierer mellem individer og mellem forhold, men adresserer ligeledes ikke, hvordan disse forskelle kommer til udtryk eller hvad forskellene skyldes. Heiselberg (2017, 2018a, 2018b, 2023) rammesætter både Forsvarets og det øvrige samfunds normative forventninger, samt hvordan disse påvirker individet og parforholdet, men adresserer ikke, hvorvidt der kan være forskelle i denne påvirkning. Det frembringer spørgsmål som: Er der nogle individer eller par, der er bedre eller dårligere stillet ift. at håndtere de konsekvenser, som udsendelse kan medføre eller opleves udsendelsen helt anderledes end aktuelle afhandling fremstiller? Det kunne således bidrage til at nuancere analysen, ved inddragelse af en teori, der kan belyse dette. I fremtidig forskning kunne det derfor være interessant at undersøge, hvordan personlige forskelle mellem både individer og parforhold har indflydelse på, hvordan udsendelsen påvirker parforholdet og hvordan dette kommer til udtryk i parrets hverdag. I denne forbindelse kunne man f.eks. vælge at undersøge, hvilken indflydelse hhv. soldatens og den civile partners tilknytning har på, hvordan de håndterer udsendelsen (Borelli et al., 2019; Ghafoori et al., 2008; Wood et al., 2019). Det kunne ligeledes være interessant at inddrage teorier, der undersøger hvilke copingstrategier, der er mest virkningsfulde og/eller mest anvendte under udsendelse samt hvilke træk, der gør at en person er mere eller mindre tilbøjelige til at anvende specifikke copingstrategier (Blank et al., 2012; Dimiceli et al., 2010; Joseph & Afifi, 2010; Lapp et al., 2010; Padden et al., 2011).

Derudover kunne det bidrage med nye interessante perspektiver, hvis problemformuleringen forsøgte besvaret ud fra andre videnskabsteoretiske udgangspunkter. Eksempelvis kunne man analysere fænomenet ud fra et evolutionspsykologisk perspektiv. I forbindelse med valg af teori, kan det betragtes som en begrænsning, at både Sternbergs (1986) og Giddens' (1994) teorier er fra før det 21. århundrede. Som det diskuteres i afsnit 5.1.1 og 5.3.2, kan dette både vanskeliggøre analysen af aktuelle parforhold, men kan også bidrage med interessante perspektiver og lægge op til væsentlige diskussioner. Derudover er begge af teorierne ikke baseret på empiri fra danske par, hvorfor man i fremtidig forskning kunne vælge at anvende nyere og evt. danske teorier samt empirisk forskning og sammenholde indikationerne herfra med dem af aktuelle afhandling.

6.2.2 Kvantificering af relationer

En anden begrænsning omhandler kvantificeringen af relationer. Teorierne lægger op til, at man bør vælge en partner, der kan opfylde flest mulige behov som sex, emotionel støtte, praktisk støtte i hjemmet mv. Dette forudsætter imidlertid, at man 'vælger' sin partner og således også har muligheden for at vælge dem fra. Man har naturligvis mulighed for at fravælge dem, hvilke danske skilsmissestatistikker¹⁷ tydeligt illustrerer, men det er ikke nødvendigvis så simpelt. Først og fremmest fremstår det urealistisk og usandsynligt, at man finder en partner, der kan opfylde alle ens behov. Dette er et perfektionistisk udgangspunkt. I virkeligheden, må det antages, at en partner har fordele og ulemper, og at man vælger at indgå og blive i en romantisk relation med en person, fordi dens fordele opvejer dens ulemper. Man kan således argumentere for, at dét, at have et job, hvor man udsendes, kan betragtes som en ulempe, men heller ikke mere end det. Dernæst kan det argumenteres, at man ikke nødvendigvis oplever at have muligheden for at fravælge sin partner, selvom udsendelse kan virke som en signifikant ulempe. I denne forbindelse argumenterer Brogaard (2021) for, at romantisk kærlighed er irrationel, da det kan motivere den elskende til at gøre noget, der strider imod moralske overvejelser eller særlige forholdsbekymringer - f.eks. at indgå i et forhold eller få børn med en mand, der på et tidspunkt skal udsendes (intensivt moderskab). Med andre ord, man forelsker sig i en

¹⁷ Ca. halvdelen af alle danske ægteskaber ender i skilsmisse (Heiselberg, 2017)

mand der er, eller senere kommer, i Forsvaret og her kan kærlighedsfølelsen overvinde den rationelle tanke om, at man ikke får tilstrækkelige behov opfyldt og derfor bør fravælge partneren. Tilsvarende kan det argumenteres at man, ligesom ens omgangskreds, kan have svært ved at forstå de konsekvenser, udsendelse kan medføre, før man selv står i situationen. Derfor kan det være vanskeligt at fravælge en partner uden indgående indsigt i fremtidige konsekvenser, hvilke udsendelser kan medføre.

6.2.3 Andre parforholdskonstellationer

Afslutningsvis kunne det være interessant at undersøge samme problemformulering, men med udgangspunkt i andre parforholdskonstellationer. Afhandlingen tager udgangspunkt i monogame relationer med heteroseksuelle par, hvor manden er udsendt og kvinden er civil, da disse udgør størstedelen af udsendte parforhold, og jeg i denne afhandling ønsker at undersøge det 'almindelige' militære parforhold. Imidlertid viser danske statistikker at antallet af registrerede par og ægtepar bestående af personer af samme køn er steget med 49 % fra 2010-2020 (Engmann, 2020). Derudover var antallet af kvindelige ansatte i Forsvarsministeriets koncern¹⁸ (ekskl. Forsvarets Efterretningstjeneste¹⁹) 21,3 % i 2023, (Forsvarsministeriet, 2024b) og antallet af kvindelige værnepligtige er næsten fordoblet fra 2018-2022 (Crenzien, 2024). Desuden lægger regeringspartiernes aktuelle forslag om kvindelig værnepligt op til, at der indenfor den nærmeste fremtid kommer endnu flere kvinder i Forsvaret (Poulsen, 2024; Sonne, 2024). Endvidere fremgår det af medierne at flere, særligt unge, par er åbne overfor åbne parforhold. 'Reglerne' for åbne forhold varierer, men kan generelt karakteriseres ved, at man i et forhold med én anden, også må engagere sig romantiske aktiviteter med andre (Roar, 2019; Skaarup, 2021; Tantholdt & Heisterberg, 2023). Denne konstellation kunne være særligt interessant at undersøge ved anvendelse af Giddens' (1994) teori, da et åbent forhold potentielt ville give mulighed for hurtigere at få tilfredsstillet en række behov, hvilke ellers forekommer vanskelige at tilfredsstille under udsendelse. Med afsæt i ovenstående synes det således aktuelt at undersøge udsendelsens påvirkning på parforholdet med udgangspunkt i par

¹⁸ Forsvarsministeriets koncern: Styrelser og kapaciteter under Forsvarsministeriet (Forsvarsministeriet, 2024c).

¹⁹ Forsvarets Efterretningstjeneste: Danmarks udenrigsefterretningstjeneste og militære efterretningstjeneste (Forsvarsministeriet, 2024c).

hvor kvinden er i Forsvaret, og hvor manden er civil, hvor begge partnere er i Forsvaret, hvor individerne i parforholdet er af samme køn eller hvor individerne er i et åbent forhold.

7.0 Konklusion

Formålet med aktuelle afhandling var at undersøge, hvordan udsendelse påvirker danske militære parforhold, og hvordan dette kommer til udtryk i parrenes hverdag under udsendelsen. Fænomenet er undersøgt teoretisk ved inddragelse af Sternbergs (1986) triangulære kærlighedsteori, Giddens' (1994) teori om intimitetens forandring og Heiselbergs (2017, 2018, 2019, 2023) empiriske studier af danske militærfamilier. Sternberg (1986) fremstiller en teori om kærlighed, der er betinget af gensidig afhængighed og løftet om for evigt. Denne kærlighed minder i høj grad om dén type kærlighed Giddens (1994) betegner som romantisk kærlighed. Giddens (1994) påstår imidlertid, at det senmoderne samfund er domineret af konfluerende kærlighed, som er betinget af konstant kommunikation, øjeblikkelig behovstilfredsstillelse og individuel grænsesætning. Da der er forskel på, hvordan teorierne fremstiller kærlighed, forekommer der i afhandlingen ligeledes uoverensstemmelser ift., hvordan udsendelse påvirker parforholdet.

Det tyder på, at oplevelsen af særligt komponenterne intimitet, lidenskab og beslutning/engagement påvirkes under udsendelse. Oplevelsen af disse egenskaber forekommer desuden væsentlig for tilfredsheden med ens parforhold. Ved anvendelse af Sternberg (1986) tyder det på, at parret under udsendelse oplever at intimitet styrkes, beslutning/engagement bevares og lidenskab reduceres lidt-, men stabiliseres efterhånden ved inddragelse af digitale medier. Komponenterne påvirker imidlertid hinanden gensidigt, hvorfor reduceret eller øget oplevelse af den ene, kan påvirke de andre og vice versa. I kraft af Giddens' (1994) teori forekommer det imidlertid særdeles vanskeligt, hvis ikke umuligt, at vedligeholde komponenterne, da parrene ikke hyppigt, eller i tilfredsstillende grad, får opfyldt deres behov pga. det fysiske fravær, som er en betingelse for udsendelse. Sørensen & Heiselberg (2019) argumenterer for, at digital kommunikation kan hjælpe med at opretholde oplevelsen af kærlighedskomponenterne, men kan ligeledes opleves som et forstyrrende brud med nyetablerede rutiner eller vanskeliggøre etablering af sådanne.

Det tyder endvidere på, at omverdenen har en række normative idealer og forventninger til individet og parforholdet, hvilket er afgørende for individets hhv. forståelse af dem selv og tilfredshed med deres parforhold. Det synes særligt vanskeligt at leve op til omverdenens forventninger, da forsvarsmiljøets normer og idealer forekommer svært forenelige med dem af det øvrige samfund. Det tyder på, at det generelle samfund forventer kønslig ligestilling og fokus på individet, mens forsvarsmiljøet forventer tilgængelighed, loyalitet, fleksibilitet og stabilitet, da disse kvaliteter fremstår afgørende for udsendelsens succes. Afhandlingen indikerer, at hyppig konfrontation med specifikke normative forventninger kan påvirke ens egne idealer. Det tyder desuden på, at uoverensstemmelser mellem ideal- og oplevet kærlighed kan have negative konsekvenser for ens tilfredshed med parforholdet. Da parret befinder sig i forskellige miljøer og derfor konfronteres med potentielt uforenelige normative forventninger, kan deres idealer og måder at udtrykke kærlighed på efterhånden divergere i en grad, hvor begge oplever stor utilfredshed i parforholdet. Omverdenens reaktion kan ligeledes opleves som ignorant, og skubbe individet mod social isolation eller yderligere integration i forsvarsmiljøet, hvor de bedre føler sig forstået.

Det tyder på, at samfundets forventninger kun er mulige at opfylde, hvis parforholdet er baseret på konfluerende kærlighed, og at forsvarsmiljøets forventninger kun er mulige at opfylde, hvis parforholdet er baseret på romantisk kærlighed. Det forekommer således nærmest umuligt for par, der ønsker kønslig ligestilling, hyppig kommunikation og akut behovstilfredsstillelse, at have et succesfuldt forhold under udsendelse. I kraft af krigens natur samt den aktuelle sikkerhedspolitiske situation, fremstår det imidlertid vanskeligt for Forsvaret yderligere at ændre dets strukturer. Dette lægger op til, at samfundet over tid måske bør bevæge sig i en retning, der giver plads til en sammensmeltning og/eller sameksistens af de forskellige former for kærlighed.

Referenceliste

- Aalborg Bibliotekerne. *Om Aalborg Bibliotekerne*. Tilgået d. 18.02.24, fra <https://www.aalborgbibliotekerne.dk/info/organisation-og-politik>.
- Aarhus Universitet (2024). *Metodeguiden: Selektionsbias*. Tilgået d. 11.05.24, fra <https://metodeguiden.au.dk/selektionsbias>.
- Ahmadi, H., & Green, S. L. (2011). Screening, brief intervention, and referral to treatment for military spouses experiencing alcohol and substance use disorders: a literature review. *Journal of clinical psychology in medical settings*, 18(2), 129–136.
- Ames, G., & Cunradi, C. (2004). Alcohol Use and Preventing Alcohol-Related Problems Among Young Adults in the Military. *Alcohol Research & Health*, 28(4), 252–257.
- Atlantsammenslutningen (2024). *Om Atlantsammenslutningen*. Tilgået d. 22.05.24, fra <https://atlant.dk/om-os/om-atlantsammenslutningen/>.
- Author Services (2024). *Understanding the peer review process - What is peer review? A guide for authors*. Tilgået d. 20.02.24, fra <https://authorservices.taylorandfrancis.com/publishing-your-research/peer-review>.
- Balderrama-Durbin, C., Stanton, K., Snyder, D. K., Cigrang, J. A., Talcott, G. W., Smith Slep, A. M., Heyman, R. E., & Cassidy, D. G. (2017). The Risk for Marital Infidelity Across a Year-Long Deployment. *Journal of Family Psychology*, 31(5), 629–634.
- Bedre Psykiatri (2021). *Undervisning til pårørende*. Politisk forslag fra Bedre Psykiatri. Tilgået d. 14.05.24, fra <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://bedrepsykiatri.dk/wp-content/uploads/2021/05/Struktureret-undervisningsforloeb-til-paaroeerende-FINALE.pdf&ved=2ahUKEwjN2KrywY-GAXXnzAIHHXTNBVkQFnoECA4QAw&usg=AOvVaw0hBL-EDspp3EMNrPp32QfC>.
- Berscheid, E. (1983). Emotion. In H. H. Kelley et al. (Eds.), *Close relationships* (pp. 110-168). New York: Freeman.
- Bhandari, P. (2023). *Observer Bias: Definition, Examples, Prevention*. Tilgået d. 11.05.24, fra <https://www.scribbr.com/research-bias/observer-bias/>.

-
- Blank, C., Adams, L. A., Kittelson, B., Connors, R. A., & Padden, D. L. (2012). Coping behaviors used by Army wives during deployment separation and their perceived effectiveness. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners*, 24(11), 660–668.
- Bohni, M. K. & Bennedsen, B. E. (2017). OCD – Obsessiv-kompulsiv tilstand. In: Simonsen E & Møhl B (eds.) *Grundbog i Psykiatri* (2. ed., pp. 409-426). Hans Reitzels Forlag.
- Boolsen, M. W. & Jacobsen, M. H. (2015). Positivism. In M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard, (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3. ed, pp. 251-286). København: Hans Reitzels Forlag.
- Borelli, J. L., Froidevaux, N. M., Yunusova, A., & Sbarra, D. A. (2019). Attachment anxiety and trauma history uniquely and interactively predict adjustment during and following deployment among military partners. *Journal of family psychology: JFP: journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 33(2), 226–233.
- Bradbury, T., & Karney, B. (2014). *Intimate Relationships* (2nd Ed.). New York: Norton & Company.
- Brogaard, B. (2021). *The Rationality of Love: Love is assessable for rationality*. Indlæg i Psychology Today, 28. marts 2021. Tilgået d. 15.05.24, fra <https://www.psychologytoday.com/gb/blog/the-mysteries-love/202103/the-rationality-love>.
- Clever, M. & Segal, D. R. (2013). The demographics of military children and families. *Future of Children*, 23(2), 13–39.
- Collin, F. (2015). Socialkonstruktivisme. In M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard, (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3. ed, pp. 325-364). København: Hans Reitzels Forlag.
- Coolican, H. (2019). *Research methods and statistics in psychology* (7. ed., pp. 33-66, 183-212). London: Hodder & Stoughton.
- Crenzien, K. E. (2024). *På fem år er antallet af kvindelige værnepligtige næsten fordoblet – og færre af dem falder fra undervejs*. Tilgået d. 15.05.24, fra <https://www.altinget.dk/forsvar/artikel/faerre-kvinder-giver-op-undervejs-i-vaernepligten-end-for-fem-aar-siden>.

-
- Czaplicki, J. (2023). The Evolution and Impact of Electronic Media: A Comprehensive Analysis. In Scherer, H. (Ed.), *Journal of Mass Communication and Journalism* (pp. 1-2).
- DaLomba, E., Greer, M. J., Cruz, E., Harris, A., King, C., Laurel, L., McCuaig, T., & Wilder, R. (2021). The experiences of active duty military spouses with advanced degrees in maintaining and advancing their careers. *Work (Reading, Mass.)*, 68(2), 387–398.
- Danmarks Statistik (2023). *Kvindens arbejdsuge er 4 timer kortere end mænds*. Arbejdskraftundersøgelsen 2022 fra Danmarks Statistisk, 8. marts 2023. Tilgået d. 14.02.24, fra <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=40160>.
- Defence Discount Service (2024). *Defence Discount Service*. Tilgået d. 14.02.24, fra <https://www.defencediscountservice.co.uk/>.
- Den Danske Ordbog (2024a). *Udstationere*. Tilgået d. 11.03.24, fra <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=udstationere>.
- Den Danske Ordbog (2024b). *Civil*. Tilgået d. 12.03.24, fra <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=civil>.
- Den Danske Ordbog (2024c). *Hverdag*. Tilgået d. 12.03.24, fra <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=hverdag>.
- Den Danske Ordbog (2024d). *Tesaurus*. Tilgået d. 20.02.24, fra <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=tesaurus>.
- Den Danske Ordbog (2024e). *Antropologi*. Tilgået d. 11.05.24, fra <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=antropologi>.
- Den Danske Ordbog (2024f). *Forbindelsesofficer*. Tilgået d. 18.05.24, fra https://ordnet.dk/ddo/ordbog?entry_id=11014242&def_id=21021574&query=de?.
- Dimiceli, E. E., Steinhardt, M. A., & Smith, S. E. (2010). Stressful Experiences, Coping Strategies, and Predictors of Health-related Outcomes among Wives of Deployed Military Servicemen. *Armed Forces & Society*, 36(2), 351-373.
- Duncanson, C. & Woodward, R. (2017). An Introduction to Gender and the Military. In: C. Duncanson & R. Woodward (Eds.), *The Palgrave International Handbook of Gender and the Military* (pp. 1-20). London: Palgrave Macmillan.
- Engmann, T. S. (2020). *Rekordmange par af samme køn har sagt ja til hinanden*. Tilgået d. 22.05.24, fra <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/bagtal/2020/2020-08-13-rekordmange-par-af-samme-kon-har-sagt-ja>.
-

-
- Forrester, M. (2012). Doing a literature review. In Sullivan, C., Gibson, S. & Riley, S. C. E. (Eds.), *Doing Your Qualitative Psychology Project* (pp. 82-100). New York: SAGE Publications Ltd.
- Forsvaret (2022). *Digitaliseret Kill Chain: Hvis fjenden er hurtigere end dig, er det dig, der taber*. Tilgået d. 23.05.24, fra <https://www.forsvaret.dk/da/publikationer/honnoer/honnor-nr.-5-november-2022/digitaliseret-kill-chain/>.
- Forsvaret (2024a). *International udsendelse med Hæren*. Tilgået d. 11.03.24, fra <https://karriere.forsvaret.dk/karriereveje/international-udsendelse/udsendelse-med-haren2/>.
- Forsvaret (2024b). *International udsendelse i Forsvaret*. Forsvarets hjemmeside. Tilgået d. 11.03.24, fra <https://karriere.forsvaret.dk/karriereveje/international-udsendelse/>.
- Forsvaret (2024c). *Få en civil karriere i Forsvaret*. Forsvarets hjemmeside. Tilgået d. 12.03.24, fra <https://karriere.forsvaret.dk/karriereveje/civil-karriere/>.
- Forsvaret (2024d). *International Udsendelse Med Hæren*. Forsvarets hjemmeside. Tilgået d. 11.02.24, fra <https://karriere.forsvaret.dk/karriereveje/international-udsendelse/udsendelse-med-haren2/>.
- Forsvaret. *Forskningsenheder: Veteracentret*. Tilgået d. 18.02.24, fra https://research.fak.dk/esploro/search/outputs?unit=45FBI_INST__VETC&page=1&institution=45FBI_INST&sort=date_d.
- Forsvarets Efterretningstjeneste (2020). *Cybersikkerhed*. Tilgået d. 23.05.24, fra <https://www.fe-ddis.dk/da/arbejdsomrade-a/Cybersikkerhed/>.
- Forsvarsministeriet (2024a). *Igangværende operationer*. Tilgået d. 18.05.24, fra <https://www.fmn.dk/da/arbejdsomraader/internationale-operationer/igangværende-operationer/>.
- Forsvarsministeriet (2024b). *Antal ansatte*. Tilgået d. 15.05.24, fra <https://www.forpers.dk/da/hr-i-tal/antal-ansatte/>.
- Forsvarsministeriet (2024c). *Forsvarsministeriets myndighedsområde*. Tilgået d. 29.05.24, fra <https://www.fmn.dk/da/ministeriet/ministeromradet/forsvarsministeriets-myndighedsomrade/>.
- Forsvarsministeriet: Personalestyrelsen (2022). *Antal udsendte*. Tilgået d. 12.03.24, fra <https://www.forpers.dk/da/hr-i-tal/antal-udsendte/>.

-
- Ghafoori, B., Hierholzer, R., Howsepian, B., & Boardman, A. (2008). The role of adult attachment, parental bonding, and spiritual love in the adjustment to military trauma. *Journal of trauma & dissociation: the official journal of the International Society for the Study of Dissociation (ISSD)*, 9(1), 85–106.
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse: Koncernfælles Intranet (2024a). *Hvad er mangfoldighed?* Tilgået via. medarbejder i Forsvaret. Tilgået d. 29.05.24.
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse: Koncernfælles Intranet (2024b). *Mangfoldighed indenfor Forsvarsministeriets område*. Tilgået via. medarbejder i Forsvaret. Tilgået d. 29.05.24.
- Giddens, A. (1994). *Intimitetens forandring: seksualitet, kærlighed og erotik i det moderne samfund*. Reitzels Forlag.
- Google Scholar. About. Tilgået d. 18.02.24, fra <https://scholar.google.com/intl/en/scholar/about.html>.
- Greve, L. T., & Fentz, H. N. (2020). Krigens betydning for parforholdet – hvordan veteraners efterreaktioner på udsendelse udfordrer intimitet og kommunikation blandt militære par. *Psyke & Logos*, 41, 149–176.
- Guina, R. (2023). *Military Discounts – Discounts on Retail, Shopping, Travel, and More!* Indlæg på hjemmesiden The Military Wallet, 30. oktober 2023. Tilgået d. 13.02.24, fra <https://themilitarywallet.com/military-discounts/>.
- Heiselberg, M. H. (2017). Fighting for the family: overcoming distances in time and space. *Critical Military Studies*, 3(1), 69–86.
- Heiselberg, M. H. (2018a). The Battleground of Everyday Life: Balancing Motherhood and Career as a Danish Soldier's Partner. *Kvinder, Køn & Forskning (Online)*, 27(2–3), 84–96.
- Heiselberg, M. H. (2018b). Operation “Long Distance Parenting”: the moral struggles of being a Danish soldier and father. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 25(10), 1471–1491.
- Heiselberg, M. H. (2023). “Military Families” – Critical Perspectives on a Research Field. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 6(1), 169–181.
- Inglis, D. & Thorpe, C. (2012). *In An Invitation to Social Theory* (pp. 1-37, 208-234). Cambridge: Polity Press.
- Johnson, A., Ames, K., & Lawson, C. (2022). Archetype Profiles of Military Spouses in Australia—Identifying Perfect Partners and Mean Girls. *Armed Forces & Society*, 48(4), 828-848.

-
- Johnson, S., (2022). *How Long is a Military Deployment?* United Service Organizations. Tilgået d. 13.02.24, fra <https://www.uso.org/stories/2871-how-long-is-a-military-deployment>.
- Joseph, A. L., & Afifi, T. D. (2010). Military wives' stressful disclosures to their deployed husbands: The role of protective buffering. *Journal of Applied Communication Research*, 38(4), 412–434.
- Knobloch, L. K., & Theiss, J. A. (2018). Relational turbulence theory applied to the transition from deployment to reintegration. *Journal of Family Theory & Review*, 10(3), 535–549.
- Koch, C. H, (2023). *Pacifisme*. Tilgået d. 22.05.24, fra <https://denstoredanske.lex.dk/pacifisme>.
- Kofod, J.E., Benwell, A.F., & Kjær, A.A. (2010). *Hjemvendte soldater: En interviewundersøgelse*. SFI: København.
- Langdridge, D (2007). *Phenomenological Psychology: Theory, Research and Method* (1. ed., pp. 8-22), Harlow; Pearson Education.
- Langergaard, L. & Sørensen, A. (2015). Kritisk teori. In M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard, (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3. ed, pp. 251-286). København: Hans Reitzels Forlag.
- Lapp, C. A., Taft, L. B., Tollefson, T., Hoepner, A., Moore, K., & Divyak, K. (2010). Stress and coping on the home front: Guard and reserve spouses searching for a new normal. *Journal of Family Nursing*, 16(1), 45–67.
- Lyk-Jensen, S., Jacobsen, J. & Heidemann, J. 2010. *Soldater – Før, Under og efter Udsendelse. Et Litteraturstudie* (pp. 19-32). Copenhagen: SFI –The Danish National Centre for Social Research.
- Lyk-Jensen, S.V., Heidemann, J., Glad, A., & Weatherall, C.D. (2012). *Danske hjemvendte soldater. Soldaternes psykiske sundhedsprofil før og efter udsendelse*. SFI: København.
- Marini, C. M., MacDermid Wadsworth, S., Franks, M. M., Wilson, S. R., Topp, D., & Christ, S. L. (2019). Military Spouses' Self- and Partner-Directed Minimization in the Context of Deployment. *Military behavioral health*, 7(3), 245–256.
- Meis, L. A., Barry, R. A., Kehle, S. M., Erbes, C. R., & Polusny, M. A. (2010). Relationship adjustment, PTSD symptoms, and treatment utilization among coupled National Guard soldiers deployed to Iraq. *Journal of family psychology*:

-
- JFP: journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 24(5), 560–567.
- Messecar, D. C. & Kendall, J. (1998). Guard and Reserve Spouse Separation during the Persian Gulf War: Coming to Terms with Uncertainty. *Journal of Family Nursing*, 4(3), 309-333.
- National Cancer Institute (2024). *Recall bias*. Tilgået d. 16.05.24, fra <https://www.cancer.gov/publications/dictionaries/cancer-terms/def/recall-bias>.
- Neergaard, S. F., (2023). *Fakta om arbejdsmarked*. Danmarks Statistik, 24. juni 2023. Tilgået d. 14. 02.24, fra <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/bagtal/2022/2022-06-24-fakta-arbejdsmarked>.
- Nielsen, K. V. (2009). *Forbindelsesofficer*. Den Store Danske. Tilgået d. 18.05.24, fra <https://denstoredanske.lex.dk/forbindelsesofficer>.
- Nikolopoulou, K. (2023). What Is Response Bias? Definition & Examples. Tilgået d. 11.05.24, fra <https://www.scribbr.com/research-bias/response-bias/>.
- Nissen, H. S. (2012). Kernefamilien anfægtes. Tilgået d. 18.05.24, fra https://danmarkshistorien.lex.dk/Kernefamilien_anf%C3%A6gtes.
- Nordentoft M. & Vandborg S. K. (2017) Skizofreni. In: Simonsen E & Møhl B (eds.) *Grundbog i Psykiatri* (2. ed., pp. 297-323). Hans Reitzels Forlag.
- Padden, D. L., Connors, R. A., & Agazio, J. G. (2011). Stress, coping, and well-being in military spouses during deployment separation. *Western journal of nursing research*, 33(2), 247–267.
- Page, A. P., Ross, A. M., & Solomon, P. (2023). Examination of the Relationship between Self and Choice of Coping Strategies among U.S. Active Duty Military Wives. *Armed Forces & Society*, 49(3), 687-712.
- Page, A. P., Ross, A. M., & Solomon, P. (2024). “The Culture” Is Truly the Issue: A Preliminary Exploration of Active Duty Female Spouses’ Acculturation to Military Life. *Families in Society*.
- Park, Y., Sullivan, K., Riviere, L. A., Merrill, J. C., & Clarke-Walper, K. (2021). Intimate Partner Violence Perpetration Among Military Spouses. *Journal of interpersonal violence*, 37(15-16), NP13497–NP13517.
- Poulsen, T. L. (2024). *Flere kvinder i Forsvaret skaber et bedre forsvar*. Kronik bragt i Avisen Danmark, 8. marts 2024. Tilgået d. 15.05.24, fra <https://www.fmn.dk/da/ministeriet/forsvarsministeren/ministeren/indlag/flere-kvinder-i-forsvaret-skaber-et-bedre-forsvar/>.
-

-
- Primo. *Primo — bibliotekets søgesystem*. Tilgået d. 18.02.24, fra https://kdbk-aub.primo.exlibrisgroup.com/discovery/search?vid=45KBDK_AUB:AUB.
- PTSDIDANMARK (2019). *Krigsveteraner*. Tilgået d. 12.03.24, fra <https://ptsdidanmark.dk/krigsveteraner/>.
- Roar, T. (2019). *Flere unge åbne overfor åbne forhold*. Indlæg i EkstraBladet. Tilgået d. 23.05.24, fra https://ekstrabladet.dk/sex_og_samliv/kys-og-kaerlighed/flere-unge-aabne-overfor-aabne-forhold/7607600.
- Rosen, L. N., Westhuis, D. J., & Teitelbaum, J. M. (1994). Patterns of adaptation among Army wives during Operations Desert Shield and Desert Storm. *Military medicine*, 159(1), 43–47.
- Rosen, L.N., Teitelbaum, J.M. and Westhuis, L.D.J. (1993), Stressors, Stress Mediators, and Emotional Well-Being Among Spouses of Soldiers Deployed to the Persian Gulf During Operation Desert Shield/Storm. *Journal of Applied Social Psychology*, 23: 1587-1593.
- Rossetto, K. R., & Owlett, J. S. (2022). Social Media as an (Un)Supportive Resource for Military Partners Coping With Military Lifestyle Challenges. *Armed Forces & Society*, 48(2), 440-463.
- Sautter, F. J., Armelie, A. P., Glynn, S. M., & Wielt, D. B. (2011). The development of a couple-based treatment for PTSD in returning veterans. *Professional Psychology: Research and Practice*, 42(1), 63–69.
- Schank, R., & Abelson, R. (1977). *Scripts, plans, goals, and understanding*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Schumm, W. R., Bell, D. B., Knott, B., & Rice, R. E. (1996). The perceived effect of stressors on marital satisfaction among civilian wives of enlisted soldiers deployed to Somalia for Operation Restore Hope. *Military medicine*, 161(10), 601–606.
- Shaw, R. (2019). Conducting literature reviews. In Sullivan, C. & Forrester, M. A. (Eds.), *Doing Qualitative Research in Psychology* (2. ed., pp. 78-96). London: SAGE Publications Ltd.
- Skaarup, S. (2021). *Hvor udbredt er åbne forhold?* Blogindlæg. Tilgået d. 23.05.24, fra <https://saraskaarup.dk/moderneaabneparforhold/hvor-udbredt-er-aabne-forhold.html>.

-
- Sociologisk Institut (2015). *Introduktion til etnografisk metode*. Tilgået d. 11.05.24, fra <https://www.soc.ku.dk/forskning/publikationerlink/dokument/introduktion-til-etnografisk-metode/>.
- Solomon, D.H., Knobloch, L.K., Theiss, J.A. and McLaren, R.M. (2016), Relational Turbulence Theory: Explaining Variation in Subjective Experiences and Communication Within Romantic Relationships. *Human Communication Research*, 42: 507-532.
- Solomon, R. L. (1980). *The opponent-process theory of acquired motivation: The costs of pleasure and the benefits of pain*. *American Psychologist*, 35, 691-712.
- Sonne, F. G. H. (2024). *Kvindelig værnepligt kan være på vej: Hvordan er det egentlig at være kvinde i Forsvaret?* Tilgået d. 15.05.24, fra <https://videnskab.dk/kultur-samfund/kvindelig-vaernepligt-kan-vaere-paa-vej-hvordan-er-det-egentlig-at-vaere-kvinde-i-forsvaret/>.
- Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93(2), 119–135.
- Struwe, L. B. (2022). *Krig i fremtiden - Nye og gamle udfordringer* (1. ed). København: Atlantsammenslutningen.
- Szulevicz, T. (2020). Deltagerobservation. In Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (Eds.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (3 ed., pp. 97-116) København: Hans Reitzels Forlag.
- Sørensen, B. R. & Heiselberg, M. H (2019). The Invisible Uniform Civil–Military Entanglements in the Everyday Life of Danish Soldiers’ Families. In B. R. Sørensen & M. H. Heiselberg (Eds.) *Civil–Military Entanglements* (pp. 21–41). Berghahn Books.
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2020a). Fænomenologi. In Brinkmann, S. & Tanggaard L., (Eds.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (3. ed., pp. 281-308), København: Hans Reitzels Forlag.
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2020b). Interviewet: samtalen som forskningsmetode. In Brinkmann, S. & Tanggaard L., (Eds.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (3. ed., pp. 33-64), København: Hans Reitzels Forlag.
- Tantholdt, J. & Heisterberg, K. (2023). *Hun lever i et åbent forhold – her er den vigtigste regel*. TV2’s hjemmeside. Tilgået d. 23.05.24, fra <https://livsstil.tv2.dk/2023-01-05-hun-lever-i-et-aabent-forhold-her-er-den-vigtigste-regel>.
-

-
- Theiss, J. (2023). Relational Turbulence Theory. *Oxford Research Encyclopedia of Communication*.
- Vest, B. M., Heavey, S. C., Homish, D. L., & Homish, G. G. (2018). Alcohol Misuse in Reserve Soldiers and their Partners: Cross-Spouse Effects of Deployment and Combat Exposure. *Substance use & misuse*, 53(5), 800–807.
- Veterancenteret (2020). *Parterapi*. Tilgået d. 27.02.24, fra <https://www.veterancentret.dk/da/arbejdsmraader/veteraner/psyk-behandling/parterapi/>.
- Veterancenteret (2021). *PREP: Kommunikationskurser for par*. Folder til indgang til PREP-kurset. Tilgået d. 27.02.24, fra <https://www.veterancentret.dk/da/viden/publikationer/pub-prep/>.
- Veterancenteret (2024). *Parforholdskurser*. Tilgået d. 27.02.24, fra <https://www.veterancentret.dk/da/arbejdsmraader/soldater/for-udsendelse/prep/>.
- Wæver, O. & Bjørnsson, I. (2023). *Stormagt*. Den Store Danske. Tilgået d. 16.05.24, fra <https://denstoredanske.lex.dk/stormagt>.
- Wammen, C. A., personlig kommunikation, d. 1. maj 2024.
- Whisman, M.A., Uebelacker, L.A., Tolejko, N., Chatav, Y., & McKelvie, M. (2006). *Marital discord and well-being in older adults: is the association confounded by personality?* *Psychology and Aging*, 21(3), 626-631.
- Wiley Author Services (2024). *What is peer review?* Tilgået d. 20.02.24, fra <https://authorservices.wiley.com/Reviewers/journal-reviewers/what-is-peer-review/index.html>.
- Wood, V. M., MacDonald T. K., Charbonneau D. & Urban S. (2019). Adult attachment and spousal reactions to military deployment separations and reunions. *Personal Relationships*. 26: 602–627.
- Wood, S., Scarville, J., & Gravino, K. S. (1995). Waiting Wives: Separation and Reunion among Army Wives. *Armed Forces & Society*, 21(2), 217-236.